کیسې روایتونه

پندونه عبرتونه

Ketabton.com

لیکوال: هاني السراج
ژباړن: محمد اسماعیل عندلیب نبي خیل

کال: ۲۰۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژباړن خبرې

د مصري ليکوال هاني الحاج کتاب چې د الف قصة و قصة په نوم دی، د نيکانو او زاهدانو يو زر او يو کيسې او روايتونه پکې راټول شوي، ما د انټرنيټ له لارې په پي ډي ايف بڼه تر لاسه کړ، کيسې يې په زړه پورې او له پنده ډکې وې، له همدې امله مې په ژباړه پيل وکړ.
نوموړی د کتاب په سريزه کې وايي چې دا کيسې او روايتونه يې د بيلا بېلو کتابونو څخه غوره او راټول کړي، د خلاقو، غوره موخو، زړه نرمونکو پېښو، شرف، قربانۍ، څوانمردۍ او ډول ډول موضوعاتو کيسې پکې شته، چې لوستونکو ته ګټه رسوي.
ما چې کتاب مې له سره تر پايه لوست، د خپل طبيعت او لنډې کيسې غوره کولې او ژباړلې، چې بالاخره يو سل او اوه کيسو او روايتونو ته ورسېدې.
بايد ووايم چې د روانۍ لپاره مې د ځينو کيسو عنوانونه بدل کړي، ځينې برخې مې پکې په توپير سره ليکلي، تر څو پښتنو لوستونکو ته روان او معنا لرونکي وي، همدا راز د ځينو اشخاصو په اړه مې لنډ معلومات راټول کړي، ځينې الفاظ مې تشريح کړي، او په لمنليک کې ځای ورکړی، د کتاب نوم ته مې هم بدلون ورکړی.
حتمي ده چې تېروتنې به لري، له وړاندې يې ښښنه غواړم.

محمد اسماعيل عندليب "نبي خيل"

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني نه لرم چې وصيت يې وکړم

د وفات پر مهال د حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله يوولس زامن و، هر يو ته له خپله پلاره په ميراث کې نيم دينار او د دينار څلورمه برخه ورسيده، د وفات پر مهال يې خپلو زامنو ته وويل: ای زامنو! زه هيڅ ډول شتمني نه لرم چې په هکله يې وصيت وکړم.
د هشام بن عبد الملک څخه هم يوولس زامن پاتې شول چې هر يو ته د پلار له ميراثه زر زر ديناره ورسيدل.
خو د عمر بن عبد العزيز پر اولاد کله هم بې وزلي رانه غله، يو زوی يې داسې هم و چې د الله په لار کې يې د خپل شخصي مال څخه د الله د لارې سل زره جنګيال سنبال او هغوی ته يې سل زره اسونه ورکړل.
له بلې خوا د هشام بن عبد الملک په زامنو کې يو هم شتمن ونه ليدل شو، بلکه ټول فقيران وو.[1]

حسن بصري او نصراني ګاونډی

د حسن بصري[2] يو نصراني ګاونډی و، د بام په سر يې تشناب درلود او هغه سوری شوی و، مرداري اوبه به څنې د حسن بصري کور ته څڅيدلې، حسن بصري به د څاځکو لاندې لوښی کېښود، او سهار به يې ډک لوښی سهار تش کړ.
دا چاره له شلو کلونو راهيسې روانه وه.
يوه ورځ حسن بصري ناروغ شو او نصراني ګاونډی يې پوښتنې ته راغی، او دا حالت يې وليد.
نصراني وپوښتل: څومره موده کيږي چې تاسې زما له اړخه دا زيان ګالئ؟
حسن بصري ځواب ورکړ: له شلو کالو راهيسې.
په دې سره نصراني خپل زنار[3] وشکولو او مسلمان شو.

پر مخ د بدلون د ننبو لامل

په داسې حال کې چې حضرت علي ناست و، د دويم خليفه حضرت عمر بن الخطاب په مجلس کې يو سړي په حضرت علي دعوه وکړه؛ حضرت عمر حضرت علي ته وکتل او ورته يې وويل:

---

[1] - عمر بن عبد العزيز او هشام بن عبد الملک سره دتره زامن و، او دواړه د اموي سلسلې خلفاء و، عبد العزيز او عبد الملک سره ورونه او د مروان زامن وو.

[2] - حسن بصري مشهور عالم دی، د نبوي هجرت په ۲۱ کال په مدينه منوره کې زېږېدلی، او په ۱۱۰ هجري کې وفات شوی، قبر يې د بصرې په ښار کې دی، مور يې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم د مېرمن بي بي ام سلمة په کور کې خدمت کاوه، هغه مهال چې حسن البصري ماشوم و، ام سلمة رضی الله عنها تی ورکړی دی. د خپل وخت محدث او قاضي و.

[3] -زنار هغه ننبه وه چې غير مسلمانو (يهودو نصاراوو) به په اسلامي هېواد کې په غاړه کې اچوله، څو وپېژندل شي، چې مسلمانان نه دي، دا حکم د عضرت عمر د خلافت پر مهال پلی شوی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای ابو الحسنه! پاڅه او د خپل خصم (مدعي) په څنګ کې کېنه.
علي پاڅید ، د هغه سره کېناست او خبرې پیل شوې، له پرېکړې وروسته مدعي په خپله مخه ولاړ او حضرت علي خپل پخواني ځای ته راوګرځید.
حضرت عمر د حضرت علي په مخ کې بدلون ولید؛ نو د بدلون پوښتنه یې وکړه چې ایا د هغه په رویه خفه شوی؟
حضرت علي وویل، هو.
نو عمر وویل چې د خفګان لامل څه دی؟
علي ځواب ورکړ:
د مدعي په مخ کې دې ماته زما په کنیه[۴] نوم (ابو الحسن) اواز وکړ، کاشکې چې ویلي دې وای پاڅه علي او د خپل خصم په څنګ کې کېنه.
حضرت عمر علي په غېږ کې ونیو، په مخ یې ښکل کړ او ورته ویې فرمایل: زما پلار دې ستاسې څخه ځار شي، ستاسې په سبب الله موږ ته لارښوونه وکړه او ستاسې په وجهه یې موږ له تیارو څخه رڼا ته راوویستو.

اوربدل یې اړین دي

یوه ورځ حضرت عمر رضی الله عنه له جارود العبدي سره یوځای له مسجده راووت، پر لاره یوه میرمن ولاړه وه، دوهم راشد خلیفه حضرت عمر پرې سلام واچاوه، مېرمنې وویل:
ای عمره! لږ صبر وکړه، چې څو خبرې درسره وکړم.
حضرت عمر وفرمایل: وایه.
میرمنې وویل:
ای عمره! زه دې له هغه وخته پیژنم چې تاته به عُمیر[۵] ویل کیدل او د عکاظ په بازار کې به دې د ځوانانو سره غیږه نیوله، له هغې څه موده وروسته تاته عمر ویل کیدل پیل شول، او بیا لږې ورځې نه وې تیرې چې تاته امیر المؤمنین ویل کیږي، نو د رعیت په حق کې له الله تعالی څخه وویریږه او پوه شه! څوک چې له مرګه وورید، په حقیقت کې له فنا کیدو وویرید.
جارود ښځې ته وویل:
ای! د امیر المؤمنین په مخ کې دومره جرأت.
عمر وفرمایل:
پرې یې اږده، دا نه پیژنې جاروده؟ دا خولة بنت ثعلبة ده، چې الله تعالی یې غږ له اسمانونو پورته هم واورید ،عمر ته ډیر مناسبه ده چې د هغې خبرې واوري.

---

۴ - کنیه نوم یعنی چې چاته د زوی په نسبت اواز وکړای شي لکه (ابو الحسن، ابو عمر، ابو ذکریا او داسې نور) په عربو کې د عزت لپاره هم کارول کیږي.
۵ - عُمیر، په عربي ژبه کې د عمر د تصغیر (کوچنی) صیغه ده، چې کله د چا نوم له مینې یا له غوصې کوچنی کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عمر مطلب دا ایت کریمه و ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ﴾ سورة المجادلة لومړی ایت.[٦]

برکت پکې شته؟

طاووس[٧] روایت کوي چې د یو سړي څلویښت زامن وو، کله چې ناروغه شو، یو زوی یې نورو ورونو ته وویل چې یا یې تاسې په ناروغۍ کې خدمت وکړئ او له میراثه یې برخه مه اخلئ، او یا به یې زه خدمت وکړم او له میراثه یې برخه نه اخلم، ورونو یې وویل چې ته یې خدمت هم وکړه او برخه هم مه اخله.
دې زوی د خپل پلار خدمت کاوه، تر دې چې پلار یې مړ شو، د میراثه یې هم څه تر لاسه نه کړل، یو وخت پلار په خوب ویني، پلار یې وویل چې فلاني ځای ته ورشه او سل دیناره ورځینې واخله.
زوی یې پوښتنه وکړه چې ایا په دې کې برکت شته هغه وویل نه.
سبا یې دغه خوب خپلې میرمنې ته تیر کړ، هغې ورته وویل چې ورشه او دینار تر لاسه کړه، برکت یې همدا دی چې ته کار پرې وکړې او ژوند روان کړې؛ خو هغه انکار وکړ.
بله شپه یې بیا په خوب کې پلار ولید هماغه خبره یې ورته وکړه، ده خپله پوښتنه تکرار کړه، او پلار یې هماغه پخوانی ځواب ورکړ، چې برکت پکې نه شته.
سبا یې خپل خوب میرمنې ته تیر کړ، هغې پرونۍ خبره وکړه؛ خو ده بیا هم انکار وکړ.
په دریمه شپه یې بیا پلار په خوب ولید او ورته یې وویل چې فلاني ځای ته ورشه او یو دینا واخله، ده پوښتنه وکړه چې ایا خیر پکې شته؟ پلار یې وویل هو.
سبا ولاړ او یو دینار یې تر لاسه کړ، بازار ته ولاړ، بازار کې یې ولیدل چې یو سړي سره دوه کبان دي، پوښتنه یې ځینې وکړه چې په څو یې خرڅوي، هغه وویل په یو دینار، دوه کبان یې په یو دینار واخستل او خپل کور ته راغی، کبان یې وڅیرل، که ګوري چې دوه نایابې ملغلرې پکې دي.
د وخت پاچا د یوې ملغلرې پسې ګرځېدو، او دا ملغلره له ده پرته د بل هیچا سره ونه موندل شوه، پاچا ورځخه په دیرشو قچرو بار سرو زرو واخیستله؛ خو کله چې یې ولیدله؛ نو ویې ویل چې دا ملغلره خو یوازې ښه نه ښکاري، څو یې خور (جوړه) نه وي، د دې جوړه هم پیدا کړئ، ولو که د پخوانۍ د قیمت په څو چنده وي.
د پاچا اسازي بیا ورته راغلل او ویې ویل چې د هغې ملغلرې جوړه لرې چې په قیمت کې به یې څو چنده زیات ورکړل شي؟
او په دې توګه یې دویمه ملغلره د لمړۍ په دوه چنده قیمت وپلورله.

---

[٦] - که څه هم د کتاب لیکوال (خولة بنت حکیم) لیکلې چې دغه ایت یې په اړه نازل شوی، خو مفسرین لیکي چې د هغې مېرمنې نوم خولة بنت ثعلبة رضی الله عنها وه.

[٧] - ابو عبد الرحمن طاووس بن کیسان الیماني مشهور تابعي، د حدیثو راوي، او فقیه عالم دی، چې په ۱۰۶ هجري کال کې وفات شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام بخاري ازمايل کيږي

د حديثو د مشهور کتاب صحيح البخاري مصنف محمد بن اسماعل البخاري[8] بغداد ته ولاړ، هلته د حديثو په علم کې مشغول خلک ورخخه خبر شول، هغوی د يو منظم پلان سره سم يو شمير احاديث سره راټول، د هغی متنونه او سندونه يې سره ګډوډ کړل، د يو متن مخ ته يې د بل حديث سند راوست، د يو سند مخې ته يې د بل حديث متن راوست او داسې يې لس کسان وګمارل، هر يو ته يې داسې ګډوډ شوي لس لس احاديث ورکړل، او دنده يې ورته وسپارله کله چې امام بخاري مجلس ته راشي، دوی دې دا د متن او سند له اړخه سره ګډوډ کړای شوي احاديث هغه ته وړاندې کړي.

د بغداد محدثينو د امام بحاري سره د مجلس وخت هم وټاکه، مجلس ته يو شمير خراساني محدثين هم راغلل، د بغداد پر محدثينو سربېره د بغداد عام خلک هم حاضر و، کله چې مجلس پيل شو؛ نو مؤظفو کسانو له جملې يو تن د يو حديث په هکله له امام بخاري پوښتنه وکړه.

امام بخاري ورته وويل دا حديث ماته نه دی معلوم، بيا د بل حديث پوښتنه وشوه، امام پخوانی ځواب ورکړ.

هغوی همداسې يو د بل پسې پوښتنې کولې څو ټولو لسو کسانو خپل ټول احاديث بيان کړل، او د امام بخاري همدا يو ځواب و چې: دا حديث ماته نه دی معلوم.

يو شمير پوه او بافهمه کسان وپوهېدل چې اما بخاري د احاديثو د متنونو او سندونو په ګډوډولو پوه شوی دی، خو ځينې چې په احاديثو کې د امام بخاري له علم څخه ناخبره وو، پر امام يې د کم پوهۍ او عجز قضاوت کاوه.

لسو کسانو خپل ټول احاديث وړاندې کړل، او هر يو ته د امام ځواب هماغه و چې «راته نه دی معلوم».

کله چې امام بخاري پوه شو چې احاديث تمام شول؛ نو لمړي تن ته يې مخ کړ او ورته يې وويل ستا لمړی حديث دا ډول و، دويم حديث دې دا ډول، دريم دا ډول، څلورم دا تر دې چې هغه ټول لس يې ورته هغه ډول تکرار کړل چې هغه ويلي و، او بيا يې هر متن خپل سند ته راووړ او ټول سندونه يې خپلو متنونو ته يوړل.

د نورو نهو تنو سره يې هم همداسې وکړل او د ټولو سلو احاديثو متون يې خپلو سندونو ته راوګرځول، او په دې توګه هغو ناخبرو خلکو هم د امام بخاري په علم او د حافظې په قوت اعتراف وکړ، چې تر اوسه هغه کم فهمه باله.

د شهيدانو مور

عفراء بنت عبيد بن ثعلبة مسلمانه شوه او د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره يې بيعت وکړ ، د هغې اوه زامن وو، ټولو د بدر[9] په غزا کې د مسلمانانو په صف کې ګډون درلود.

---

[8] - محمد بن اسماعيل البخاري د حديثو د مشهور کتاب صحيح البخاري راټولوونکی دی، هغه نه يوازې د احاديثو عالم و، بلکې يو فقيه، د رجالو، جرح او تعديل او علل په علم کې هم لوړه مرتبه لري. نوموړی په ۱۹۴ هجري کال کې په بخاری کې زېږېدلې او په ۲۵۶هجري کال کې وفات شوی دی.

[9] - د بدر غزا د هجرت په دويم کال د رسول الله په مشری د مسلمانانو او مکې د مشرکانو تر منځ شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عفراء لمړی د حارث بن رفاعة سره واده وکړ چې معاذ او معوذ دوه زامن یې له دې میړه وزیږېدل، بیا مکې معظمې ته ولاړه، هلته یې د بکیر بن عبد یالیل سره واده وکړ او درې زامن هر یو خالد، ایاس، عاقل او عامر یې وزیږول او هغه طلاقه کړه.
بیرته مدینې منورې ته ستنه شوه، او یوځل بیا د حارث بن رفاعة سره د نکاح په مزې وتړل شوه، له هغه یې د عوف په نوم یو بل زوی وزیږېد.
ټول د بدر په غزا کې د مسلمانانو په توګه شریک وو، معاذ، معوذ او عاقل د بدر په جګړه کې په شهادت ورسیدل، خالد یې د رجیع[10] په جګړه کې شهید شو، عامر یې د بئر معونة[11] په جنګ کې شهید او ایاس زوی یې د یمامه[12] په جګړه کې په شهادت ورسید.

پند

د عراق په ښار بصره کې یو عابد اوسیده چې له خدایه وېره او پرهېزګاري یې وروستي حد ته رسیدلې وو، ژړا ناروغ کړی او سست کړی و، د زنکدن پر مهال یې کورنۍ ترې چار چاپېره ناسته او ژړل یې. عابد د کېښستو غوښتنه وکړه، کله چې راکېنول شو، پلار ته یې مخ کړ او ویې ویل:
پلارجانه! ته ولې ژاړې ؟
له دې کبله چې تا له لاسه ورکوم، او له تا وروسته یوازې کېږم.
عابد مور ته مخ کړ او ورته یې وویل تا څه شی ژړوي؟
زویه! ځکه ژاړم چې د بوربډو تراخه غړپوم.
له مېرمنې یې وپوښتل ته ولې ژاړې؟
ځکه چې ستا نیکي له لاسه ورکوم، او ستا څخه غیر بل چاته اړ کېږم.
بیا یې اولادونو ته وویل چې تاسې په څه ژړا کوئ؟
د یتیموالي او له تا وروسته د سپکاوي په سبب.
عابد دوی ټولو ته وکتل او خپله یې په ژړا پېل وکړ، کورنۍ د ژړا د سبب پوښتنه وکړه، عابد ځواب ورکړ:
ځکه چې تاسې ټول د خپل ځان لپاره ژاړئ، تاسې کې یو هم داسې نه شته چې زما پر اوږد او سخت سفر وژاړي؟ ایا داسې څوک درکې نه شته چې په دې سفر کې زما د توښې په کمښت ژړا وکړي؟ ایا داسې څوک نه شته چې پر خارو زما د ځای له کبله ژړا وکړي؟ داسې څوک نه شته چې له دې کبله اوښکې تویې کړي چې زه د بد حساب سره مخ کیدونکی یم؟ او داسې څوک نه شته چې د پالونکو رب په وړاندې زما په ودریدلو وژاړي؟
عابد د دې خبرې سره پر مخ راوغورځېد او چې وکتل شو ساه یې ورکړې وه.

---

[10] - د رجیع جنګ د نبوي هجرت په څلورم کال پېښ شوی، دایوه سریه وه چې رسول الله استولې وه، مشري یې عاصم بن ثابت کوله، دا هغه جنګ و چې خبیب بن عدي پکې د مشرکانو په لاس بندي شو، او په خورا فجاعت سره په شهادت ورسول شو.

[11] - د بئر معونه پېښه هم د نبوي هجرت په څلورم کال رامنځته شوې وه،دا هم سریه وه چې مشري یې مشهور صحابي منذر بن عمرو کوله.

[12] - یمامې جنګ د هجرت په یوولسم کال د ابو بکر الصدیق رضی الله عنه په خلافت کې د مسلمانانو او هغو کسانو تر منځ پېښ شوی و، څوک چې د رسول الله له وفات وروسته له اسلامه اوښتي او مرتد شوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر تا غوره چا بللې یم

سعید بن ابي عروبة ویلي:
یو ځل حجاج بن یوسف حج ته ولاړ، د مکې او مدینې تر منځ یوه سیمه کې ورته غرمه ناری راوړل شو، خپل دربان ته یې وویل:
څوک راوله چې زما سره ډوډۍ وخوري.
دربان بهر ووت، یو کلیوال یې د خوب په حالت کې ولید، هغه یې په لغته وواهه، او ورته یې وویل چې امیر دې غواړي.
دواړه حجاج ته ورغلل، حجاج کلیوال ته وویل چې لاسونه مینځه او زما سره غرمه ناري وکړه .
کلیوال وویل ماته خو له تا یو غوره چا بلنه راکړې ده.
حجاج:
هغه څوک دی؟
الله د روژې بلنه راکړې وه، نو د هغه بلنه مې ومنله.
حجاج:
په دې سخته ګرمۍ کې؟
هو، او ما له دې په سخته ګرمه ورځ هم روژه نیولې ده.
حجاج:
نن روژه ماته کړه او سبا به روژه شې.
په دې شرط که ته ماته تر سبا د ژوند ضمانت راکړې.
حجاج:
دا خو نه شم کولای.
نو بیا ولې له ما پر وعده یو څه غواړې او د وعدې پوره کولو واک هم نه لرې.
حجاج:
زموږ خوراک پاک دی.
اعرابي:
تا یا ستا پخوونکي نه دی پاک کړی، بلکې پاکوالی یې روغتیا ده.

د ښځو وفاء او خیانت

ویل کیږي د یوې ښځې میړه مړ شو، هغه پرې دومره ډیره خفه شوه چې هر چا به لیدله فکر یې کاوه چې د خپل وخت خنساء ده، د میړه له خښولو وروسته د هغه قبر سره دیره شوه او د کونډتوب ژړا به یې کوله.
د تصادف له مخې په دې وخت کې د همدې ښار پر یو اوسیدونکي د اعدام حکم وشو، او تر اعدام وروسته د نوموړي میرمنې د میړه له قبر سره نژدې اعدام کړای شو، حکومت پرې یو پهره دار ودرولو څو د اعدام شوي تن مړی ونه تښتول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتونکي یو مهال ښځه ولیدله چې ډیره ترخه ژړا یې کوله، په زړه کې یې وویل چې باید دې ښځې ته ورشم، او وګورم چې ولې دومره ژاړي.
ورغلو، د ژړا د سبب پوښتنه یې وکړه، هغې د میړه د مرګ خبر ورکړ او هغه غم یې ورته څرګند کړ چې په زړه کې یې و.
ساتونکي وویل:
الله دې مه ژړوه، ایا نه پوهیږې چې هر ژېږېدلی له مرګي نه خلاصیږي، هر څه چې وشول شوي به وي، زه درسره واده کولو ته چمتو یم.
ښځه خوشاله شوه او د میړه غم یې هیر شو او په نوي میړه خوشحاله شوه.
ساتونکي وویل:
راځه چې ځو او واده وکړو، خو کله چې ساتونکی د اعدام شوي سړي قبر ته ورغلل ویې لیدل چې جسد نه شته، ساتونکی له ویرې ولړزید او ویې ویل چې حاکم به په ما څه کوي؟
خو ښځې ورته وویل چې راځه زما د میړه جسد له قبره راوباسو، د هغه په غاړه کې به پړی واچوو، او اعدام شوی به یې معرفي کړو.
دواړه ولاړل او دا کار یې وکړ، خو لږه موده وروسته حاکم په حقیقت خبر شو، ښځې او سړي ته یې د خپل جرم سزا ورکړه.

د شیدو پلورونکې

دا عمر بن الخطاب رضي الله عنه دی چې د خپل زوی عاصم لپاره د میرمنې په توګه د شیدو د خرڅوونکې غوره کول په حسب او نسب نه تلي، مال او حیثیت ته نه ګوري، بلکې ټول هغه څه تلي چې هغې نیکې او ښې پیغلې څرګند کړل، او هغه په الله ایمان، په ښکاره او پټه د هغه ذات په څارنه ایمان، په دې یقین درلودل چې له الله تعالی ډېر پټ شی هم نه پټیږي،تر دې چې د الله په عبادت کې د احسان حالت ته ورسیدله، سره له دې چې هغه په نازک حالت کې وه، د مال او حیثیت له کبله فقیره وه، د الله عبادت داسې کوي لکه چې هغه یېویني، که هغه خپل رب نه ویني، رب خو دا ګوري.
یوه شپه حضرت فاروق رضي الله عنه د خپل رعیت احوال پوښتنه کوله، د یوې ښځې څخه یې واوریدل چې خپلې لور ته یې ویل:
پاځیږه! او په شیدو کې اوبه ګډې کړه.
لور یې ځواب ورکړ:
مور جانې! ته د امیر المؤمنین له پریکړې نه یې خبره ؟
مور یې وویل:
کومه پریکړه؟
هغه اعلان کړی چې هیڅوک به شېدو کې اوبه نه ګډوي.
مور یې وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای لورجانې! پاچیړه او شیدو کې اوبه ګډې کړه، ته داسې ځای کې یې چې عمر دې نهویني، او نه دې د عمر کوم مامور ویني.
لور یې سمدستي ځواب کړه:
مور جانې! که عمر نه خبرېږي، د عمر خدای خو خبرېږي، په الله قسم زه داسې نه یم چې د خلکو په وړاندې یې اطاعت وکړم او په یواځیتوب کې یې سرغړونه وکړم.
سبا عمر رضی الله عنه خپل زوی عاصم ته وویل:
فلانی ځای ته ولاړ شه، هلته یوه انجلۍ ده، که واده شوې نه وه، نکاح ورسره وکړه، کیدای شي الله تعالی ورڅخه ښه اولاد درکړي.
د حضرت عمر فراست ریښتینې شو، عاصم له هغې انجلۍ سره واده وکړ، له هغې یې یوه لور وزېږېده چې (ام عاصم) نومېده، هغه یې عبد العزیز بن مروان ته په نکاح کړه، او عبد العزیز ته الله تعالی د ام عاصم له نس څخه یو زوی ورکړ چې عمر بن عبد العزیز نومیدو، هغه عادل امیر رحمه الله تعالی ورضي عنه عمر بن عبد العزیز.

د ښځې راز ساتنه

د ادب کتابونه نقل کا چې یو سړي په خپله کرونده کې د کښت پر مهال د سرو زرو ډکه کټوه پیدا کړه، خورا زیات خوشحاله شو.
غوښتل یې خپلې میرمنې ته خبر ورکړي؛ خو په زړه ورتیره شوه چې ښځې له زیات نه زیات مهم او خطرناک راز هم نه شي ساتلی؛ نو که خبره یې کړم راز به افشاء کړي، حاکم ته به خبر ورسیږي او هغه به له ما د سرو زرو کټوې واخلي.
پریکړه یې وکړه چې تر خبرولو دمخه خپله میرمن وازمایي، د شپې یې د خپلې بسترې سره نږدې یوه هګۍ پټه کړه، سبا یې مېرمنې ته وویل، تاته یو ستر راز وایم، خو شرط دا دی چې هیچاته به یې نه وایې، ایا دا ستر راز ساتلی شې؟
میرمنې یې سینه وډبوله چې په راز ساتلو کې ډېره کلکه ده.
کروندګر وویل:
زه هره شپه د یوې نا اشنا پیښې سره مخ کیږم، هر سهار چې راویښ شم، ګورم چې یوه هګۍ مې اچولې وي، او وګوره دا زما هګۍ ده، تر اوسه مې له تا دا خبره څکه پټه ساتلې وه، چې ویریدم چاته به وواېې، خو اوس څکه درته وایم چې پوهېږم په تا باور کولای شم، خو پام چې هیچاته به نه وایې.
میرمنې وویل چې بیغې بې غمه وه.
میړه یې له کوره ووت، لاڅو قدمه لرې شوی نه و، چې د میرمنې په زړه یې خبره درنده شوه، د کور بام ته پورته شوه، ګاونډۍ ته یې اشاره وکړه، چې هغه ورنږدې شوه، ورته یې وویل:
ژمنه کوې چې زما راز به پټ ساتې؟
ګاونډۍ هومره کلکه ژمنه وکړه لکه دې چې د خپل مېړه سره کړې وه، د کروندګر مېرمنې وویل:
زما میړه هره شپه دوه هګۍ اچوي، ما په خپلو سترګو لیدلي، زه ډېره حیرانه شوم، میړه مې راته ویلي چې دا راز پټ وساتم، له تا هیله کوم چې هیڅوک خبر نه کړې.
ګاونډۍ یې وویل هېڅ اندېښنه مه کوه، دا راز به داسې ساتم لکه تا چې ساتلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کروندګر ګاونډۍ د خپلې بلې همسايه کور ته ورغله او ورته يې وويل:
ای خورجانې! پوهيږې چې زمونږ د ګاونډۍ ميږه هره ورځ لس هګۍ اچوي، نن سهار د هغه ميرمنې ماته خپله وويل؛ خو راباندې يې ټينګار کړی، چې چاته به نه وايم، زه هم تاته په دې شرط دا خبره کوم چې دا راز به پټ ساتې.
هغې ګاونډۍ ورته وويل چې بس ژمنه ده.
شيبه وروسته دې دريمې ګاونډۍ چادري په سر کړه، او د خپلې بلې ملګرې کره ولاړه، د سړي په هګۍ اچولو يې خبره کړه، خو له لسو يې شل جوړې کړې.
دغه خبر خوله په خوله له يوې ښځې، بلې او له بلې بلې ته تلو او لس لس هګۍ به پکې زياتيدې، د مازديګر لمر لا نه و ډوب شوی چې د هګيو شمېر سلو ته ورسيد، او حاکم خبر شو، او هګۍ اچوونکی سړی يې راوغوښت.
حاکم ورته وويل: ای سړيه! ته څنګه هره ورځ سل هګۍ اچوې؟
کروندګر ګويا شو:
صاحبه! ايا ته دا منې چې يو انسان دې د چرګې په څير هره ورځ هګۍ واچوي، زما په کيسه کې يو غټ راز پروت دی، که د سر امان مې وي وايم يې.
حاکم اجازه ورکړه، کروندګر د سرو زرو د کڅوړې د موندلو کيسه وکړه، او د همدې زرو له لاسه نه وتلو لپاره يې د مېرمنې د ازميښت په موخه د هګۍ د اچولو خبره وکړه، خو صاحبه! ته ګورې چې لا ورځ نه ده تېره او ټول ښار خبر شو، او له يوې هګۍ سل جوړې شوې.

بايد زه تاته راشم

ابن عباس رضي الله عنه[۱۳] فرمايي کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفات شو، ما د انصارو يو سړي ته وويل:
راځه چې د رسول الله صلي الله عليه وسلم له اصحابو پوښتنې وکړو، هغوی نن ډېر زيات دي، هغه راته وويل:
ابن عباسه! تاته حيران يم، ته فکر کوې چې خلک به تاته هم اړ شي، په داسې حال کې چې د هغوی په منځ کې د رسول الله اصحاب موجود دي؟
ابن عباس وايي:
ما هغه پريښود، او د رسول الله صلي الله عليه وسلم د اصحابو څخه مې پوښتنې پيل کړې، که ماته به ورسيدل چې فلانې سړي سره حديث دې، د هغه دروازې ته به ورغلم، که هغه به اوده و، ما به د هغه په دروازه خپل څادر ته تکيه ووهله، او باد به خاورې په ما راشيندلې، کله به چې هغه سړې راووت او زه به يې وليدم نو راته به يې وويل:
ای د رسول الله د تره ځويه! څه له راغلی يې؟ ماپسې به دې څوک استولی و، زه به درغلې وم ؟ نو ما به ورته وويل:
نه، زه بايد تاته راشم.

---

[۱۳] - عبدالله د رسول الله صلی الله عليه وسلم د اکا عباس زوی و، له نبوي هجرت درې کاله دمخه زېږيدلی و، چې کوچنی و رسول الله ورته دعا کړې وه، ابن عباس يو ستر مفسر و، د ترجمان القرآن لقب يې ګټلی و، په ۶۸ هجري کال د ۷۱ کلنۍ په عمر کې په طائف کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن عباس وايي چې بيا به ما ورځخه د حديث پوښتنه کوله، هغه انصاري يوه ورځ زه وليدلم چې خلک مې شا او خوا راټول وو، او پوښتنې يې رانه کولې نو ويې ويل:
دا زلمی تر ما هوښيار و.[14]

له قضاء تېښته

ابن سيرين[15] ويلي:
مونږ د ابو عبيدة بن ابو حذيفة سره د هغه په ختېنه جونګړه کې ناست وو، د هغه په مخ کې يو نغری ايښی و چې اور پکې بليده، يو تن راغی او د هغه سره څنګ کې د هغه په بستره کېناست، او هغه ته يې په غوږ کې پټ څه وويل، مونږ نه پوهيدو چې څه يې ورته وويل.
ابو عبيده ځواب ورکړ:
زما لپاره خپله ګوته په دې اور کې کېده، هغه سړي وويل:
سبحان الله، ايا ته ماته امر کوې چې زه خپله ګوته ستا لپاره په اور کې کېږدم؟
ابو عبيدة وويل:
ايا ته زما لپاره د خپلې يوې ګوتې د دنيا په اور کې کېښودلو ته چمتو نه يې، او له ما غواړې چې خپل ټول جسد ستا لپاره د جهنم په اور کې کېدم.
ابن سيرين وايي موږ پوه شو چې هغه ته يې د قضا د منصب منلو خبره کړې ده.

د نبي په خبرو د ملنډې کونکي سزا

ابو داود السجستاني[16] ويلي:
د حديثو يو کمزوري زده کوونکي د رسول الله دا حديث واوريد چې «إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَصْنَعُ»، دې سړي په خپلو پوندو کې ميخونه کېښودل او ويې ويل:
غواړم د ملايکو وزرې تر پښو لاندې کړم، په پښو کې يې داسې ناروغي پيدا شوه چې د پښو د پرې کېدو سبب يې وګرځېد.

---

[14] - هغه انصاري ته د ابن عباس د خبرې مطلب دا و، چې راځه د رسول الله له اصحابو زده کړه وکړو، هغوی اوس شته، سبا به نه وي، خو د هغه سړي د ځواب مطلب دا و چې ته اوس د زده کړې پسې ګرځې، او داسې ګومان کوې چې د رسول الله ملګري به نه وي او خلک به تاته د خپلو شرعي احکامو په اړه پوښتنې راوړي، خو ابن عبدالله ابن عباس خپلې هڅې ته دوام ورکړ، او بريالی شو.

[15] - محمد ابن سيرين مشهور تابعي، د تفسير، حديثو، فقهې او په ځانګړې توګه د خوبونو دتعبير لوی عالم دی، د هغه پلار د مشهور صحابي انس بن مالک مريی، او مور يې صفية د ابو بکر الصديق وينزه وه، چې انس بن مالک يې پلار او مور يې ابو بکر ازاد کړي وو، محمد ابن سيرين د حضرت عمر بن الخطاب د خلافت په وروستيو ورځو کې زېږېدلی او په ۱۱۰ هجري کال کې په ۷۷ کلنۍ کې وفات شوی.

[16] - ابو داود السجستاني، د حديثو د مشهور کتاب «سنن ابو داود» راټولوونکی دی، له پنځلسو زيات نور کتابونه يې هم ليکلي دي، په ۲۰۲ هجري کال کې زېږېدلی، او په بصره کې په ۲۷۵ هجري کال کې له نړۍ کوچېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته یو مشرک یې

ابو سفیان بن حرب[۱۷] په داسې حال کې مدینې منورې ته ورسید، چې رسول الله پر مکه مکرمه د برید تابیا نیوله، ابو سفیان غوښتل په همدې اړه ورسره خبرې وکړي، او د حدیبیې د صلحې[۱۸] موده وغزوي؛ خو رسول الله صلي الله علیه وسلم موافقه ونه کړه، ابو سفیان خپلې لور ام حبیبة رضی الله عنها[۱۹] ته ورغلو چې د رسول الله میرمن ده.

ابو سفیان د ام حبیبې په کور کې د رسول الله په بستره کېناستو؛ خو لور یې ځنې راټوله کړه، پلار لور ته وویل: لور جانې! ایا ته د دې بسترې له کبله له ما لرې شوې، او دا نه خوښوې چې زما لپاره له دې بسترې ځان ګوښه کړې؟

ام المؤمنین ام حبیبة ځواب ورکړ:

داسې نه ده، بلکې دا د رسول الله بستره ده او ته یو نجس مشرک سړی یې.

ابو سفیان وویل:

لور جانې! چې له ما جلا شوې یې بدله شوې یې.

شتمني به مې نه وي او حماقت به مې پاتې وي

اصمعي[۲۰] وایي:

ما یو ماشوم عربي ماشوم ته وویل: ایا ته خوشحالېږې چې سل زره درهمه درسره وي او ته احمق یې؟

هغه وویل، نه

---

۱۷ - ابو سفیان صخر ابن حرب د قریشو یو سردار او مخور شخص و، هغه د مکې معظمې د فتحې په کال مسلمان شو، چې له هغې وروسته یې په ډېرو جنګونو کې شرکت وکړ، د حنین په جګړه کې د رسول الله تر څنګ ولاړ و، او جنګېدو، عمر یې دا مهال اویا کاله و، د عثمان رضی الله عنه د خلافت پر مهال په مدینه منوره کې وفات شوی. ابو سفیان بن حرب د معاویه رضی الله تعالی عنه پلار و، لور یې ام حبیبة د رسول الله مېرمن وه.

۱۸ - صلح حدیبیة د هجرت په شپږم کال د رسول الله او مکې د خلکو تر منځ شوې وه، رسول الله غوښتل دا کال عمره وکړي، او مکې مکرمې ته ولاړ شي، روان شول، د حدیبیه سیمې ته ورسېدل، او له هغه ځایه یې مکې ته عثمان بن عفان رضی الله عنه واستاوه چې د مکې خلک پوه کړي، چې موږ عمرې ته راغلي یو جنګ ته نه، خو عثمان هلته ځنډ شو، او خپره شوه چې هغه مشرکانو وژلی دی، نو دلته رسول الله له ملګرو څخه د جنګ لپاره بیعت واخیست، او کله چې د مکې مشرکان خبر شول، چې جنګ کېدونکی دی، نو د سولې وړاندیز یې وکړ، او بیا د دواړو خواوو تر منځ پر یو لړ شروطو موافقه وشوه.

۱۹ - ام المؤمنین ام حبیبة رملة بنت ابي سفیان له لومړیو مسلمانانو او مهاجرینو څخه ده، هغه د عبید الله بن جحش په نکاح کې وه چې دواړه حبشې ته مهاجر شول، مېړه یې هلته وفات شو، له کونډتون وروسته رسول اله د حبشې بادشاه نجاشي ته پر هغې مرکه وکړه، په دې نکاح کې د ام حبیبة وکیل خالد بن سعید بن العاص و، مهر یې څلور سوه دیناره وټاکل شو، چې نجاشي اداء کړ. په اوم هجري کال د رسول الله سره د نکاح په مزي وتړل شوه، دا مهال د ام حبیبة عمر شپږ دېرش کاله وو، د هجرت په **۴۴** کال په مدینه منوره کې وفات شوې ده.

۲۰ - عبد الملک بن قریب بن عبد الملک بن علي بن اصمع چې په (اصمعي) شهرت لري، د عربي ژبې شعر او علم البلدان مشهور امام دی، ګڼ کتابونه یې لیکلي، په ۲۰۸ هجري کې په بصره کې وفات شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما وویل ولې؟
هلک ځواب راکړ:
وېرېږم چې حماقت به په ما داسې ګناه وکړي چې مال به رانه یوسي او حماقت به بیا هم زما سره پاتې وي.

د عبد الله بن مبارک د پلار واده

د مرو[۲۱] رئیس او قاضي نوح بن ابو مریم نومېدو، هغه ډېر شتنمن، له هر ډول نعمته برخمن او هوسا ژوند یې درلود، یوه ډېره ښایسته، زیرکه او د کمال څښتنه لور یې درلوده، ډېر غټو، شتمنو او رئیسانو خلکو پرې مرکې وکړې، خو یو هم د نوموړې میرمنې سره په واده بریالی نه شو، پلار یې حیران و، چې کوم یو ته یې واده کړي، او فکر یې کاوه که هر یو ته لور واده کړي، بل به ترې خفه شي.
قاضي یو هندي غلام درلود چې ډېر دینداره او متقي انسان و، نوم یې مبارک و، نوح بن مریم یو باغ درلود، چې ښه اباد او ډېرې میوه دارې ونې پکې وې، یوه ورځ نوح خپل غلام ته وویل:
هغه باغ ته ولاړ شه او ساتنه یې کوه.
هندي غلام په باغ کې دوه میاشتې تېرې کړې، یوه ورځ یې بادار باغ ته ورغی او ورته یې وویل:
ای مبارکه! ماته د انګورو یو وېږی راوړه، هغه ورته یو وېږی ورکړ؛ خو بادار یې ولیدل چې انګور یې تروشه دي، قاضي نوح د بل وېږي غوښتنه وکړه، هغه بل ورکړ؛ خو هغه هم تروش و، بادار پوښتنه وکړه:
څه علت دی چې ته د دې ستر باغ نه ماته یوازې او یوازې تروشه انګور راکوې، هغه ورته ځواب کې وویل:
ځکه چې زه د تروشو او خوږو فرق نه شم کولای.
قاضي:
سبحان الله، ته له دوه میاشتو په دې باغ کې میشت یې، او تر اوسه د تروشو او خوږو فرق نه شې کولای.
مبارک:
ریښتیا دا دی باداره! چې ما تر اوسه له دې باغه انګور نه دي څکلي، چې پوه شم کوم خوږ او کوم تروش دی.
نوح: ولې یې نه خورې؟
مبارک:
ځکه چې تا ماته د دې په ساتلو امر کړی، په خوړلو نه؛ نو ماتا سره خیانت نه شو کولای.
قاضي حیران شو او ورته یې وویل:
الله دې تا ته ستا امانت وساتي.
قاضي پوه شو چې غلام عاقل سړی دی؛ نو ورته یې وویل:
پر ما ګران شوې، او ته باید هغه څه وکړې چې زه درته امر کوم.
مبارک اطاعت وکړ، او ویې ویل:
زه د الله او ستا د امر منونکی یم.

---

[۲۱] - مرو یو لرغونی او مشهور ښار دی، په پخوانیو پېړیو کې یې په ماوراء النهر کې ستر اهمیت درلود، اوس د ترکمنستان هیواد یوه برخه ده، د افغانستان په شمال کې بهیدونکی د مرغاب رود همدې ښار ته بهیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضي:
زه په کور کې يوه ښکلې لور لرم، ډيرو غټو او لويو خلکو پرې مرکه کړې؛ خو زه نه پوهيږم چې چاته يې په نکاح ورکړم، ستا مشهوره څه ده؟
مبارک:
ته خو پوهيږې چې د جاهليت په زمانه کې به خلکو اصل، نسب او حسب ته کتل، يهودو به ښکلا او ښايست غوښت، او د رسول الله په زمانه کې به خلکو دين او تقوی غوښتله، خو زموږ په دې زمانه کې خلک مال غواړي، نو ته هم بايد د دې څلورو شيانو له منځه خپله خوښه انتخاب کړه.
قاضي:
ای زويه! ما دين او تقوی غوره کړه، او غواړم چې خپله لور تاته په نکاح کړم؛ ځکه چې په تا کې مې دين او اصلاح وموندل، او ستا څخه مې تقوی او امانت وليد.
مبارک: باداره! زه يو هندي غلام بنده يم، تا په خپل مال اخيستی يم، ته نو ماته څنګه خپله لور په نکاح راکوې، او څنګه ما د خپلې لور لپاره غوره کوې، او ما ورته خوښوې؟
قاضي:
پاڅه چې کور ته ځو، او د کار سرشته ونيسو.
کله چې کور ته ولاړل، قاضي خپلې ميرمنې ته وويل:
دغه هندی غلام متقي او ديندار دی، زه غواړم خپله لور ورته په نکاح کړم ته څه وايې؟
هغې وويل:
ستا خوښه ده؛ خو لومړی بايد له نجلۍ وپوښتم او تاته به د هغې ځواب هم راوړم.
مور لور ته د پلار پيغام ورساوه، هغې وويل:
تاسې چې راته په هر څه امر کوئ زه يې منم، زه به د الله تعالی او ستاسې له امر ه مخ ونه ګرځوم، زه به ستاسې دا نافرماني ونه کړم چې د امر مخالفت مو وکړم.
قاضي خپله لور خپل غلام مبارک ته واده کړه، او ډير مال يې هم ورکړ، نو د دې مبارک واده ثمره عبد الله بن مبارک[22] و، څوک چې د علم، زهد او د حديثو روايت کې لوړ مقام ته ورسېد.

او هرمزان مسلمان شو

کله چې هرمزان[23] عمر بن الخطاب رضی الله عنه[24] ته د بندي په توګه راوستل شو، ورته وويل شول:

[22] - عبد الله بن مبارک يو ستر امام او مجهد دی، په ۱۱۸ هجري کال په مرو کې زيږيدلی، که څه هم په پورته روايت کې د هغه پلار هندی ښودل شوی، خو ځينو روايتونو کې دا دي چې پلار يې د خوارزم و، خوارزم يوه پراخه سيمه ده، چې اوس په ازبکستان، قزاقستان او ترکمنستان کې ويشل شوې ده. ځيني داسې روايتونه هم شته چې مبارک له واده وروسته د خپلې ميرمنې سره د څلويښتو ورځو لپاره نه و يو ځای شوی، او چې پوښتل شوی و، نو ويلي يې و، چې د دې ښځې پلار قاضي دی، او کېدای شي چې کله يې حرام مال کور ته راوړی وي، نو زه غواړم چې زما مېرمن تصفيه او په حلال مال وپايي.په ځينو روايا‌تو کې دا نه دي راغلي چې د مور له خوا د هغه نېکه نوح بن ابي مريم و، يوازې د دې يادونه شوې، چې پلار يې په مرو کې د يو شتمن سړي د باغ ساتونکی او پالونکی و، چې د همدې باغ څښتن خپله لور په نکاح ورکړه. عبدالله ابن مبارک په ۱۸۱ هجري کال کې په عراق کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای امیر المؤمنینه! دا د عجمو مشر او د رستم ملګری دی.

عمر هرمزان ته وویل:

زه تا ته ستا په نږدې او لرې راتلونکي کې د نصحیت په توګه اسلام وړاندې کوم.

هرمزان:

زه چې اوس په هره عقیده یم په همدې باور لرم، اسلام کې د ویرې له کبله کوم رغبت نه لرم.

عمر توره وغوښته، او کله یې چې د هغه د وژلو نیت وکړ، هرمزان وویل:

امیر المؤمنینه! د اوبو یو غړپ غوره دی، چې په تنده مړ نه شم.

عمر د اوبو ورکولو امر وکړ، او هرمزان چې اوبه واخستې ویې وپوښتل:

امیرالمؤمنینه! زه تر هغه وخته په امن یم چې دا وڅښم؟

هو.

هرمزان:

امیرالمؤمنینه! وفا ځلیدونکی نور دی.

عمر:

ریښتیا دی وویل، اوس لپاره ستا په اړه انتظار دی، او ستاپه اړه به فکر وکړو.

عمر له هغه د تورې د پورته کولو او قتل ځنډولو امر وکړ.

بیا هرمزان وویل اوس اشهد ان لا اله الا الله، و ان محمدا عبده و رسوله، او هغه څه چې د هغه پیغمبر راوړې حق دي.

عمر:

تا ښه اسلام غوره کړ، ولې دې اسلام منل دومره وځنډول؟

هرمزان:

مادا بده ګڼله چې خلک ووایي چې ما د تورې له ویرې اسلام منلی، عمر:

خبر دار، د پارس د خلکو داسې عقلونه دي، چې د هغه مملکت د واکمنۍ مستحق یې ګرځولي.

او بیا عمر د هغه سره د نیکۍ معامله وکړه.

---

[۲۳] - هرمزان یو پارسي واکمن و، د ایران د کسری دریېم یزدجرد له خوا د اهواز د سیمې حاکم ټاکل شوی و، اهواز اوس د ایران د خوزستان د ولایت مرکز دی، هرمزان په **۱۶** هجري کال کې د مسلمانانو سره د سولې تړون وکړ، خو بیا یې مات کړ، له همدې کبله پرې مسلمانانو لښکرکشي وکړه، او هغه یې ژوندی ونیو، مدینې منورې ته یې راوست او مسلمان شو. کله چې عمر بن الخطاب رضی الله عنه په مسجد کې په خنجر ووهل شو، او په شهادت ورسېد، د هغه زوی عبیدالله بن عمر ګومان وکړ چې هرمزان هم په دې قتل کې شریک دی، ورغلو او هرمزان یې وواژه، دهغه سره یې د هغه لور چې جفینة نومېده هم ووژله، او وروسته عثمان رضی الله عنه عبید الله بن عمر وبانښه.

[۲۴] - عمر ابن الخطاب دوهم راشد خلیفه دی، د هجرت په شپږم کال د اسلام نور د هغه سینې ته ننوت، له ابو بکر رضی الله عنه وروسته په **۱۳** هجري کال کې د مسلمانانو خلیفه شو، د خپلې واکمنۍ پر مهال یې ستر ستر کارونه وکړل، هجري تاریخ د هغه له خوا ټاکل شوی، د هغه په خلافت کې زیاتې سیمې فتح شوې، بیت المقدس په لومړي ځل د هغه د خلافت پر مهال د مسلمانانو تر واکمنۍ لاندې راغی، په **۲۳** هجري کال کې د سهار د لمانځه پر مهال د یو پارسي ابو لؤ لؤة له خوا په خنجر ووهل شو، او له همدې ټپونو په شهادت ورسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې له موږ غوره دی

قاسم بن محمد وايي:

موږ په يو سفر کې و، ابن مبارک هم زموږ سره ملګری و، زما به ډېر ځله په زړه کې راتېرېدل او د ځان سره به مې ويل: دا سړی په څه علت پر موږ غوره دی او په خلکو کې يې داسې شهرت پيدا کړی؟ که لمونځ کوي موږ يې هم کوو، که روژه نيسي موږ يې هم نيسو، که غزا کوي موږ يې هم کوو، او که حج کوي نو موږ هم حج اداء کوو.

هغه زياتوي:

د شام پر لاره پر موږ شپه راغله، او په يو کور کې مو د شپې ډوډۍ خوړله چې په دې وخت کې ډيوه مړه شوه، يو تن پاڅېد چې څراغ راوړي، بهر ووت، شيبه وروسته يې ډيوه راوړه، ما د ابن مبارک مخ او ږيرې ته وکتل، چې ږيره يې په اوښکو لمده شوې وه، په زړه کې مې وويل:

په دې ويره دا سړی پر موږ غوره دی، او کېدای شي هغه مهال چې ډيوه مړه شوې وه او هغه په تياره کې شوی و، نو قيامت به ورياد شوی وي.

پټه صدقه د الله غضب غلی کوي

ابو حمزة الثمالي[۲۵] وايي:

علي بن حسين به د شپې له مخې د ډوډۍ بوجۍ په شا کړې وه، او صدقه کوله به يې، او ويل به يې پټه صدقه د الله جل جلاله غضب غلی کوي (وژني).

همدا راز عمرو بن ثابت وايي، کله چې علي بن حسين[۲۶] وفات شو، د غسل پر مهال غسل ورکوونکو يې په ملا توري نښې وليدلې، پوښتنه يې وکړه چې دا څه دي؟

ځواب ورکړل شو، هغه به د شپې له مخې د وړو بوجۍ په شا کوله او د مدينې په بې وزلو به يې وېشله.

---

[۲۵] - ثابت بن ابو صفية بن دينار چې په ابو حمزة الثمالي يې شهرت درلود، د شيعه ګانو يو لوی مفسر او راوي و، هغه د عراق د کوفې د ښار و، په شيعه ګانو کې لوړ مقام لري، خلک به يې شيعيت ته رابلل، د حديثو روايت يې هم کړی، خو اهل السنة يې د حديثو په روايت کې باوري نه ګڼي.

[۲۶] - علي بن الحسين بن علي د څلورم راشد خليفه حضرت علي کرم الله وجهه لمسی و، په زين العابدين يې شهرت درلود، شيعه ګان يې څلورم امام ګڼي، مور يې د پارس د امپراتور يزدجرد لور وه، چې د عمر بن الخطاب په خلافت کې د پارس د ښارونو د فتح پر مهال بندۍ نيول شوې وه، او بيا ورسره د علي رضی الله عنه زوی حسين نکاح وکړه، د نبوي هجرت په ۳۸ کال په مدينه منوره کې زېږېدلی، او د نبوي هجرت په پنځه نويم کال په همدې ښار کې وفات شوی، او د بقيع په هديره کې خاورو ته سپارل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توبه کوونکی

ابان بن صالح[۲۷] وايي:

زه يوه ورځ د انس بن مالک له خدمته راووتم او قدم مي واهه، د بصرې په بازار کې مې ځلور تنه وليدل چې يوه جنازه يې په اوږو وه، ما له ځانه سره وويل "عجيبه ده د بصرې بازارونه په خلکو ډک دي؛ خو د دې جنازې سره له ځلور تنو پرته بل هيڅوک ملګري نه دي، بايد ورسره ملګری شم"، د هغوی سره ملګری شوم، او هديرې ته ورسېدو، په هديره کې ما هغو ځلور تنو ته وويل:

تاسې کوم يو د دې مړي ولي دی؟ هغه دې جنازه وکړي.

هغوی وويل موږ ټول د هغه په وړاندې برابر يو، بس ته مخکې شه او لمونځ پرې اداء کړه، ما پرې لمونځ وکړ، او خاورې مو پرې واړولې، او بيا مې له هغو ځلور تنو پوښتنه وکړه چې د دې مړي کيسه څه ده؟

هغوی وويل موږ يو هم نه يو خبر، دې ښځې-چې هديرې ته راغلې وه-موږ په مزدورۍ راوستي يو، چې جسد هديرې ته ورسوو.

ما وکتل چې يوه ښځه راغله، او د قبر سره د لږې شيبې لپاره کېناسته، بيا پاڅېده، او په خندا شوه، ما ورته وويل: عجيبه ده، يوه ښځه د خپل مړي په قبر خاندي؟!!!

بيا مې ښځې ته وويل زما نوم ابان دی، د انس بن مالک[۲۸] خادم يم، چې هغه د رسول الله صلی الله عليه وسلم خادم و، ما د دې مړي په کيسه خبر کړه، ښځې پيل وکړ:

ای ابانه! که ته هغه څوک نه وای چې تا وويل؛ نو ما به کله هم تاته دا خبره نه وه کړې، دا مړی زما زوی دی، هغه ډېر اسراف کوونکی و، هغه پرون سخت ناروغه او مرګ ته ورسېد، ماته يې وويل "د الله په روی درته سوال کوم چې په ما به هغه څه کوې چې زه يې درته وايم".

ما ورته وويل:

چې ستا خنګه خوښه وي هغسې معامله به درسره وکړم.

هغه وويل:

چې مړ شم؛ نو په ما زما خپلوان مه خبروه، زما دا ګوتمه واخله، دا کلمه چې لااله الاالله محمد رسول الله پرې نقش کړه، او بيا يې زما د پوستکي او کفن تر منځ کېږده، کله چې په قبر کې کېښودل شم، لاس دی د خپلو وينښتانو په کمڅيو کېږده، او الله ته يې پورته کړه او هغه ته زارۍ وکړه چې ماته ببښنه وکړي، او دا دعا راته وکړه چې "الهي! زه ترې راضي يم ته هم ورڅخه راضي شه" بيا يې وويل:

ای مورې! پاڅېږه او ښی پښنه دې زما په مخ کېږده اوووايه: دا د هغه چا جزاء ده، چې د الله تعالی نافرماني کوي، زه پاڅېدم، والله ای ابانه! دا خپله سپيره پښنه مې د هغه د مخ په غمبوري کېښوده، او چغې مې کړې: دا د هغه چا جزاء ده چې د الله نافرماني کوي، تر دې مې د هغه د مخ څخه پورته نه کړه چې هغه مړ شو.

---

[۲۷] - ابان بن صالح بن عمير په ۶۰ هجري کې زېږېدلی او په ۱۱۵ هجري کې وفات شوی، هغه له انس بن مالک رضی الله عنه څخه د حديثو روايت کړی، ګڼ استادان لري، او علماء يې د حديثو په روايت کې ثقة (باوري) بولي.

[۲۸] - انس بن مالک د مدينې منورې د خزرج د قبيلې د بني نجار تر پښنې پورې تعلق لري، هغه مدينې ته د رسول الله له هجرت لس کاله دمخه زېږېدلی و، کله چې رسول الله مدينې ته هجرت وکړ، د انس بن مالک مور أم سليم مليکة بنت ملحان النجارية خپل زوی انس رسول الله صلی الله عليه وسلم ته پېش کړ چې د هغه خدمت وکړي، دا مهال يې عمر لس کاله و، رسول الله هغه ښکل کړ، او دعا يې ورته وکړه چې الله ته يې مال اولاد او عمر زيات کړي، او ګناهونه ورته وبښي. هغه د رسول الله په خدمت کې و، کله کله به ورته رسول الله په (زويه) هم اواز کاوه، ډېر احاديث ترې روايت شوي، په بصره کې وفات شوی، خو د وفات په کال کې يې اختلاف دی، ويل کيږي، چې د ۹۰ هجري او ۹۳هجري په منځ کې وفات شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څلور تنه مې اجاره کړل، هغوی غسل ورکړ، او کفن یې ورکړ، او بیا یې قبر ته یوړ، او لکه چې تا ولیدل نو خښ یې کړ، کله چې هغوی لاړل، ما د خپل زوی د وینا سره سم هماغسې وکړل، او الله تعالی ته مې خپل وینښتان په لپو کې پورته کړل، او ومې ویل:

یا ارحم الراحمین او ای اکرم الاکرمین ذاته! ته غوره هغه ذات یې چې څوک ورسره دېره شي، ته زمونږ په ښکاره او پټ هر څه پوهیږې، په هغه څه خبر یې چې پټ دي او که ښکاره، زما ګناهګار، تیر وتی او نافرمانه زوی تا ته د خپلې مسکینې او ذلیلې مور رضا واسطه کړې، هغه ورڅخه راضي ده، ته هم ورڅخه راضي شه.

ښځې وویل چې د دعا په دې وخت کې ما د قبر له داخل څخه یو اواز واورید چې ویل یې:

ورڅه مورې! زه یو کریم رب ته راغلی یم، هغه ماته زما ګناهونه وبښل، دې خبرې ماته خندا راوسته.

ابان وایي ښځه له هد برې په خوشحالۍ روانه شوه.

غل غلا شو

کیسه کا چې یو غل د مالک بن دینار[۲۹] کور ته واوښت، په کور کې یې هیڅ ونه موندل، مالک بن دینار یې ولید، چې په لمانځه ولاړ دی، هغه لمونځ لنډ کړ، په غل یې سلام واچاوه او ورته یې وویل:

وروره! الله دې درته ښښنه وکړي، زما کور ته راغلې؛ خو د اخستلو دې څه ونه موندل، زه دې داسې نه پریږدم، چې بې ګټې ولاړ شې.

پاڅېد، او د اوبو یو لوښی یې ورته راووړ، او ویې وویل: اودس وکړه، او دوه رکعته لمونځ اداء کړه، ګټه به وکړې.

غل پاڅېد، او لمونځ یې وکړ، او بیا یې وویل:

ای مالکه! دې سره خو تکلیفېږې نه چې زه دوه رکعته نور اداء کړم؟

مالک بن دینار وویل، چې څومره درته الله لیکلي وي، هغومره کوه.

غل تر سهاره په لمانځه بوخت و، مالک ورته، د تګ وویل، خو غل وویل:

باداره! غواړم چې نن ټوله ورځ ستا سره پاتې شم؛ ځکه ما د دې ورځې د روژې نیولو نیت کړی.

مالک اجازه ورکړه چې څومره یې خوښه وي دلته پاتې کېدای شي، غل له مالک بن دینار سره ډیرې ورځې تیرې کړې، لمونځونه او روژې یې نیولې، غل د تګ پر مهال مالک ته وویل:

ای مالکه! ما د توبې نیت کړی.

مالک: دا د الله په لاس کې کار دی.

غل توبه وکړه او بیا یې ماته نه کړه، له مالک بن دینار څخه تر تګ وروسته، د یو بل غل سره مخ شو، هغه ترې وپوښتل: فکر کوم چې په کومه خزانه پریوتې یې؟

وروره! په مالک بن دینار پېښ شوی یم، د کور د لوټلو په نیت یې ورغلی وم؛ خو زه یې غلام کړم، او ما الله ته توبه کړې.

---

۲۹ - مالک بن دینار د عراق د بصرې د ښار اوسیدونکی مشهور تابعي دی، له صحابه کرامو یې احادیث اخستي، او ډېرو علماوو له ده احادیث روایت کړي دي، په عبادت او زهد مشهور و، په یو ۱۲۷ او یا ۱۳۰ هجري کال کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن د ام المؤمنين ام سلمة رضاعي زوی دی

حسن بصري د ام المؤمنين ام سلمة[۳۰] د يوې وينځې زوی و، ام سلمة يوه ورځ خپله وينځه د يو کار لپاره واستوله، حسن په زوره زوره ژړا پيل کړه، ام سلمه هغه د غلې کولو لپاره په غيږ کې رواخيست، او خپلې سينې ته يې واچولو، چې د ام سلمة رضی الله عنها شيدې يو دم زياتې شوې، او هغه ورڅخه وڅښلې.
بيا به داسې ويل کيدل چې په علم او حکمت کې د حسن البصري دې مرتبې ته د رسيدو علت هماغه د ام المؤمنين شيده دي.
کله به چې حسن د ابو جعفر محمد بن علي بن الحسين[۳۱] په مخ کې ياد شو، هغه به ويل دا هغه دی چې خبرې يې د پيغمبرانو خبرو ته ورته دي.

گناه او ځان څارنه

يو سړی ابراهيم بن ادهم رحمه الله[۳۲] ته راغلو او ورته يې وويل:
ابو اسحاقه! زه يو اسراف کوونکی او له حده تجاوز کوونکی يم، ماته داسې يو څه وښيه، چې ما له اسراف څخه منع او زړه ته مې نجات ورکړي.
هغه ورته وويل:
که پنځه خويونه دې خپل کړل، او په دې وتوانيدې، نو بل هيڅ خوند به درته زيان ونه رسوي، او نه به دې له منځه يوسي.
سړي د خويونو پوښتنه وکړه، او ابراهيم بن ادهم پيل وکړ:
اول دا چې که د الله د نافرمانۍ اراده دې وکړه، د هغه روزي مه خوره.
سړي وويل:
چې د هغه ذات روزي ونه خورم، نو له کومه يې وخورم، په ځمکه کې ټول هر څه خو د الله له رزقه دي؟
ابرهيم ورته وويل:

---

۳۰ - ام سلمة هند بنت ابي امية د رسول الله صلی الله بي بي وه، د هغې لومړی خاوند ابو سلمة بن عبد الاسد نوميده چې د احد په غزا کې ټپي او د هجرت په ۴ کال د همدې ټپونو له کبله وفات شو، او د عدت له تيريدو وروسته په همدې کال کې رسول الله صلی الله عليه وسلم په نکاح کړه، هغه د هجرت د ۵۹او ۶۲ هجري کلونو په منځ کې وفات شوې، او د رسول الله په ميرمنو کې تر ټولو ورستۍ وه چې له نړۍ وکوچيده.

۳۱ - ابو جعفر محمد بن علي بن الحسين د څلورم راشد خليفه حضرت علي کرم الله وجهه کړوسی او د حسين رضی الله عنه لمسی دی، په محمد الباقر هم شهرت لري، د امامية شيعه گانو پنځم امام دی، د وخت ستر عالم و، سترو علماوو ترې زده کړه کړې، لکه ابو حنيفة، اوزاعي، زهري، ابن جريج، په ۵۷ هجري کال کې په مدينه منوره کې زيږيدلی، او په ۱۱۴ هجري کې وفات شوی دی، اهل تشييع وايي چې هغه زهر ورکول شوي، خو اهل السنة و الجماعة دغه ادعا نه مني.

۳۲ - ابراهيم بن منصور بن زيد چې په ابراهيم بن ادهم مشهور دی، د افغانستان د بلخ اوسيدونکی، او د دويمې هجري پيړۍ يو مشهور زاهد او صوفي شخص و، ويل کيږي هغه د بلخ د يو پاچا زوی و، چې د يو غيبي اواز تر اوريدو وروسته يې زهد او تقوی ته مخه کړه، د پلار باچايي يې خوشې کړه، په مکه مکرمه او شام کې يې د علماوو ملگرتيا غوره کړه، خپله مزدوري به يې کوله او دلاس گټه به يې خوړه. ابراهيم بن ادهم په داسې حال کې چې د کفارو پر ضد په يو جهادي لښکر کې وتلی و، په **۱۶۲** هجري کې وفات شو، او د سوريې د الاذقية په سيمه کې خښ کړای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا دا ښه ده چې، ته يې روزي هم خورې، او نافرماني يې هم کوې؟
هغه وويل نه، اوس نو دويم وايه.
دويم دا که د الله د نافرمانۍ نيت دې وکړ، نو د هغه په ځمکه کې ژوند مه کوه!
سړي وويل: دا خو له لومړي هم سخت دی، چې مشرق او مغرب او د دې په منځ کې هر څه د الله دي نو چرته ژوند وکړم؟
ابراهيم وويل: دا نو ښه ګڼل کيږي، چې د هغه روزي خورې، په ځمکه کې يې اوسېږې او نافرماني يې هم کوې؟
سړي وويل نه، دريم څه دی.
دريم دا که د الله د نافرمانۍ نيت دې وکړ، د هغه روزي خورې او په خاوره يې هم ژوند کوې، نو د نا فرمانۍ لپاره داسې يو ځای وګوره چې هلته تا الله ونهويني.
سړي وويل: ای ابراهيمه! دا به څنګه وي، الله ته هر څه ښکاره دي، او په پټو هم خبر دی؟
ابراهيم: ايا دا ښه ده چې ته د هغه روزي خورې، په ځمکه يې اوسېږې، او په داسې حال کې يې نافرماني کوې چې تاويني ؟
سړي وويل نه، څلورم څه دی.
څلورم دا چې کله ملک الموت درته راغلو، او روح دې اخيست، ورته ووايه: "تر دې مې پريږده چې د زړه له کومې توبه وکړم او الله ته نيک عمل وکړم".
سړي وويل: دا به ونه مني.
ابرهيم: دا چې ته دومره توان هم نه لرې، چې د توبې لپاره له ځانه مرګ منع کړې، او پوهېږې که مرګ راشي وروسته کيږي نه، نو بيا د خلاصي د کومې لارې هيله څنګه لرې؟
سړي وويل پنځم څه دی.
پنځم دا چې کله د قيامت په ورځ ملايکو اور ته بيولې، ورسره مه ځه! هغه وويل: هغوی به مې نه پريږدي، او نه به زما غوښتنه ومني.
ابراهيم: نو بيا د خلاصي هيله څنګه لرې!
سړي وويل: ای ابراهيمه! زما لپاره بس دی او بس دی، زه له الله ښننه غواړم او توبه ورته کاږم.

ماشوم دوه ځايه کول

د دوه ښځو په غېږ کې اولادونه وو، يو ليوه وخوړ، دواړو په دويم کوچني جګړه پيل کړه، دواړه داود عليه السلام[۳۳] ته راغلې، هغه ته يې کيسه وکړه، هغه د مشرې په حق کې پريکړه وکړه، بيا سليمان عليه السلام ته ورغلې.
هغه وويل: چاقو راوړئ، زه ماشوم دوه ځايه کوم، نيم د يوې اونيم د بلې.
کشرې وويل: ای د خدای رسوله! رښتيا يې څېرې کوې؟
هغه وويل: هو

[۳۳] - داود او سليمان عليهما السلام دواړه الله پيغمبران وو، چې داود عليه السلام يې پلار او سليمان يې زوی و، دوی دواړه بني اسرائيلو ته استول شوي وو، داود د بني اسرائيلو د هيواد دويم پاچا او سليمان يې دريم پاچا بلل کيږي، داود عليه السلام باندې خدای پاک اسماني کتاب زبور نازل کړی و، او الله ورته وسپنه نرمه کړې وه، يعنی په لاس به يې ترې جنګي وسايل جوړول، او د سليمان عليه السلام باچايي بيا ډېره پراخه وه، چې په ځناورو، مارغانو، پيريانو حاکم و، او تخت به يې هوا له يوه ځايه بل ته رسولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي مېرمنې وويل: داسې مه کوه، زما برخه دې هم د هغې مشرې شي.
سليمان عليه السلام وويل: زوى دې واخله، او د هغې په حق کې يې پرېکړه وکړه.

ښه ګاونډيتوب

په کوفه کې د ابو حنيفه رحمه الله[۳۴] يو موچي ګاونډی و، ټوله ورځ به يې کار کاوه، د شپې به يې کور ته غوښه راوړه، پخه به يې کړه، يا به يې کب وريت کړ، او په شرابو څښلو به يې پيل وکړ، دا شعر به يې زمزمه کاوه:

زه يې له لاسه ورکړم، او څوک يې له لاسه ورکړ
هغه څوک چې په بده ورځ په کار راځي او سرحدونه ساتي

د شرابو په څښلو به تر هغه وخته د دې شعر د ويلو سره لګيا وو چې خوب به پرې غلبه وکړه.
ابو حنيفه به د شپې لمونځ کاوه، او د ګاونډي له سندرو به ورته ضرر رسېده، يوه شپه يې د موچي اواز وانه ورېد، د هغه پوښتنه يې وکړه، خلکو ورته وويل چې امنيتي کسانو نيولی او بندی دی.
ابو حنيفه سبا د سهار له لمانځه وروسته په خپله کچره سپور شو، د حاکم د ملاقات غوښتنه يې وکړه، امير وويل:
اجازه ورکړئ چې زما ځای ته په کچرې سپور رانتوځي، او تر هغه يې ښکته کېدو ته مه پرېږدئ، چې د خونې فرش ته هم په کچره وخيژي.
هغه همداسې وکړل، امير په خپل مجلس کې کينولو، او ورته يې وويل چې څه غواړې؟
ابو حنيفة:
زما يو موچي ګاونډی دی، نيول شوی، حاکم دی هغه خوشې کړي.
امير ويل ولې نه، او سړی يې پرېښود.
ابو حنيفه بېرته په کچره سپور شو، موچي يې شاته روان و، کله چې ابو حنيفه ښکته شو، هغه ته يې وکتل، او ورته يې وويل:
ځوانه! ايا له لاسه مو ورکړی يې؟
موچي وويل:
نه، بلکې ودې ساتلو، پالنه دې وکړه، الله دې تاته د ګاونډيتوب د حرمت ښه جزا درکړي، او له دې وروسته يې پخواني عادتونه پرېښودل.

بايد له زده کړې بې پروايي ونه شي

امام ابو يوسف[۳۵] سخت ناروغ و، استاد به يې امام ابو حنيفة بار بار پوښتنې ته ورتلو، وروستی ځل يې چې پوښتنې ته ورغلو، مرض يې ډېر سخت و، ابو حنيفه راووت او ويې ويل:

---

[۳۴] - امام ابو حنيفة النعمان بن ثابت په ۸۰ هجري کال کې په کوفه کې زېږېدلی، د اهل السنة و الجماعة د فقهي له څلورو امامانو يو مشهور امام او تر ټولو مشر دی، مذهب يې په حنفي سره پېژندل کيږي، ابو حنيفة يو تابعي عالم دی، چې د صحابه کرامو سره يې ليدل شوي دي، په کال ۱۵۰ هجري کې په بغداد کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما نیت درلود چې له ځانه وروسته د مسلمانانو امامت هغه ته وسپارم، که هغه مړ شي نو ډېر علم به مړ شي.
خو ابو یوسف ته الله تعالی شفاء ورکړه، ناروغي یې ښه شوه، کله چې ورته د ابو حنیفه خبره وشوه، له ځانه سره یو څه غره شو، د خلکو مخونه ورواوښتل، د ځان لپاره یې په فقه کې خپله حلقه جوړه کړه، او د ابو حنیفه رحمه الله حلقې ته به باقاعده نه ورتلو.
ابو حنیفه یې پوښتنه وکړه، ورته وویل شول کله چې ستا خبره ورته ورسېده، نو د درس خپله حلقه یې جوړه کړې، ابو حنیفه یو سړی راوغوښت او ورته یې وویل:
د ابو یوسف حلقې ته لاړ او دا پوښتنه ترې وکړه "یو سړي یو رنګریز ته جامه وکړې، چې په یو درهم یې رنګ کړي، بله ورځ هغه خپله جامه وغواړي، خو رنګریز منکر شي، او وایي چې ماته دې نه ده راکړې، خو درېیمه ورځ چې ورشي رنګریز جامه ورکړي، ایا د رنګریز د اجرت پیسې شته که نه؟ که ابو یوسف وویل چې هو شته؛ نو ورته ووایه چې تېروتې، که یې وویل نه شته نو هم ورته ووایه چې تېروتې".
سړی ولاړ او پوښتنه یې وکړه، ابو یوسف وویل اجرت لري، سړي وویل تېروتې، هغه لږ فکر کړ بیا یې وویل، نه شته، سړي وویل تېروتې.
ابو یوسف سمدستي راپاڅېد، او ابو حنیفه ته راغلو، ابو حنیفه ورته وویل:
ته خامخا د رنګریز مسئلې راوستی یې.
هغه وویل هو.
ابو حنیفه:
سبحان الله! څوک چې کیني، او خلکو ته فتواوې ورکوي، حلقه جوړه کړي، د الله د دین په چارو کې خبرې کوي، نه شي کولای چې د مزد په یوه مسئله کې ځواب ووایي؟
ابو یوسف:
ای ابو حنیفه! ماته راوښیه.
ابو حنیفه وویل:
که رنګریز له غصب وروسته رنګ کړې وي، نو اجرت نه لري، ځکه چې ځان ته یې رنګ کړې ده، او که له غصب مخکې یې رنګ کړې وي؛ نو اجرت لري، ځکه چې د مالک لپاره یې رنګ کړې ده.
بیا یې وویل:
څوک چې داسې فکر کوي چې نور له زده کړې بې پروا دی؛ نو په ځان دې وژاړي.

[35] - ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم الانصاري د امام اعظم ابو حنیفة النعمان بن ثابت شاګرد و، د خپل وخت قاضي، مجتهد، او محدث و، په ۱۱۳ هجري کال کې په کوفه کې زېږېدلی، له ډېرو لویو او مشهورو علماوو یې درس ویلی، خو تر ټولو زیاته زده کړه یې له ابو حنیفه کړې، د هارون الرشید د واکمنۍ پر مهال قاضي القضات وټاکل شو، د ګڼو کتابونو لیکوال دی، په ۱۸۲ هجري کال کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بربنډ شفاعتګر

د فرزدق[۳۶] مېرمن النوار له هغه خفه او غوسه شوه، د عبد الله بن زبير[۳۷] مېرمنې خولة بنت منظور[۳۸] ته ورغله چې خپل مېړه ته شكايت ورسوي، او سپارښتنه وكړي، چې د فرزدق او د دې تر منځ د دې په حق كې پرېكړه وكړي، خو خپله فرزدق د عبدالله بن زبير زوی حمزه ته ورغلو، او همدا غوښتنه يې وكړه، دواړو ژمنه وكړه.

خولة د النوار په حق كې عبد الله بن زبير ته واسطه، او حمزه د فرزدق واسطه شو، خو خوله بريالۍ شوه، او عبدالله بن زبير فرزدق ته امر وكړ چې خپلې مېرمنې ته به نه نژدې كيږي، په همدې مناسبت فرزدق دا شعرونه وويل:

د زامنو شفاعت يې ونه منل شو
خو د منظور د لور شفاعت وشو
هغه واسطه چې پرتوګ يې په پښنو كې وي
د هغې په څېر نه ده چې بربنډه وي

عربي متل دی چې وايي:
يعطى الجوز من لا اسنان له
ژباړه: اغوز هغه چاته وركوي چې غاښونه يې نه وي

د الحمد لله د ويلو له كبله استغفار وايم

د خپل وخت زاهد او عابد سري السقطي[۳۹] ويلي له دېرشو كلونو راهيسې له دې كبله استغفار وايم (ښښنه غواړم) چې يو ځل مې الحمد الله ويلي و.

---

[۳۶] - الفرزدق عربي شاعر دی، پوره نوم يې همام بن غالب دی، په فرزدق شهرت لري، په بصره كې په ۳۸ هجري كال كې زېږېدلی، په ۱۱۴ هجري كې وفات شوی، قصيدې يې ډېرې مشهورې دي.

[۳۷] - عبدالله بن الزبير بن العوام مشهور صحابي دی، مور يې د ابو بكر الصديق لور اسماء ده، او د پلار له اړخه نيا يې د رسول الله عمة صفية بن عبد المطلب ده، كله چې مسلمانانو مدينې ته هجرت وكړ، په مسلمانانو كې د هجرت په لومړي كال لومړی ماشوم همدا عبدالله وزېږېد، د كفارو پر ضد ګڼو جګړو كې يې ګډون كړی، په ۶۰ هجري كې د حضرت معاويه تر وفات وروسته د هغه د زوی يزيد سره بيعت وشو، خو عبد الله بن الزبير يې مخالفت وكړ، د هغه سره يې بيعت ونه كړ، بلكې جګړې يې ورسره وشوې، په ۶۴ هجري كې يزيد بن معاويه ومړ، او په مكه مكرمه كې د عبد الله ابن الزبير سره په خلافت بيعت وشو، خو په ځينو سيمو كې ورسره مخالفت هم وشو، په شام كې مروان بن الحكم مشري واخسته، او يو كال وروسته په ۶۵ هجري كې وفات شو، بيا يې زوی عبد الملک مشر شو، چې د هغه د عبد الله بن الزبير سره نښتې وشوې، او د حجاج بن يوسف په مشرۍ اموي لښكر پر مكه معظمة بريد وكړ، او عبد الله ابن الزبير په ۷۳ هجري كال كې ووژل شو.

[۳۸] - كه څه هم په دې كيسه كې خولة بنت المنظور د عبد الله بن الزبير مېرمن ښودل شوې، خو سمه دا ده چې د خولة لومړی نكاح د صحابي طلحة بن عبيد الله د زوی محمد بن طلحة سره شوې وه، او كله چې د جمل په جګړه كې هغه ووژل شو، نو بيا حضرت حسن بن علي په نكاح كړه، بلكې د عبدالله بن الزبير په نكاح كې د خولة خور تماضر بنت منظور وه، دغه راز د خولې له وفات وروسته د هغې بله خور زُجْلَة بنت منظور هم عبد الله ابن الزبير په نكاح كړې ده.

[۳۹] - ابو الحسن سري الدين بن المغلس السقطي د اهل السنة و الجماعة يو لوی عالم تېر شوی، د مشهور صوفي جنيد البغدادي ماما او استاد دی، په دوه ۲۵۱ هجري كال كې په بغداد كې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وشوه: دا ولې؟
هغه وويل:
بغداد کې اور ولګېد، يو تن راسره مخ شو او راته يې وويل چې ستا دوکان بچ دی، ما وويل الحمد لله! نو زه په دې الحمد لله پښېمانه يم، ځکه چې خپل خير مې په پام کې و، د نورو شر نه، خپل خير مې وغوښت د نورو نه.

خبرې جاري وساته

معاويه بن ابي سفيان رضی الله تعالی عنهما[40] د دوبي په موسم کې په يوه جګړه کې وتلی و، يو سړی ورته راغی، معاويه ترې د خلکو د احوال پوښتنه وکړه، هغه خبرې پيل کړې، خو د خبرو منځ کې يې باد ووتل، ډېر شرمنده شو او غلی شو، معاويه ورته وويل:
او سړيه! خبرې جاري ساته، والله له بل چا مې دومره زيات نه دي اورېدلي، لکه خپل مې چې څومره اورېدلي.

د الله د وجود دليل

له جعفر الصادق[41] څخه يو چا پوښتنه وکړه:
د الله د وجود دليل څه دی؟ خو ماته به په دليل کې دا دنيا، متاع او جوهر نه يادوې.
هغه وويل:
کله په کښتۍ کې سپور شوی يې؟
هو،
داسې شوي چې کښتۍ بادونو اخستې وي، او تاسې له ډوبېدو وېرېدلي ياست؟
هو،
نو ايا له کښتۍ او ماڼوګانو دې د دې تمه شکېدلې، چې دوی به دې بچ کړي.
هو،
نو ايا دا احساس دې کړی، چې داسې څوک هم شته چې بچ دې کړي؟
هو،
بس همدا الله دی.

---

[40] - معاويه بن ابي سفيان مشهور صحابي او د وحې ليکونکی و، د اسلام شپږم خليفه، او د اموي دولت مؤسس دی، د رسول الله له بعثت وړاندې په مکه مکرمه کې زېږېدلی، ويل کيږي چې د خپل پلار، مور او ورور سره يو ځای يې د مکې د فتحې په ورځ اسلام دين ومانه، په ځينو روايتونو کې ويل شوي، چې له فتحې مخکې مسلمان شوی و، خو اسلام يې پټاوه، له هغې وروسته يې په غزواتو کې برخه اخستې، د ابو بکر الصديق په خلافت کې هم په غزواتو کې شريکېدو، د عمر بن الخطاب په خلافت کې د شام او اردن ولايت وروسپارل شو، د عثمان رضی الله عنه په خلافت کې هم د شام والي پاتې شو، د علي رضی الله تعالی عنه سره يې يو څه مخالفتونه پيدا شول، خو د هغه له شهادت وروسته يې زوی حسن بن علي له خلافته تېر او معاويه رضی الله تعالی عنه د ټولو مسلمانانو مشر شو. معاويه په ۶۰ هجري کال کې په دمشق کې وفات شو.

[41] - ابو عبد الله جعفر بن محمد الصادق د حضرت علي بن ابي طالب کودی دی، يعنی د هغه د لمسي لمسی دی، په مدينه منوره کې په ۸۰ هجري کې زېږېدلی، جعفر الصادق د شيعه ګانو د اثنا عشرية ډلې شپږم امام او د اسماعيليه ډلې پنځم امام دی، د ډېر علم څښتن و، په شاګردانو کې يې ګڼ لوی لوی علماء و، د کيمياء مشهور عالم چې په ابو الکيمياء مشهور دی، جابر بن حيان او ابو حنيفة هم د ده شاګردان وو، په ۱۴۸ هجري کې په مدينه منوره کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشید بن الزبیر او ښځه

رشید بن زبیر[۴۲] یو عالم، عزتمند او فاضل سړی و، په علم النسب کې یې ډېره پوهه درلوده، خو ډېر بدرنګه و، تور و، ډبلې شونډې یې وې، د حبشیانو په څېر غونجه پوزه یې وه او له ونې هم ټیټ و.

هغه کیسه کوي وایي:

په قاهره کې روان وم، یوه ځوانه ښځه راسره مخ شوه، سپین مخ، او ډېره ښکلې وه، زه یې چې ولیدم؛ نو داسې راته ښکاره شوه چې ما ته یې څه تمه پیدا شوه، ما هم فکر وکړ چې زړه ته مې یې لاره وموندە، خو خپل ځان رانه هېر شو، په سترګو یې راته اشاره وکړه، هغه مخکې زه ورپسې، له یوې کوڅې وته او په بلې ننوتله، تر څو یو کور ته ورسېده.

هلته یې له مخ نقاب لرې کړو د څوارلسمې سپوږمۍ مخ یې څرګند شو، لاسونه یې وپړکول او یو چاته یې غږ وکړ، یوه ماشومه راکوزه شوه، هغې ته یې وویل:

که بیا دې په بستره کې متیازې وکړې؛ نو دې قاضي ته به دوایم چې ودې خوري.

بیا یې ماته وکتل او ویې ویل:

ستا احسان به هېر نه کړم، مننه.

زه له هغې شرمنده او سرګردانه راووتم، حتی لاره هم رانه ورکه وه.

مه وېرېږه

عباسي خلیفة مهدي[۴۳] د یوازې عبادت لپاره ووت، اس یې په منډو شو او د یو اعرابي کېږدۍ ته یې ورساوه، هلته یې اعرابي (بانډه چي) ته وویل چې میلمستیا ورکولای شي؟ هغه ورته د وربشو د ډوډۍ یوه ټیکله را وویسته، ویې خوړه، بیا یې ورته شیده ورکړل، بیا یې ورته د اوبو مشک راوړ، تنده یې هم ماته شوه، اعرابي ته یې وویل:

ما پېژنې؟

هغه وویل نه،

مهدي ورته وویل:

زه د امیر المؤمنین خاص خادم یم.

اعرابي:

الله دې خپله دنده درته برکتي کړي، بیا یې نور څه هم ورته د ښناک راوړل.

---

[۴۲] - رشید بن زبیر د مصر د اسوان په ښار کې زېږېدلی، ځکه خو په اسواني هم شهرت لري، رشید یې لقب دی، خپل نوم یې احمد بن علي بن ابراهیم بن علي بن الزبیر دی، هغه مشهور قاضي او عالم و، د شعر دیوان لري، په یمن کې یې د قضاء چارې پر مخ وړې دي، هلته یې بیا د فاطمي دولت پر ضد خپل ځان ته خلک رابلل، خو د فاطمي دولت والیانو ونیو، او په **۵۶۳** هجري کې ووژل شو.

[۴۳] - ابو عبد الله محمد بن عبد الله المنصور بن محمد بن علي المهدي بالله د عباسي دولت درېیم خلیفه و، د خپل پلار ابو جعفر المنصور له وفات وروسته مشر شو، په یو **۱۲۷** هجري کې زېږېدلی، د پلار د واکمنۍ پر مهال یې په ځینو جګړو کې برخه اخستې، په **۱۵۸** کال کې ورسره د خلافت بیعت وشو، او په **۱۶۹** هجري کال کې په عراق کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهدي:
ما پېژنې، څوک یم؟
اعرابي:
تا وویل چې د امیر المؤمنین خاص خادم یې.
مهدي:
نه، زه د امیر المؤمنین یو قوماندان یم.
اعرابي:
هیواد دې پراخه شه، او هدف ته ورسېږې، درېیم ځل یې بیا پرې ځنباک وکړ.
مهدي:
ما پېژنې، څوک یم؟
تا وویل چې ته د امیر المؤمنین قومندان یې.
مهدي:
نه زه خپله امیر المؤمنین یم.
اعرابي ترې مشک واخیست، خوله یې ورته وتړله او ورته یې وویل: لرې کېږه رانه، لرې کېږه، که څلورم ځل مې درباندې وڅښل؛ نو دعوه به وکړې چې ته رسول الله یې.
مهدي دومره وخندل چې بې هوښه راپرېوت.
بیا اسونه راوسېدل له هغه تاو شول، مشران او قوماندان ترې چاپېره شول، د اعرابي رنګ والوت، مهدي ورته وویل:
مه وېرېږه، بیا یې هغه ته د مال او لباس ورکولو امر وکړ، او ترې رخصت شو.

الله دې په تا پرده واچوي چې زه دې پته کړم

احمد بن المهدي[۴۴] وایي:
په بغداد کې وم، نیمه شپه راته یوه ښځه راغله، ځان یې راوپېژند او ویې ویل چې د ستونزې سره مخ ده، هغې وویل: د خدای روی دی چې ما پټه کړه.
ما ورته وویل ستونزه څه ده.
هغې وویل:
د ځان سره مې زیاتی کړی، زه حامله یم، خلکو ته مې ته ښودلی یې چې دا زما خاوند دی، او دا حمل له ده څخه دی، نو ما رسوا نه کړې، ما باندې پرده راوله، الله به پر تا پرده راولي.
زه غلی شوم، هغه لاړه، بیا ترې خبر نه وم، تر دې چې اولاد یې هم وشو، د محلې امام او زمونږ ګاونډیان راغلل، ماته به یې مبارکي راکوله، ما هم د هغوی مبارکی اخیسته، دویمه ورځ مې ماشوم ته د نفقې په توګه د میاشتې دوه دیناره وټاکل، د محلې امام ته مې ورکړل، او ورته مې وویل:

۴۴ - احمد بن مهدي ابن رستم، یو عالم، عابد او د حدیثو راوي و، په عبادت دومره مشهور و چې ویل کیږي، څلویښت کاله یې د خوب او ارام ځای نه درلود، په عبادت به مشغول و، په ۲۷۲هجري کال کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغې ښځې ته ورکړه چې په ماشوم يې مصرفوي، زه او هغه اوس سره جلا شوي يو، هره مياشت به مې دوه ديناره ور استول، دوه کاله وروسته ماشوم مړ شو، بيا خلک د تعزيت لپاره ماته راتلل، او ما هم د هغوی تعزيت مانه.
د ماشوم له مرګ يوه مياشت وروروسته يوه شپه ښځه راغله، او ټول هغه دينارونه يې راوړل چې ما وراستولي وو، ويې ويل الله دې پرتا پرده واچوي، چې پر ما دې پرده واچوله.
ما ورته وويل:
دا د هاغه ماشوم برخه ده، دا دينارونه واخله او په خپل ضرورت کې يې مصرف کړه.

په مصيبت څلور ځلې د الله ثنا ويل

قاضي شريح[۴۵] وايي:
کله چې راته مصيبت ورسيږي، څلور ځلې د الله ثنا وايم، اول په دې د الله ثنا وايم چې دا مصيبت له دې هم ستر نه دی، دويم په دې چې په مصيبت يې صبر راکړی، دريم په دې چې زه انا لله و انا اليه راجعون وايم او د ثواب تمه لرم، او څلورم په دې چې دا مصيبت الله تعالی زما په دين کې نه دی پيدا کړی.

بچيه! همدومره بس دی

ابو عبد الله بن ورام الکوفي وايي:
په کوفه کې يو سړی اوسېده، نافرمانه زوی يې درلود، يوه ورځ ورسره په کومه خبره کې غوسه شو او کنځلې يې وکړې، زوی د پلار پښه ونيوه، او له کوره يې راکش کړ، د لارې تر يوې برخې يې کشاوه، چې يو ځای ته ورسېد، پلار زوی ته وويل:
بچيه همدومره بس دی، ما هم پلار له کوره تر همدې ځايه راکش کړی و.

زموږ منځ کې يې نيم کړه

عبد الله د مسلم بن سعد خوريی وايي:
حج ته تلم، ماما مې مسلم لس زره درهمه راکړل او راته يې وويل:
چې مدينې منورې ته ولاړې هلته تر ټولو بې وزله کور وګوره او دا درهم وکړه.
زه چې هلته ورسېدم د بې وزله کور پوښتنه مې وکړه، خلکو راته يو کور وښود، دروازه مې وډبوله، يوه مېرمن دروازې ته راغله، څوک يې؟

---

۴۵ - قاضي شريح بن الحارث بن قيس د يمن اوسيدونکی و، د رسول الله په ژوند کې يې اسلام قبول کړی و، هغه يې ليدلی نه و، بلکې د يمن په حضرموت ښار کې اوسېدو، د ابو بکر الصديق په زمانه کې له حضرموت راووت، او د سترو صحابه وو سره يې وکتل، د شپېتو کلونو لپاره د کوفې قاضي وو، د قضا پر مهال يې ګڼې کيسې مشهورې دي، په **۷۸** هجري کال کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه له بغداده راغلی یم، ما ته چا لس زره درهمه راکړي او امر يې کړی چې په مدينه کې يې تر ټولو بې وزله کور ته ورکړم، خلکو ما ته تاسې ښودلي یاست، دا واخلئ.
ښځې وويل:
د الله بنده، ملګري دې شرط دا ايښی چې بې وزله کور ته يې وسپاره؛ خو زموږ په نسبت زموږ ګاونډيان ډېر بې وزله دي.
دوی مې پرېښودل، د ګاونډي دروازه مې ووهله، هلته هم ښځه وه هغې ته مې عين خبره وکړې، هغې وويل:
د خدای بنده! موږ او ګاونډيان مو په فقر کې برابر یو مال زموږ په منځ نيم او تقسيم کړه.

څنګه يې؟

المروذي[۴۶] وايي: احمد[۴۷] ته مې وويل څنګه يې؟
هغه په ځواب کې وويل هغه څوک به څنګه وي چې رب يې ترې د فرايضو د اداء غوښتنه کوي، نبي يې ترې د سنتو د اداء، دوه ملايکې ورڅخه د کارونو د سمولو غوښتنه کوي، نفس يې ترې خواهشات لري، ابليس ترې د فحشاء تر سره کول، د مرګ ملايکه يې د روح اخيستلو ته په څو کې وي، او کورنۍ يې ترې د نفقې غوښتونکې وي؟

له امام شافعي د امام مالک پوښتنه

امام مالک رحمه الله[۴۸] امام شافعي رحمه الله[۴۹] ته په لاندې مضمون ليک واستاو:

---

۴۶ - ابو بکر المروذي د فقهې د يو امام احمد بن حنبل ملګری و، پلار يې د خوارزم د سيمې اوسيدونکی، چې اوس په جغرافيايي وېش کې په منځنۍ اسيا کې ده، او مور يې د مرو د ښار اوسېدونکې وه، المروذي يو مشهور فقيه، محدث او امام و، په **۲۷۵** هجري کال کې وفات شوی، د امام احمد بن حنبل سره په څنګ کې په بغداد کې خښ کړای شوی دی.

۴۷ - ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل الشيباني د اهل السنة و الجماعة د فقهې د څلورو امامانو له جملې يو امام، محدث او عالم دی، په **۱۶۴** هجري کال کې په بغداد کې زېږېدلی، د وخت د مشهورو علماوو څخه يې شرعي علوم زده کړي، او خپله د فتوی په منصب ناست دی، مشهور علماء يې په شاګردانو کې دي، هغه د خلق القرآن په موضوع کې د عباسي خلفاوو هر يو مامون، معتصم بالله او واثق بالله د واکمنۍ پر مهال د سختو ازميښتونو سره مخ شوی، او اته ويشت مياشتې زندان يې تېر کړی، په **۲۴۱** هجري کال کې په اوه اويا کلنۍ کې په بغداد کې وفات شوی دی.

۴۸ - ابو عبدالله مالک بن انس بن مالک بن عامر د اهل اسنة و الجماعة له څلورو امامانو يو دی، د هغه مذهب په اسلامي فقه کې په مالکي مذهب يادېږي، نوموړی په **۹۳** هجري کال کې په مدينه منوره کې زېږېدلی، لوی فقيه، عالم، محدث او امام و، قرآن کريم يې په ماشومتوب کې حفظ کړی، د دويم عباسي خليفه ابو جعفر المنصور د خلافت پر مهال د يو لړ ستونزو سره مخ، او د وخت د حاکم له خوا په درو ووهل شو، د يو شمېر کتابونو ليکوال دی، چې په حديثو کې د مؤطأ کتاب زيات مشهور دی، په **۱۷۹** هجري کال کې په مدينه کې وفات شوی، او په بقيع هديره کې خاورو ته سپارل شوی دی.

۴۹ - ابو عبد الله محمد بن ادريس الشافعي چې په امام الشافعي پېژندل کيږي، د اهل اسنة و الجماعة د څلورو مذهبونو څخه د يو مذهب څښتن او امام دی، مذهب يې په شافعي يادېږي، امام شافعي، د تفسير او حديثو ستر عالم و، او د اصولو الفقه د علم مؤسس بلل کيږي، هغه په **۱۵۰** هجري کال کې د فلسطين د غزې په ښار کې زېږېدلی او له هغه ځايه يې مور مکې ته په دوه کلنۍ کې له ځانه سره بيولی دی، امام شافعي په اوه کلنۍ کې قرآن کريم حفظ کړی، په لس کلنۍ کې يې د امام مالک د حديثو کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای امامه!

فرض څه دي؟ فرض الفرض، چې فرض پرې پوره کيږي، لمونځ چې فرض نه دی، هغه لمونځ چې پرېښول يې فرض دي، او د اسمان او ځمکې ترمنځ لمونځ دا ټول څه دي؟

امام شافعي ورته په څواب کې وليکل:

فرض پنځه وخته لمونځونه دي، د فرضو فرض اودس دی، چې فرض پرې پوره کيږي هغه پر رسول الله درود ويل دي، هغه لمونځ چې فرض نه دی هغه له بلوغ دمخه د ماشوم صغير لمونځ دی، هغه لمونځ چې پرېښودل يې فرض دي هغه د نشه سړي لمونځ دی، د اسمان او ځمکې ترمنځ لمونځ د سليمان عليه السلام دی، او په اسمان او ځمکه کې لمونځ د معراج په شپه د رسول الله صلی الله عليه وسلم لمونځ دی.

ورته والی

يو سړي اياس بن معاويه[۵۰] ته وويل:

که ما خرما وخوړې په درو مې وهې؟ هغه وويل نه.

بيا سړي وپوښتل:

که يوه کټوې اوبه مې وڅښلې وهې مې؟ هغه وويل نه.

بيا سړي وپوښتل چې د خرما زوښه هم د دې دواړو شيانو ګډوله ده، نو بيا ولې حرام دي؟

اياس وويل:

که په خاوره دې وولم، درد به دې؟ هغه وويل نه.

که يوه کټوې اوبه مې په سر درواړولې سر دې ماتيږي؟ هغه وويل نه.

اياس وويل:

نو که له اوبو او خاورو مې غونډاری جوړ کړ او بيا په لمر وچ شو او ته مې په سر وويشتې بيا به څنګه وي؟

هغه وويل سر به مې مات شي.

اياس وويل دا د هغه پورته مثال په شان دی.

وهه! دا د عزتمند زوی

انس وايي موږ د امير المؤمنين عمر بن الخطاب سره ناست و، چې د مصر نه يو سړی راغی او ويې ويل:

ای امير المؤمنينه! تاته يو پناه غوښتونکی راغلی.

عمر وويل: اوريدونکي ته رسېدلی يې، څه پېښه ده؟

هغه وويل:

الموطأ حفظ کړی، د امام ابو حنيفة فقه يې د هغه د شاګرد امام محمد بن حسن الشيباني څخه زده کړه، ګڼ کتابونه يې ليکلي، د اشعارو يو ديوان هم لري، په ۲۰۴ هجري کال کې په مصر کې وفات شوی دی.

۵۰ - اياس بن معاوية المزني د اوسني سعودي عربستان د يمامة په ښار کې په کال ۴۶ هجري کې زېږېدلی، او بيا يې کورنۍ له هغه ځايه د عراق د بصرې ښار ته کوچېدلې، د هغه زيرکتيا مشهوره وه، اياس په شپږ اويا کلنۍ کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصر د امیر عمرو بن العاص[۵۱] له زوی نه په اس مخکې شوم، هغه زه په قمچینه ووهلم، او ویل به یې چې زه د عزتمندو زوی یم، له دې یې پلار عمرو خبر شو، هغه وېرېدو چې زه تاته رانه شم او عارض نه شم، نو زه یې په زندان کې واچولم، زه وتښتېدم او تاته راغلم.
عمر بن الخطاب عمرو بن العاص ته په دې مضمون یو لیک ولیږو: چې زما دا لیک در ورسېږ، سمدواره ته او فلانی زوی دې دلته راشئ، او مصري ته یې وویل چې همدلته پاتې شه تر څو هغه راشي.
عمرو د حج موسم ته راورسېدو، له حج وروسته عمر رضی الله عنه د خلکو سره ناست و، عمرو بن العاص او زوی یې هم ورسره وو، مصری پاڅېد او عمر رضی الله عنه دره ورکړه.
انس وایي:
د هغه په وهلو یې پیل وکړ، موږ هم همدا غوښتل چې ویې وهي، دومره یې ووهلو چې موږ غوښتل نور بس کړي.
عمر به ورته ویل: وهه دا د عزتمندو زوی.
بیا مصري وویل:
همدومره بس دی زما بدل واخستل شو.
عمر وویل:
د عمرو په سر یې اوس کېږده، (یعنی هغه هم ووهه).
هغه وویل امیر المؤمنینه، ما هغه څوک وواههه چې زه یې وهلی وم.
عمر ورته وویل، په خدای قسم که دا کار دی کړی وای؛ نو هیچا به دې مخه نه وای نیولې، تر څو خپله نه وی غلی شوی.
بیا حضرت عمر عمرو ته وویل:
ای عمرو! هغه خلک چې له مېندو ازاد زېږېدلي تاسې له کله مریان کړي دي.

الله به یې له ما پوښتنه کوي

عطاء[۵۲] وایي د عمر بن عبد العزیز له وفات وروسته د هغه مېرمنې فاطمة بنت عبد الملک[۵۳] ته ورغلم، ورته مې وویل:

---

[۵۱] - عمرو بن العاص مشهور صحابي دی، نوموړی هغه څوک دی چې کله مسلمانانو له مکې حبشې ته هجرت وکړ، قریشو عمرو بن العاص حبشې ته واستاوه، تر څو د هغه هیواد له پاچا نجاشي څخه غوښتنه وکړي، چې مسلمانان دوی ته وسپاري، او بېرته یې مکې ته راولي، هغه له نجاشي سره له پخوا پېژندل، د هجرت په اتم کال عمرو بن العاص مسلمان شوی، له اسلام وروسته هم رسول الله صلی الله علیه وسلم ځینې دندې ورسپارلې دي، او هم له هغه وروسته حضرت ابو بکر او حضرت عمر، نوموړي د شام او فلسطین په فتوحاتو کې د یو قوماندان او سرلښکر په توګه برخه اخستې، د حضرت عمر د خلافت پر مهال د مصر والي و، او حضرت عثمان بیا معزول کړ، په مصر کې وفات شوی.

[۵۲] - ابو محمد عطاء بن ابي رباح د لومړۍ او دویمې هجري پېړۍ فقیه او محدث تابعي عالم و، له ګڼو صحابه کرامو یې احادیث اوریدلي دي، په **۲۷** هجري کال کې د یمن د تعز ښار د الجند په کلي کې زېږېدلی دی، په **۱۱۴** هجري کال کې په مکة مکرمة کې وفات شوی دی.

[۵۳] - فاطمة بنت عبد الملک د اموي خلافت د اتم خلیفه عمر بن عبد العزیز مېرمن وه، د پنځم خلیفه عبد الملک بن مروان لور او د څلورم خلیفه مروان بن الحکم لمسۍ وه، د څلورو خلیفه ګانو هر یو ولید، سلیمان، یزید او هشام خور وه، نېکه ښځه وه، چې له یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیر المؤمنین څه حالات راته بیان کړه.
هغې وویل:
اوس یې وایم، خو که ژوندی وای نه مې ویل، عمر رحمه الله خپل نفس او بدن خلکو ته وزګار کړی و، د ورځې به د هغوی خدمت ته کېناست، که شپه به شوه او د خلکو ضرورتونه به نه و پوره شوي، بیا به یې په شپه کې د هغوی اړتیاوې پوره کولې چې شپه به ښه پخه شوه.
یوه ورځ چې د ورځې له کارونو وزګار شو، څراغ یې راوغوښت، تیل یې هم پکې د خپل جیب له خرڅه واچول، پاڅېد، دوه رکعتهٔ لمونځ یې وکړ، کېناست او سر یې په څنګل کېښود، اوښکې یې په انګیو روانې وې، او له ژړا یې سلګۍ وهلې.
ما فکر کاوه چې سا یې ووته، او زړه یې بهر راووت، شپه یې تر سبا همداسې تېره کړه، بیا یې ورځ روژه ونیوه.
هغه زیاتوي ما ترې وپوښتل:
ای امیر المؤمنینه! له تېرې شپې مخکې څه درپېښ شوي وو؟ هغه وویل، هو! ما په خپل حال پرېږده او خپل کار سره کار لره.
ما ورته وویل:
غواړم زه هم پند واخلم، هغه راته وویل، نو بیا درته وایم:
ما په ځان کې فکر وکړ، چې د دې امت لویه او وړه مسئله، او هره موضوع راسپارل شوې ده، بیا مې یو مسافر او ورک شوی، بې وزله او محتاج، بندي، او داسې نور رایاد کړل، چې د دې هېواد په څنډو کې شته، پوه شوم چې الله تعالی له ما د دوی پوښتنه کوي، او دا چې محمد صلی الله علیه وسلم دلیل دی، نو په ځان باندې داسې ووېرېدم چې له سترګو مې اوښکې روانې شوې، زړه مې وېرې واخیست، او چې څومره مې یادول هومره مې وېره زیاتېده، درته مې وویل نو عبرت واخله او ما پرېږده.

سفر دې ورسره کړی؟

یو سړي عمر بن الخطاب ته وویل: فلانی ډېر رېښتینی دی.
عمر رضی الله عنه ورته وفرمایل: د هغه سره دې سفر کړی؟
ځواب یې ورکړ: نه
لانجه دې ورسره راغلې؟ نه
کوم امانت دې ورسره ایښی؟ نه
عمر وویل:
نو ته یې په اړه بیا هیڅ نه پوهېږې، فکر کوم په مسجد کې دې لیدلی چې سر ښکته پورته کوي.

ارام او سوکاله ژوند وروسته یې چې کله مېړه عمر بن عبد العزیز خلیفه شو، او هغه سخت او ستونزمن ژوند غوره کړ، دې مېرمنې هم ورسره همدغه لاره غوره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غدر نتیجه

پر یو سړی چې کافي اندازه پیسې ورسره وې د بغداد په لویدیځه څنډه کې شپه راغله، په ځان وېرېدو، په پیسو هم وېرېدو، د سیمې یو اوسیدونکي ته ورغلو چې شپه ورکړي، هغه هم کور ته ننویست.
د کور څښتن چې د مسافر سره له شته ماله خبر شو، د هغه د وژلو او مال د اخستلو نیت یې وکړ، یو ځوان زوی یې هم درلود، هغه یې د سړي سره په یوه خونه کې ویده کړ، زوی یې نه و خبر چې پلار یې څه پلان لري، پلار یې د میلمه ځای معلوم کړ، څراغ یې مړ او له خونې ووت.
تصادفاً د شپې د میلمه ځای ته د کور د څښتن زوی او د هغه ځای ته میلمه راغلی، په نیمه شپه کې د کور څښتن د میلمه په ځای کې د ویده خپل زوی مری خفه کړه او ویې واژه، خو په شور یې میلمه راویښ شو، له کوره ووت، چغې یې کړې، مرسته یې غوښته اوګاونډیا یې هم راټول شول.
هغوی سړی ونیو، هغه د خپل زوی په وژلو اقرار وکړ، او بندي شو، او د میلمه پیسې یې له کوره واخستل شوې، اوهغه ته ورکول شوې.

یو کال د ورکې ساتل

هشام بن خالد الربعي وایي:
یو مسجد ته ولاړم، د زر درهمو کڅوړه راسره وه، نور راسره هیڅ نه و، هغه مې د یوې ستنې په اړخ کې کېښوده، لمونځ مې وکړ؛ خو د کڅوړې اخیستل مې هېر شول، وروسته رایاد شول او سخت یې خفه کړم، په ورکېدو یې زما حالت سخت خرابه شو، او یو کال مې د هغې په اړه چاته ونه ویل.
یو کال وروسته مې بیا هماغه مسجد کې او هماغې ستنې څنګ ته لمونځ وکړ، دعا مې کړه چې ماته الله زما کڅوړه بېرته راواپس کړي، په څنګ کې مې بوډۍ ښځه ناسته وه، هغې راته وویل:
څه مې واورېدل چې تا یادول؟
ما ورته وویل چې یوه کڅوړه وه، تېر کال مې دلته هېره شوې وه.
ښځې وویل:
دا خو زما سره ده، له یو کال راهیسې تا پسې ګرځم، کڅوړه یې راوړه هماغه مهر پرې لګیدلی و. (یعنی پرانیستل شوې هم نه وه).

د دوستانو لیدنه

عبد الله بن مسعود[54] به ویل:

---

[54] - ابو عبد الرحمن عبد الله بن مسعود الهذلي مشهور جلیل القدر صحابي دی، هغه فقیه، قاري او محدث و، ګڼ احادیث ترې روایت شوی، په لومړیو مسلمانانو کې دی، په روایاتو کې راځي چې یا اوم مسلمان و، یا درویشتم هغه څوک و چې په رسول الله صلی الله علیه وسلم یې ایمان راوړ، په مکه مکرمه کې د مشرکانو له خوا وځورول شو، او یې زغمل، حبشې او مدینې دواړو ته یې هجرت کړی، په مدینه منوره کې هم د نبي الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کې و، د رسول الله له وفات وروسته یې په غزواتو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ به د خپلو ورونو (نورو مسلمانانو) پوښتنه کوله، که هغه به ناروغ و؛ نو د ناروغ پوښتنه به وشوه، که مصروف به و، مرسته به مو ورسره وکړه، او که بل څه به و نو محض زیارت او لیدنه خو به وشوه.

څوک چې پښه غزوي لاس نه غزوي

سلطان عبد العزيز[55] مصر ته ولاړ او هلته يې د الازهر له پوهنتون لېدنه وکړه، خديوي اسماعيل[56] هم ورسره و، خديوي وليدل چې د جامعې يو شيخ دوی ته هيڅ اهتمام او پاملرنه نه کوي، تکيه يې وهلې او پښه يې غزولې، سلطان يې ورڅخه ژر تېر کړ، او بيا يې يو چاته وويل، چې شيخ ته دا کڅوړه يوسي، چې پيسې پکې دي، نيت يې و چې هغه ځان ته رامايل کړي، او راشي د دوی پوښتنه وکړي.
کله چې شيخ ته د کڅوړې سره سړی ورغی، هغه ترې لاس ونيو، او ورته يې وويل:
هر چا چې را استولی يې، ورته ووايه: څوک چې پښه غزوي لاس نه غزوي.

جنت ته ولاړ، خو يو رکعت لمونځ يې هم نه و کړی

رسول الله صلى الله عليه وسلم د خيبر يوه کلا محاصره کړې وه، يو تک تور شپون يې په حضور کې حاضر شو، مېږې هم ورسره وې، دې شپون د يو يهودي سره په مزدورۍ کار کاوه، رسول الله ته يې وويل:
ای د خدای پېغمبره! اسلام راته وښيه، هغه ورته وښود، مسلمان شو او ويې ويل:
ای د خدای رسوله! زه د دې مېږو د څښتن مزدور يم، او دا زما سره امانت دی، څه پرې وکړم.
رسول الله ورته وفرمايل:
په مخونو يې ورووهه، خپل څښتن ته به ورسيږي.
تور شپون په موټي کې شګې راپورته کړې، او د مېږو په مخ يې ورووېشتې، او ورته يې وويل:
ورځئ خپل څښتن ته، والله که نور درسره ملګری شم.

ګډون کړی، د عمر بن الخطاب په خلافت کې د بصرې قاضي او د بيت المال مسئول و، د عثمان رضی الله د خلافت په لومړيو کې هم په دې دنده پاتې شو، په ۳۲ هجري کې په مدينه منوره کې وفات شوی، او د بقيع په هديره کې خښ شوی دی.

[55] - سلطان عبد العزيز الاول د عثماني دولت سلطان و، په ۱۸۳۰ ميلادي کال کې زېږېدلی، پلار يې سلطان محمود الثاني نومېدو، په ۱۸۶۱ ميلادي کال کې په تخت ناست دی، او په ۱۸۷۶ کال کې عزل کړای شو، هغه يوازينی سلطان و چې بهرنيو هيوادونو لکه مصر، المان، فرانس، او برتانيې ته يې سياسي سفرونه کړي، او د واکمنۍ پر مهال يې هيڅ جنګونه نه دي شوي، په ۱۸۶۳ ميلادي کال کې يې مصر ته سفر کړی و، له تخته تر کوزېدو څلور ورځې وروسته مړ شو، داسې هم ويل کيږي چې ځانوژنه يې کړې، له ده وروسته يې ورارہ سلطان مراد الخامس د عثماني دولت واکمن شو.

[56] - الخديوي اسماعيل بن ابراهيم باشا په ۱۸۳۰ميلادي کال کې زېږېدلی، د عثماني دولت په چوکاټ کې او تر واکمنۍ لاندې د مصر حاکم مقرر شوی و، هغه د علوي کورنۍ څخه د مصر پنځم حاکم و، په اروپا کې يې زده کړې کړې، د عثماني حاکم سلطان عبد المجيد الاول د واکمنۍ پر مهال يې د عثماني دولت په پلازمېنه استانه کې لوړې دندې تر سره کړې، په ۱۸۶۳ ميلادي کال کې د خپل تره محمد سعيد باشا تر وفات وروسته د مصر حاکم شو، هغه د مصر د خپلواکۍ لپاره کار وکړ، د مصر په دولت کې يې ګڼ اصلاحات راوستل، خو په داخل او خارج کې د يو شمير ستونزو او فشارونو له کبله په کال ۱۸۷۹ ميلادي کې د سلطان عبد الحميد الثاني له خوا له دندې ګوښه او محمد توفيق باشا د مصر حاکم وټاکل شو، اسماعيل خديوي په ۱۸۹۵ ميلادي کال کې د ترکيې په استانبول ښار کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېرېږي په ډله روانې شوې، داسې لکه يو څوک يې چې رهبري کوي، کلا ته داخلې شوې، او بيا شپون کلا ته ورمخکې شو، تر څو د مسلمانانو سره څنګ په څنګ وجنګيږي، په يوه ډېره ولګېد، او مړ شو، په داسې حال کې چې يو رکعة لمونځ يې هم نه و کړی، رسول الله ته راوړل شو، د هغه څنګ کې کېښودل شو، يوه ټوټه پړې هواره وه، رسول الله وروکتل، يو شمير اصحاب هم ورسره وو، او بيا يې ترې مخ واړاوه.

پوښتنه وشوه ولې دې ترې مخ وګرځولو؟

رسول الله وفرمايل (د هغه سره يې د حور العين ښځه مېرمن ناسته ده، او له مخ يې خاورې لرې كوي).[٥٧]

زه شاعر نه يم

يو طفيلي سړي څو کسان وليدل او فکر يې وکړ چې د وليمې بلنې ته روان دي، د هغوی سره ملګری شو، څو هغوی شاعران و او د پاچا دربار ته تلل چې ستاينه يې په شعر کې وکړي، هلته هر يو شعر ووايه، او خپله جايزه يې واخيسته، او طفيلي پاتې شو، غلی ناست و.

چا ورته وويل: شعر دې وايه، طفيلي وويل:

زه شاعر نه يم.

نو څوک يې؟

زه له هغه بې لارې خلکو نه يم چې الله يې په اړه ويلي (والشعراء يتبعهم الغاوون)

پاچا د دې ځواب نه په خندا شو او هغه ته يې هم جايزه ورکړه.

ته د ولايت لپاره وړ نه يې

الاقرع بن حابس[٥٨] امير المؤمنين عمر بن الخطاب ته په داسې حال کې ورننوت چې هغه د ماشومانو سره لوبې کولې، ماشومان يې د متو او ملا پورې نښتي وو، اقرع وويل:

دا څه دي امير المؤمنين؟ ايا تاسې د اولادونو سره داسې کوئ؟

عمر متوجه شو، ويې پوښت؟ او ته اقرعه! ته په کور کې څه کوې؟

اقرع:

---

[٥٧] - يو مشهور صحابي چې عمرو بن ثابت بن وقيش رضی الله عنه نوميږي، چې په الأصيرم پېژندل کيږي، هم د احد د غزا پر مهال مسلمان شو، او په همدې غزا کې ټپي او مړ شو، هغه هم يو رکعت لمونځ نه و کړی، خو په پورتنی واقعه کې ذکر شوی تن بل څوک دی.

[٥٨] - اقرع بن حابس بن عقال اصلي نوم يې فراس و، د بني تميم د قبيلې له مخورو شمېرل کېده، نوموړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته د خپلو قوميانو په ډله کې راغلو، او رسول الله ته يې وويل چې موږ خپل غښتي شاعر راوستی، ستا سره مشاعره اومفاخره کوو، رسول الله وويل چې زه د شعر او تفاخر لپاره نه يم استول شوی، خو بيا هم راولئ څوک دی، د رسول الله په مخ کې هغوی خطبه او شعر ووايه، او د رسول الله اصحابو يې ځواب ووايه، او بيا حابس خپلو قوميانو ته وويل چې د هغوی شاعر او خطيب دواړه له موږ غوره وو، رسول الله ته ورنږدې شو، او اسلام يې قبول کړ، په يو شمير غزواتو کې يې د خالد بن الوليد سره ګډون کړی، د حضرت عثمان بن عفان د خلافت پر مهال يې د يو لښکر مشري کوله او د افغانستان د جوزجان تر ولايت پورې رسېدلی دی، په ٣١هجري کال کې په جوزجان کې په شهادت رسيدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې زه کور ته ننوځم، ناست خلک راپاڅيږي، خبرې کوونکي غلي شي، حتی ويده هم ځان سم کړي، زما لس اولادونه دي، تر اوسه مې يو هم نه دی ښکل کړی، عمر ورته وويل:

په داسې حال کې ته د دې وړ نه يې چې د مسلمانانو والي شې، د هغه د منفک کولو امر يې وکړ.

جنت ته مې زړه وشو

رجاء بن حيوة[٥٩] –د عمر بن عبد العزيز وزير- وايي هغه مهال چې عمر بن عبد العزيز د مدينې منورې والي و، زه ورسره وم، ويې ليږلم چې رخت ورته واخلم، په پنځه سوه درهمه مې ورته کالي واخيستل، کله يې چې وليدې ويې ويل:

دا ښې دي؛ خو چې قيمت يې کم نه وای.

کله چې د مسلمانانو خليفه شو، بيا يې د رخت اخيستلو پسې واستولم، ما ورته په پنځه درهمه جامې واخيستې، چې ويې ليدې ويې ويل:

دا ښې دي، خو چې قيمت يې زيات نه وای.

رجاء وايي چې د هغه خبره مې واوريده په ژړا شوم.

عمر وويل:

ولې ژاړې رجاء؟

ما وويل:

کلونه وړاندې دې د خپل لباس کيسه رایاده کړه، او چې تا څه ويلي و.

بيا عمر رجاء ته وويل چې زه تاته د دې موقف راز ښکاره کوم او ويې ويل:

ای رجاء! زه شوقي نفس لرم، چې يوه غوښتنه يې پوره کړم، له هغې پورته بل شی غواړي، زړه مې وغوښتل چې د تره عبد الملک د لور فاطمې سره واده وکړم، واده مې ورسره وکړ، بيا مې زړه مشرۍ ته وشو، نو مشري راکړل شوه، بيا مې خلافت ته زړه وشو، تر لاسه مې کړه، اوس مې جنت ته زړه شوی دی، نو غواړم چې جنتي و اوسم.

ساده او کوهي

يو ساده سړی په کوهي کې وکتل، هلته يې خپل ځان وليد، راغی مور ته يې وويل:

په کوهي کې غل دی.

مور يې راغله، ويې کتل د کوهي ابو کې يې خپله څېره وليده ويې ويل:

هو والله او يوه بدکاره ښځه هم ورسره ده.[٦٠]

[٥٩] - رجاء بن حيوة الکندي فقيه عالم او تابعي دی، د فلسطين په بيسان سيمه کې په عيسايي کورنۍ کې زېږېدلی، پلار يې حيوة هغه مهال مسلمان شو، کله چې مسلمانانو فلسطين فتح او عمر بن الخطاب هلته سفر وکړ، هلته يې خطبه وويله، او ټوله کورنۍ يې مسلمانه شوه، رجاء د معاذ بن جبل شاګردي وکړه، د عمر بن عبد العزيز سره ملګری و، وزير يې و، په ١١٢ هجري کال کې وفات شوی دی.

[٦٠] - پښتو کې هم دا کيسه په ډول ډول توپيرونو سره مشهوره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې

مشهور عربي اديب او ليکوال جاحظ[۲۱] زيات بدرنګه خو ټوکي و، ځان پورې يې هم مسخرې کولې، خپله يې کيسه کوله چې د کور د دروازې مخې ته ولاړ وم، يوه ښځه راغله راته يې وويل:
تا ته څه اړتيا لرم، که راسره لاړ شې، چې اړتيا پوره شي.
جاحظ وايي ورسره روان شوم، د زرګر دوکان ته ورسېدو، نقاش ته يې وويل:
داسې، ما ته يې اشاره وکړه، او لاړه.
ما له زرګر پوښتنه وکړه، د دې ښځې څه مطلب و؟ هغه راته وويل:
دې ښځې ما ته د ګوتمې منځ کې اېښودل کېدونکی غمی راوړ، راته يې وويل، چې د شيطان شکل پرې رسم کړم، ما ورته وويل ما شيطان نه دی ليدلی، نو ته يې راوستې او نور خو تا واورېدل.

دا په منبرونو بدعت دی

د جمعې په ورځ خطيب خطبه کوله او فرمايل يې:
ای خلکو! الله تعالی بدنونه پيدا کړي، روحونه يې پکې اچولي؛ نو خلک کله د دې مالکان شوی چې له بدنونو روحونه وباسي؟
دا مهال يې باد ووتل، لمانځه ته راغلی يو سړی پاڅېد او په لوړ اواز يې غږ کړ:
اما بعد:
په تشنابونو کې د روحونو وتل سنت؛ خو په منبرونو بدعت دی، و استغفرالله لي ولکم.

د خپلې ناپوهۍ په اندازه پورته شوی يم

يو عالم په منبر ناست و، د يوې مسئلې پوښتنه ترې وشوه، هغه وويل نه پوهيږم، ورته وويل شول منبر د جهل ځای نه دی.
عالم وويل:
زه د علم په اندازه پورته شوی يم، که د جهل په اندازه پورته شوی وای نو اسمان ته به رسېدلی وای.

---

[۲۱] - ابو عثمان عمرو بن بحر بن محبوب الجاحظ الکناني مشهور عربي ليکوال، او اديب دی، په عربي ادب کې امام بلل کيږي، په کال **۱۵۹** کې د عراق په بصره ښار کې زېږېدلی، تک تور و، په ټوکو او مسخرو يې هم شهرت درلود، د ګڼو کتابونو ليکوال دی، په ادب او طنز کې يې کتاب البخلاء ډېر مشهور دی، په **۲۵۵** هجري کال کې وفات شوی، ويل کيږي د عمر په اخر کې کمزوری شوی و، يوه ورځ په خپل کتابتون کې ناست و، مطالعه يې کوله، له الماری پرې کتابونه راوغورځېدل او مړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته مه وایه چې ما ژغورلی یې

حجاج بن یوسف الثقفي[۲۲] په سیند کې لامبل، اوبو واخیست، او نږدې وه غرق شي، یو چا وژغورلو، کله یې چې وچې ته راکش کړو، حجاج وویل:
څه غواړې؟ غواړه دربه کړل شي.
سړي وویل:
ته څوک یې چې زما هره غوښتنه منلای شې؟
حجاج:
زه حجاج بن یوسف الثقفي یم.
زما یوه غوښتنه ده، هغه دا چې د خدای په روی درنه دا غوښتنه لرم، خلکو ته ونه وایې چې ما ژغورلی یې.

کېدای شي هغه ښه او زه بده یم

اصمعي وايي ببدیا ته ووتم، هلته یوه ډېره ښایسته ښځه وه چې مېړه یې ډېر بدرنګه و، ما ښځې ته وویل د دې سړي سره ژوند ته څنګه راضي شوې یې؟
هغې وویل:
ګوره سړیه! کېدای شي زما خاوند په هغه څه کې چې د الله سره یې مخه ده ښه کړي وي، نو زه یې په ثواب کې ورکړې یم، او ما بد کړي وي؛ نو دا سړی یې ماته په جزا کې راکړی دی.

پټ مې کئ

د یو سړي یو زوی د نحوې په علم کې ماهر و، په خبرو کې به یې زیات تعمق کاوه، پلار یې ناروغ او مرګ ته نږدې شو، اولادونه یې پرې راټول شول ورته یې وویل:

---

[۲۲] - ابو محمد الحجاب بن یوسف الثقفي په **۴۱** هجري کال کې په طائف ښار کې زېږېدلی، طائف اوس د سعودي عربستان برخه ده، فصیح خطیب، ښه ویناوال و، د قرآن کریم زده کړه یې له کوچنیوالې کړې، په ځوانۍ کې د ماشومانو استاد و، ځوانانو ته به یې قرآن کریم او حدیث ښودل، په فقهي مسائلو کې یې پوهه درلوده، د حجاج د ځوانۍ په وخت کې طائف د عبد الله بن الزبیر او د امویانو تر منځ پرته سیمه وه، ویل کیږي، چې د عبد الله بن الزبیر پلویانو د طائف پر خلکو سختي وکړه، ویل کیږي حجاج له دې چلند تنګ راغلو، عبدالله یې ښه نه ایسیدو د امویانو پلازمېنې ته په شام کې ولاړ، د عبد الملک بن مروان زړه یې وګټلو، هغه د امنیت مشر کړ، او په کرار کرار پوځ ته داخل شو، بیا یې د عبد الله بن الزبیر پر ضد جګړو مشري وکړه، په **۷۳** هجري کال کې یې عبدالله بن الزبیر په مکه مکرمه کې محاصره کړ، ویل کیږي پر کعبه یې د منجنیق ګوزارونه هم وکړ، هلته یې عبد الله ابن الزبیر وواژه، عبد الملک بن مروان لومړی هغه د مکې او مدینې یعنی حجاز والي کړ، د خلکو له شکایت وروسته د عراق والي شو، د خوارجو سره یې زیاتې جګړې کړي، د سند فاتح محمد بن قاسم د حجاج د تره زوی و، او هغه د سند د نیولو لپاره د پوځ مشرۍ ته غوره کړی و، همدا راز حجاج بن یوسف د عبد الملک بن مروان په امر د قرآن کریم په لیک د نقطو او زور زېر کېښولو اهتمام هم وکړ، حجاج بن یوسف په **۹۵** هجري کال کې وفات شوی دی. حجاج په ظلم شهرت درلود، نو ځکه په پورته کیسه کې ترې ژغورونکي غوښتنه کړې، چې خلکو ته و نه وایي چې دا ظالم یې ژغورلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ فلانی نحوي ورور به هم راوغواړو؟
خو پلار یې وویل:
نه! که راغلو وژني مې.
اولادونو یې وویل:
پوه به یې کړو، چې ډېرې خبرې ونه کړي.
کله چې نحوی زوی راغی، پلار ته یې وویل:
پلارجانه! والله چې راتلم؛ خو هغه فلاني مصروف کړم، هغه پرون وغوښتم فأهرس، و أعدس، استبزج، و سکبج، وطهبج، و أفرج، و دجج، و أبصل، و أمضر، ولوذج، و افلوزج.[۲۳]
پلار یې چغې کړې:
پټ مې کئ دا بدمرغه خو له ملک الموت څخه هم زما د روح په اخیستلو کې مخکې شو.

د باغچې د څښتن کیسه

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:
یو سړی په دښته کې روان و، چې له وریځو یې اواز واورید ویل یې:
د فلاني باغچه اوبه کړه، وریځ راتاو شوه، او اوبه یې ټولې د تورو ډبرو په ځمکه تویې کړې، او هلته د اوبو یوې ویاله کې ټولې اوبه رایو ځای شوې، سړی د اوبو سره روان شو، ویې لیدل چې د باغچې څښتن په بېل اوبه اړوي.
ورته یې وویل:
نوم دې څه دی؟
هغه نوم یې واخیست چې له وریځو یې اوریدلی و.
هغه ورپوښتل چې د نوم پوښتنه مې ولې کوې؟
ده ورته کیسه وکړه، چې ستا نوم مې له وریځې اورېدلی، نو ته په دې باغ کې څه کوې؟
د باغچې څښتن وویل:
اوس چې تا دا وویل، زه به هم درته ووایم، زه د دې باغچې حاصلات درې برخې کوم، یوه برخه یې خیراتوم، دویمه یې خپله خورم او دریمه یې بېرته کرم.[۲۴]

ښکاري باید ښښنه وکړي

یو ښکاري سهار وختي د حلال رزق په تکل ووت، جال یې سیند ته وغورځاوه؛ خو هیڅ په لاس ورنه غلل، الله ته یې زارۍ پیل کړې چې اولادونه یې په کور کې وږي دي، او له لوږې چغې وهي، لمر په پریوتو و چې یو غټ

[۲۳] -دا ټول د خوراکونو نومونه دي، چې نحوي زوی یې په سختو صیغو سره یادونه کړې ده، نه دا چې په اسانه ټکو د خوراکونو تشریح وکړي.
[۲۴] - دغه حدیث ابو هریرة رضی الله روایت شوی، او صحیح مسلم کې ذکر شوی دی، مرفوع حدیث دی، مرفوع حدیث هغه وي، چې صحابي خپله له رسول الله د هغه قول یا فعل نقل کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کب يې ونيو، د الله شکر يې اداء کړ، او په خوشحالۍ کور ته روان شو، خو تصادفاً دا مهال پاچا هم د چکر لپاره راوتلی و، ښکاري يې وليد، پاچا ته حاضر کړای شو، د پاچا کب خوښ شو، او په زور يې ترې واخيست.
پاچا خپلې ماڼۍ ته ولاړ، غوښتل يې مېرمنه په دې کب خوشحاله کړي،د هغې په مخ کې يې راوويست، خو کب تاو شو، او د پاچا په ګوته يې خوله ولګوله، پاچا له دې خولې د شپې ارام ونه کړ او نه ويده شو، طبيبان راغلل، هغوی ورته د ګوتې د پرې کولو مشوره ورکړه، اوګوته پرې شوه، خو پاچا ارام نه شو، بيا د لاس پرې کولو؛ خو بيا هم پاچا ارام نه شو، او چغې به يې وهلې.
بالاخره مټ يې پرې کړای شو، د پاچا د بدن درد ارام شو، خو نفس يې ارام نه و، مشوره ورکړل شوه چې يو غټ طبيب ته ولاړ شي، هلته ورغلو او ټوله کيسه يې ورته وکړه.
طبيب وويل:
تر څو چې ښکاري ببښنه ونه کړي، ته نه ارامېږې، پاچا د ښکاري پسې وګرځېد، پيدا يې کړ، او له هغه يې ببښنه وغوښته، هغه ورته ببښنه وکړه، خو پاچا ترې وپوښتل چې زما په اړه دې څه ويلي:
ښکاري وويل:
هيڅ نه يوازې يوه جمله، هغه دا چې (ای خدايه دې سړي ماته خپل زور وښود، ته په دې کې ماته خپل قدرت څرګند کړه).

الله د شاهد په توګه بس دی

ابو هريرة رضی الله عنه وايي، رسول الله وفرمايل:
په بني اسرائيلو کې يو سړی و، چې له يو چا يې د زر ديناره قرض غوښتنه وکړه، هغه ترې شاهدان وغوښتل سړي ورته وويل الله شاهد بس دی.
بيا يې ترې د کفيل پوښتنه وکړه يعنی ضامن، هغه وويل الله کفيل کافي دی.
قرض ورکوونکي راضي شو، او هغه ته يې تر يو ټاکلي وخت پور ورکړ.
قرضدار په يو بحري سفر ووت، خپله اړتيا يې پوره کړه، بيا د يوې کښتۍ په لټه کې شو، چې ټاکلي مودې ته ورسيږي، خو کښتۍ نه وه، يو لرګی يې واخيست، منځ يې خالي کړ، او زر ديناره يې پکې کېښودل، يو ليک يې هم ورسره د پيسو مالک ته وليکه، او د لرګي خوله يې بنده کړه، لرګی يې بحر ته راوړ او ويې ويل:
ای خدايه! ته پوهېږې چې ما له فلاني زر ديناره اخستي، ما ته د کفيل او شاهد په توګه ورکړی يې، او هغه پرې راضي شوی دی، اوس مې کوښښ وکړ چې کښتۍ ومومم خو بريالی نه شوم، زه دا پيسې ستا په امانت کې ږدم او هغه لرګی يې په بحر کې وويشت ،او ډوب شو.
سړی ستون شو؛ خو بيا هم د کښتۍ په لټه کې و، څو خپل ښار ته ولاړ شي.
بل پلو قرض ورکوونکي هم انتظار کاوه، چې کېدای شي کومه کښتۍ راشي، او پوروړی يې پکې وي، څه ګوري چې يو لرګی يې وليد، دينار پکې دي، راوايې اخيست، د دينارو سره يو ليک هم دی.
موده وروسته پوروړی راغلی او زر ديناره يې راوړل، ورته يې وويل: والله ما د کښتۍ لټه کوله چې تاته قرض راورسوم، خو بريالی نه شوم.
هغه ورته وويل:
ايا ماته دې څه شی استولی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرضدار:
ما خو درته وویل، چې ما کومه کښتې پیدا نه کړه چې تاته راشم.
د پور مالک وویل:
الله تعالی له تا څخه هغه قرض اداء کړ، چې په لرګي دې استولی و، خپل زر دیناره دې وړه.[25]

زه اول ښن وم اوس ترکاڼ یم

امام شافعي او محمد بن حسن[26] روان وو، یو سړی یې ولید امام شافعي وویل دا ترکاڼ دی، محمد بن الحسن وویل دا ښن دی.
له هغه یې پوښتنه وکړه، سړي وویل اول ښن وم اوس ترکاڼ یم.[27]

خپل باغ ته ستون شه

کیسه کا چې یو پاچا د خپلې ماڼۍ پر بام ولاړ و، یوه ښځه یې ولیده چې د خپل کور په بام ختلې او ډېره ښایسته ده، له خپلې یوې وینځې یې وپوښتل چې دا د چا ښځه ده؟ ورته یې وویل دا ستا د نوکر فیروز مېرمن ده.
ښځې له پاچا زړه وړی و، خپل نوکر یې راوغوښت او ورته یې وویل: فیروزه، دا لیک واخله، فلاني ښار ته یې یوسه او بېرته یې د ځواب سره راشه.
نوکر لیک واخیست، کور ته ولاړ، د شپې یې لیک د بالښت لاندې کېښود، ځان یې سفر ته چمتو کړ، سهار یې د کورنۍ سره مخه ښه وکړه، د پاچا په امر روان شو، خو نه پوهېدو چې پاچا ورته دسیسه جوړه کړې.
په همدې ورځ پاچا د نوکر کور ته ورغی، دروازه یې وټکوله د فیروز مېرمن حیرانه شوه، چې پاچا یې په خپله دروازه کې ولېدو، پاچا وویل:
یوازې لیدلو ته راغلی یم.
خو ښځې وویل دا ښه ملاقات دی، ماته پکې خیر نه ښکاري.
پاچا:

---

[25] - دا حدیث شریف له ابو هریرة رضی الله عنه روایت شوی، او مرفوع حدیث دی، د حدیثو په کتاب صحیح البخاري کې هم ذکر شوی دی.
[26] - محمد بن حسن الشیباني لوی فقیه او محدث عالم دی، د امام ابو حنفیة شاګرد و، د عراق د واسط په ښار کې په کال ۱۳۱هجري قمري کې زېږېدلی، له امام ابو حنیفة، امام مالک بن انس، سفیان ثوري، اوزاعي، او ګڼو نورو مشهورو علماوو یې زده کړې کړې، هغه له ابو یوسف وروسته د امام ابو حنیفة په دویم ملګري پېژندل کیږي، د ابو حنفیة فقهي مذهب د همده له لارې زیات شهرت موندلی، د هارون الرشید په خلافت کې قاضي و، ګڼ شاګردان یې روزلي، امام الشافعي هم د هغه په شاګردانو کې شمېرل کیږي، د ګڼو کتابونو لیکوال دی، په ۱۸۹ هجري کال کې په واسط کې وفات شوی دی.
[27] - دا څو کرښې د حقاني علماوو فراست او بصیرت څرګندوي، هغه علماء چې د انسان په لیدلو سره به د هغه په حالت پوهېدل، لکه چې د امام ابو حنیفة په اړه هم ویل کیږي، هغه به چې څوک په اوداسه ولید، پوهېدو به چې دا بنده په کومو ګناهونو کې مبتلا دی او بیا به یې هغه ته نصیحت کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلاکه شې، زه پاچا یم، ستا د مېړه بادار یم، فکر نه کوم چې ته به ما نه پېژنې؟
مېرمن:
بلکې ومې پېژندې باداره، خو دا مې هم اورېدلي دي چې:
ښځې لاندې بیتونه وویل:

ستاسې اوبو ته به ورنه شم
دا ځکه چې هلته زیات خلک ورځي
کله چې په خوراک کې مچ پریوزي
که څه هم زړه مې ورته کیږي
لاس ترې نیسم
او زمري هغو اوبو ته نه ورځي
کومو کې چې سپي خوله وهلې وي

بیا یې زیاته کړه:
ای پاچا! ته داسې یو ځای ته راځې چې ستا سپي هم پکې شریک دی، پاچا خجل شو، ووت خو یوه پڼه یې هلته هېره شوه.
له بلې خوا نوکر د بادار د امر پر ځای کولو پسې روان و، خو کله یې چې لیک ولټولو پېدا نه شو، وریاده شوه، چې هغه یې د بالښت لاندې هېر شوی دی، بېرته کور ته راستون شو، په داسې حال کې راورسېد چې پاچا له کوره وتلی او پڼه یې پاتې وه، ماغزه یې ګډوډ شول، او پوه شو چې پاچا ورته کومه دسیسه جوړه کړې.
غلی شو، هیڅ یې ونه ویل، لیک یې واخیست، ولاړ بېرته راستون شو، پاچا سل دیناره انعام ورکړ، هغه لاړو بازار کې یې پرې د ښځو توکي واخستل، خپلې مېرمنې ته یې ښایسته ډالۍ چمتو کړه، کور ته راغی، ښځې ته یې وویل:
پاڅه چې د پلار کور ته دې ځو.
هغې وپوښتل: ولې؟
فیروز وویل:
پاچا ماته انعام راکړی، او زه غواړم چې ته دې هغه د پلار کورنۍ ته ښکاره کړې، ښځه هم ورسره د پلار کره روانه شوه، ټول خوشحاله شول، په دې هم خوښ و چې لور یې څه راوړي و، هلته یې میاشت تېره کړه، په دې موده کې یې نه مېړه یاده کړه او نه یې پوښتنه وکړه.
اوښې یې راغی او ورته یې وویل، یا به د خپلې غوسې علت ښیي، او یا به پاچا ته خپله پرېکړه وړو، فیروز وویل:
که تاسې غواړئ پاچا باندې فیصله وکړئ، خوښه مو؛ خو نور د هغې ښځې کوم حق پر ما نه شته.
ټول قاضي ته په داسې حال کې ولاړل، چې پاچا یې هم په څنګ کې ناست و.
د مېرمنې ورور وویل:
ما دې هلک ته یو باغ په اجاره ورکړی و، چې دیوالونه یې جوړ و، او د اوبو کوهی پکې و، ودان و، ونو یې میوې ورکولې، دې هلک یې میوې وخوړې، دیوالونه یې ونړول او کوهي یې خرابه کړ.
قاضي هلک ته مخ کړ، او ویې ویل:
فیروزه ته څه وایې؟
هغه وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضي صيب! باغ مې اخستی و، خو په لا ښه حالت کې مې بېرته ورسپارلی دی.
قاضي پوښتنه وکړه همداسې ده؟
د فيروز اوښي وويل:
هو؛ خو زه يې د بېرته راواپس کولو په علت پوهېدل غواړم.
قاضي:
فيروزه څه وايې؟
فيروز:
قاضي صيب! له دې امله مې نه دی واپس کړی، چې باغ مې نه خوښېږي، بلکې يوه ورځ راغلم هلته مې د زمري نښې وليدې، (يعنی د پاچا پښه) ووېرېدم چې زمری به مې ووژني، نو د زمري د عزت له کبله باغ ته له ننوتلو منع شوم.
دا مهال پاچا تکيه کړې وه، راکېناست، او ويې ويل:
ای هلکه! خپل باغ ته ستون شه، هېڅ خطر مه احساسوه، والله چې زمری باغ ته داخل شوی؛ خو کومه نښه يې پکې نه ده پرېښې، نه يې ترې پاڼه غوښتې، نه مېوه او نه بل څه، ډېر کم وخت يې هلته تېر کړی، او نور بېرته وتلی دی، او قسم په خدای چې دې زمري ستا د باغ په څېر بل نه دی ليدلی، او نه يې د دې باغ د ديوالونو په څېر ساتونکي نور ليدلي دي.
فيروز بېرته راغی، مېرمن يې هم راوسته، خو په دې ټوله کيسه نه قاضي او نه بل څوک پوه شول چې څه شوي دي.

زړونه مړه شوي

کيسه کا چې ابراهيم بن ادهم رحمه الله تعالی په بصره کې له يوه بازاره تېرېدو، خلک ورته راټول شول او ورته يې وويل:
څه علت دی چې موږ دعا کوو او نه قبلېږي؟!
هغه ورته وويل ستاسې زړونه د لسو شيانو له کبله مړه شوي:
۱-الله مو وپېژندو؛ خو حق مو يې اداء نه کړ.
۲-ګومان کوئ چې د الله د رسول سره مينه لري؛ خو د هغه سنت پرېږدئ.
۳-قرآن لولئ؛ خو عمل مو پرې نه دی کړی.
۴-د الله نعمتونه خورئ؛ خو د الله شکر نه اداء کوئ.
۵-وايئ چې شيطان مو دوښمن دی؛ خو بيا هم ورسره موافقې کوئ.
۶-وايئ چې جنت حق دی؛ خو د حصول لپاره يې عمل نه کوئ.
۷-وايئ چې اور حق دی؛ خو نه ترې تښتئ.
۸-وايئ چې مرګ حق دی؛ خو تياری ورته نه کوئ.
۹-د خلکو عيبونو ته ګورئ؛ خو خپل مو هېر دي.
۱۰-خپل مړي خښوئ؛ خو عبرت ترې نه اخلئ.
په همدې معنی چا دا شعرونه هم ويلي چې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په هر غم کې الله ته دعا کوو
بیا له غمونو وروسته الله هېروو
څنګه د دعا د قبلیدو هیله لرو؟
چې موږ یې لاره په ګناهونو بنده کړې

د اولاد په هکله

معاویه له احنف بن قیس[۶۸] نه وپوښتل چې ته په اولاد کې څه وایې؟
هغه وویل:
ای امیر المؤمنین! دوی زموږ د زړونو میوې دي، د ملاګانو ستنې مو دي، موږ د دوی لپاره لاندې ځمکه یو، او سیوری کوونکی اسمان یو، که څه وغواړي ورکوو یې، او که غوسه شي رضا کوو یې، دوی به تاته مینه درکړي، د دوی خواري به درته ګرانه شي، پر دوی درند مه ګرځه، چې ستا له ژونده به ستړي شي، او ستا مرګ به دوست ګڼي.
معاویه وویل:
خدای دې درسره ښه شي احنفه! ته داسې وخت کې راغلې چې یزید[۶۹] ته سخت غوسه وم، دا غوسه یې زما له زړه و ایسته.
کله چې احنف ووت، معاویه یزید ته دوه سوه زره درهمه او دوه سوه جوړه لباس واستاوه، یزید احنف ته سل زره درهمه او سل جوړه جامې واستولې، یعنی هر څه یې ورسره نیمایي کړل.

د ښځې زیرکتیا

کیسه کا یوې ښځې خپل مېړه، زوی او ورور تورن کړل چې د المستنصر بالله[۷۰] د وژلو پلان یې جوړ کړی، دریواړه ونیول شول او د اعدام حکم یې وشو.

---

[۶۸] - احنف بن قیس ابن معاویة چې ویل کیږي خپل نوم یې ضحاک او یا صخر و، خو په احنف مشهور شوی و، حنف د پښو کوږوالي ته وایي، د احنف پښې کږې وې، نوموړی تابعي عالم، حلیم او صابر انسان و، په زهد یې شهرت درلود، د معاویه او علي رضی الله عنهما د اختلافاتو پر مهال د علي رضی الله عنه په صف کې ولاړ و، په ۶۷ هجري کې د عراق په کوفه ښار کې وفات شوی، هغه مهال چې د عبدالله بن الزبیر ورور مصعب د کوفې واکمن و.

[۶۹] - یزید د مشهور صحابي او د اموي خلافت بنسټ ایښودونکي معاویه بن ابي سفیان زوی و، یزید د هجرت په ۲۶ کال د شام اوسنۍ سوریې په دمشق ښار کې زېږېدلی، هغه په اسلامي فتوحاتو کې د مسلمانانو د لښکرو مشري کړې، چې مشهوره لښکرکشي یې په کال ۴۹ هجري کې پر قسطنطنیة وه کله چې معاویه پر هغه ښار د برید نیت وکړ، لښکر یې چمتو کړ، مشري یې خپل زوی یزید ته وسپارله په دې لښکر کې د ابو ایوب الانصاري، عبد الله بن عباس، عبد الله ابن الزبیر حسین بن علي او نورو په شان مشهور صحابه هم شامل وو، پلار یې خپل خلیفه وټاکه، او د پلار تر وفات وروسته په ۶۰ هجري کې خلیفه شو، په کال ۶۴ هجري کې وفات شو، په کال ۶۱ هجري کې، د یزید په خلافت کې د کربلاء مشهوره واقعه پېښه شوه، چې پکې د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسی حسین بن علي او د هغه د کورنۍ ګڼ غړي په شهادت ورسېدل، یزید له دې پېښې بې زاري ښوده، کله چې د هغه مخ ته د حسین بن علي سر، او د هغه د کورنۍ ځینې مېرمنې او ماشومان راوستل شول، نو ویې ژړل، او ویې ویل چې زه له دې واقعې نه وم خبر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځه چې خبره شوه، ولاړه د المستنصر بالله په دروازه کې ودرېده کله چې هغه راغی، پښو ته یې ځان ور وغورځاوه، او سخته ترخه ژړا یې پیل کړه، او د هغوی د ښښني زارۍ یې کولې، ویل یې چې یا ما هم ورسره ووژنه، ځکه له هغوی وروسته د دې ژوند کې څه مقصد نه شته.

د مستنصر زړه نرم شو، په فکر کې شو، له لږې چوپتیا وورسته یې وویل:

د یو په هکله دې شفاعت منم، هر یو چې غوره کوې.

ښځه حیرانه شوه، خو ویې ویل چې مېړه کېدای شي، زوی بل هم زېږېدای شي، خو ورور چې ورک شي بیا نه پیدا کیږي، او ورور یې غوره کړ، مستنصر یې اختیار ته حیران شو، او دریواړه یې وبښل.

له یهودي ګاونډي یې پیل کړه

مجاهد[71] وایي، د عبدالله بن عمرو[72] سره ناست وم، یو هلک ورته له پسه پوستکی ایست، عبد الله بن عمرو ورته وویل چې له پوستکي ایستلو وزګار شوې، نو پیل زموږ له یهودي ګاونډي وکړه، دا خبره یې څو ځله تکرار کړه، چا ورته وویل دا خبره به څو ځله کوې؟

هغه وویل:

رسول الله موږ ته بیا بیا د ګاونډي د حقوقو سپارښتنه کوله چې موږ وویرېدو هسې نه ګاونډي د بل ګاونډي سره میراث کې شریک نه وي.

ستا دین زموږ له دین غوره دی

له ابن عباس روایت دی وایي:

د ام شریک[73] زړه ته اسلام لاره وموندله، او مسلمانه شوه، په مکه کې اوسېده، د ابو العسکر الدوسي مېرمن وه، بیا به د قریشو ښځو ته تلله او پټ به یې هغوی هم اسلام ته رابللې او هڅولې، تر دې چې رسوا شوه، د مکې خلکو ونیوله، او ورته یې وویل:

که قوم دی نه وای، داسې او داسې به مو درسره کړې وای؛ خو نه یې کوو، او خپل قوم ته دې سپارو.

---

[70] - المستنصر بالله چې اصلي نوم یې معد و، د پلار نوم یې الظاهر لاعزاز دین الله و، مستنصر په ۴۲۰ هجري کې د مصر په قاهره ښار کې زېږېدلی، د فاطمي دولت اتم واکمن و، په ۴۲۷هجري کال کې د پلار له وفات وروسته خلیفه شو، له شپېته کاله واکمنۍ وروسته په ۴۸۷ هجري کې وفات شو. فاطمي دولت د درېیمې هجري پېړۍ په اخر کې تاسیس شوی، رسمي مذهب یې شیعي و، د عباسي دولت ستر سیال بلل کېده.

[71] - مجاهد بن جبر فقیه امام او محدث و، د قرأن کریم په تفسیر او احادیثو کې عالم و، تابعي و، له صحابه کرامو یې علم حاصل کړی، په تفسیر کې یې شهرت درلود ، د وخت علماوو لکه سفیان ثوري، قتادة،عطاء او نورو یې ستاینه کړې.

[72] - عبدالله بن عمرو بن العاص صحابي دی، هغه له خپل پلار دولس کاله کشر و، له اسلام وروسته یې د رسول الله سره په ځینو غزواتو کې شرکت کړی، د یرموک په غزا کې هم شریک و، د معاویه او علي د اختلاف پر مهال د معاویه په پلوۍ ولاړ و، د اسلام له پیغمبر یې یو شمیر احادیث روایت کړی، د ۵۷ او ۶۹ هجري کلونو تر منځ وفات شوی.

[73] - ام شریک چې اصلي نوم یې غزیة بنت جابر و، له لومړیو مسلمانانو ښځه ده، د اسلام له کبله یې د مشرکانو عذابونه وګالل، ویل کیږي دا ایت شریف چې «وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ» د همدې مېرمنې په اړه نازل شوی دی، مېړه یې ابو العسکر الدوسي نومېدو، چې هغه هم صحابي و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه زیاتوي:
په شاتوري اوښ یې سپره کړم، درې ورځې یې اوبه او خوراک رانه کړل، کله به چې زما لېږدوونکو یو ځای کې واړول، زه به یې لمر ته وتړلم او خپله به سیوري ته کېناستل، خوراک څښاک به یې نه راکاوه، یو ځل یې چې لمر ته تړلی وم، په سینه مې یو یخ څه احساس کړل، راوامې اخیست، که ګورم چې له اوبو ډکه سلواغه ده، لږ مې ترې وڅښلې بیا کش کړای شوه او پورته شوه، بیا همداسې راغله او درېیم ځلې هم راغله، او اخري ځل پرې ښه مړه شوم، کومې اوبه چې پاتې شوې هغه مې په بدن او جامو واړولې، کله چې زما لېږدوونکي راوېښ شول، او د اوبو نښې یې ولیدې، راته یې وویل چې ته خوشې شوې یې، او زموږ اوبه دې اخیستي او څښلې دي؟
ما ورته وویل نه داسې نه دی شوي، او کیسه مې ورته وکړه.
هغوی وویل که ته رښتینې یې؛ نو ستا دین له موږ غوره دی، بیا یې خپل بارونه وکتل، چې اوبه پکې پوره وې؛ نو ټول مسلمانان شول.

طالب د علم پسې ځي

هارون الرشید[۷۴] حج وکړ، او بیا مدینې منورې ته ولاړ، هلته یې د امام مالک بن انس لیدل غوښتل، چې د هغه د علم او نبوغ اوازې ورته رسېدلې وې، پیغام یې ورواستاوه چې ورشي، خو مالک پیغام وړونکي ته وویل:
امیر المؤمنین ته ووایه، چې د علم طالب د علم پسې ځي، علم د هیچا پسې د تګ کوښښ نه کوي.
خلیفه خفه شو، او د مالک لیدلو ته د هغه کور ته ورغی، خو دا امر یې وکړ چې لیدل باید په یوازې ځای کې وي، نور خلک ورنه شي، خو مالک له دې هم انکار وکړ، ویې ویل چې خلک باید د پخوا په څېر ورشي، زیاته یې کړه: چې علم له عوامو منع شو، نو خواصو ته هم پکې خېر نه رسېږي.

سلمان الفارسي د مرګ په بستر

کله چې د سلمان فارسي[۷۵] د مرګ وخت شو، مشک او د اوبو یو لوښي یې وغوښتل، مشک یې په اوبو کې ګډ کړل، او بیا یې مېرمنې ته وویل:

---

۷۴ - هارون الرشید د عباسي خلافت مشهور واکمن دی، پوره نوم یې ابو جعفر هارون بن محمد المهدي بن ابي جعفر المنصور دی، د اوسني ایران د تهرات ښار ته نږدې د (ری) په سیمه کې په **۱۴۹** هجري کې زېږېدلی، کوچنیتوب یې په همدې ښار کې تېر شوی، پلار یې د وخت علماوو سره د زده کړې لپاره کېناوه، د پلار د خلافت پر مهال په لښکر کې قوماندان و، د رومیانو پر ضد یو شمیر بریدونو کې یې د اسلامي لښکر مشري هم کړې، په **۱۷۰** هجري کې د خپل ورور موسی الهادي له وفات وروسته د خلافت په مسند کېناست، د هارون الرشید د واکمنۍ دوره د اسلامي امت زرین باب ګڼل کیږي، نوموړی په **۱۹۳** هجري قمري کال کې د اوسني ایران د مشهد په ښار کې چې هغه مهال طوس بلل کېده وفات شو.

۷۵ - سلمان الفارسي مشهور صحابي، د اوسني ایران د اصفهان د سیمې و، د هغه اصلي نوم یا روزبه و او یا هم مابه و، د هغه د مسلمانېدو کیسه خورا عجیبه ده، په پلرني وطن کې یې مجوسیت (اور پرستي) دین خپور و، نو دی هم لومړی په دې دین و، خو پرې قانع نه و، چې اور په خدایۍ ونیسي، او د حقیقت په لټه کې و، پلار سره به یې هم بحثونه کول، هغه بندي کړ، خو وتښتېد، او شام ته ولاړ، تر مجوسیت ورته مسیحیت غوره ښکاره شو، هغه دین یې غوره کړ، په لټون کې د خلکو تر غلامۍ ورسېد، او مدینې منورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا زما شا او خوا وشینده، ځکه چې ما ته د الله تعالی داسې مخلوق راځي، چې بوی احساس کولای شي؛ خو خوراک نه کوي.
هغې همداسې وکړل، او بیا یې ورته وویل دروازه راپسې بنده کړه.
هغې دروازه بنده کړه او ووته، شیبه وروسته چې کوټې ته ورننوته، که ګوري چې هغه وفات شوی دی.

د علي بن ابو طالب وصیت

کله چې علي رضی الله تعالی عنه په مسجد کې په خنجر ووهل شو، هغه پوښتنه وکړه:
د برید کوونکي سره مو څه وکړل؟
ورته وویل شول:
نیولی مو دی.
علي وفرمایل:
زما له شخصي طعامه پرې خوراک وکړئ، او زما له څښاکه پرې وڅکئ، که زه ژوندی پاتې شوم، نو د هغه په اړه به پریکړه وکړم، او که مړ شوم، نو یوازې یو وار به یې وهئ، او له یو زیات نه کړئ.
بیا یې حسن رضی الله عنه[۷۲] ته وصیت وکړ، چې هغه دې غسل ورکړي، او قیمتي کفن دې نه ورته برابروي، او ویې فرمایل:
ما له رسول الله اوریدلي چې فرمایل یې «لا تغالوا في الکفن فإنه یسلب سلباً سریعا- په کفن کې زیات لګښت مه کوئ، ځکه چې دا ژر ایستل کیږي».
ما په دوه طرفونو کې یوسئ، په وړلو کې مې تېزي مه کوئ، او مه سستي کوئ، که خېر وي نو ورتېز کړی به مو یم، او که شر وای نو له اوږو به مو غورزولی وای.

سعد بن ابي وقاص د مرګ په بستر

کله چې د سعد[۷۷] د مرګ راتژدې شو، یوه زړه چپنه یې وغوښته، چې له وړیو جوړه وه، ویې ویل:

ته ورسېد، په داسې حال کې چې د یو چا مریی و، مسلمان شو، خو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورسره په ازادېدو کې مرسته وکړه، او بیا د رسول الله سره په ټولو غزواتو کې شریک و، د هجرت په پنځم کال د خندق په غزا کې همدا سلمان الفارسي رضی الله عنه و، چې د خندق کیندلو مشوره یې ورکړه، د عثمان رضی الله عنه له خوا د مدائن والي ټاکل شوی و، ویل کیږي چې په **۳۶** هجري کې په مداین کې وفات شوی.

[۷۲] - حضرت حسن رضی الله عنه د علی بن ابي طالب زوی دی، مور یې د رسول الله صلی الله علیه وسلم نازولې لور بي بي فاطمة الزهراء ده، حسن د هجرت په دریم کال زېږېدلی دی، په رسول الله زیات ګران و، د عثمان بن عفان په خلافت کې یې، د افریقا او طبرستان په فتوحاتو کې شرکت کړی، د خوارجو پر ضد یې جنګونه کړي، کله یې چې پلار په **۴۰** هجري کې په شهادت ورسول شو؛ نو په کوفه کې خلکو د ده سره د خلافت بیعت وکړ، په داسې وخت کې چې په شام او ځینو نورو سیمو کې د معاویه رضی الله تعالی عنه سره بیعت شوی و، حسن رضی الله په شپږو میاشتو کې د معاویه سره سوله وکړه، حسن په **۴۱** هجري کال کې له خلافت لاس په سر شو، دې کال ته عام الجماعة هم وایي، ځکه د هغه په هڅو د مسلمانانو تر منځ د جنګونو رامنځته کېدلو مخه ونیول شوه، او مسلمانانو یو موټی شول، د **۴۹** هجري په پای یا **۵۰**هجري کال په پیل کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما کفن به همدا چپنه وي، ز ه د بدر په ورځ د مشرکانو سره په همدې کې مخ شوی وم، دا مې همدې ورځې ته ساتلې وه.

د امانت بدله

په مکه مکرمه کې يو بې وزله سړی و، چې نېکه مېرمن يې دررلوده، مېرمنې يې يوه ورځ ورته وويل:
د خوراک هيڅ نه لرو.
سړی ووت، حرم ته ولاړ، هلته يې يوه کځوړه پيدا کړه، يو څه دينار پکې و، خوشحاله شو، کور ته يې راوړه، مېرمنې ته يې وويل چې دا مې په حرم کې پيدا کړه، مېرمنې يې وويل:
په حرم کې دې پيدا کړې، بايد خلکو ته يې اعلان کړې چې څښتن يې پيدا شي.
سړی ووت، ګوري چې يو سړي اعلان وکړ:
که چا کځوړه پيدا کړې وي، چې دينار پکې دي دا يې ننبه ده.
بې وزله هغه ته وويل چې پيسې يې د ده سره دي؛ خو د پيسو څښتن ورته وويل چې دا هم ستا شوه او نهه سوه نور دينار هم ستا شول، بې وزله سړي ورته وويل، چې ته په ما ملنډې وهې.
نه، ماته په عراق کې يو سړي زر د ينا ره راکړل، او راته يې وويل چې يوه اندازه يې په حرم کې وغورځوه، چې هر چا واخيستل او ببرته يې درکړل؛ نو ټولې پيسې به ورکړې، ځکه دا امانتکار دی، چې خپله هم خوري، او صدقه هم کوي، نو زموږ صدقه به هم د هغه د امانت له کبله قبوله شي.

بې وزله والي

عمر بن الخطاب سعيد بن عامر[78] د حمص د والي په توګه ټاکلی و، هغه اوږده موده انکار هم کاوه، خو بالاخره وتاکل شو، عمر ترې پوښتنه وکړه چې ايا ځانګړې وظيفه (معاش) درته نه ټاکو، هغه وويل:
ای امير المؤمنينه! څه به پرې وکړم، بيت المال چې څه راکوي، دا هم زما له اړتياوو زيات دي.

---

[77] - سعد بن ابي وقاص مالک القرشي له لومړيو مسلمانانو او يو له عشرة مبشرة څخه دی، هغه څوک چې رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژوند د جنت زيری ورکړی و، ويل کيږي چې دريبم هغه څوک دی چې مسلمان شوی، يا اوم تن و چې د رسول الله پيغمبري يې ومنله، له رسول الله سره يې په ګڼو غزواتو کې شرکت کړی، سعد هغه څوک و چې د احد د غزا په ورځ يې له رسول الله دفاع کوله، او غشي به يې ويشتل، يو روايت کې راځي چې د احد په ورځ يې زر غشي د کفارو په لور ويشتي، رسول الله به ورته فرمايل (ارم فداک أبي و أمي-يعنی وله پلار او مور مې درنه ځار شه)، د حضرت عمر بن الخطاب په خلافت کې پر عراق د هغه والي او د اسلامي لښکرو قوماندان و، د قادسيه په جګړه کې يې د مسلمانانو د لښکر مشري کوله، کومه کې چې د رستم فرخزاد په مشرۍ د فارسيانو لښکرې ماتې کړای شوې، سعد بن ابي وقاص يو له هغو شپږو کسانو و، چې عمر بن الخطاب د خپل وفات پر مهال د مسلمانانو د مشر د ټاکلو لپاره په شوری کې ټاکلي وو، په ۵۵ هجري کال کې وفات شوی.

[78] - سعيد بن عامر الجمحي يو له سترو صحابه کرامو څخه دی، يو له هغو کسانو و چې د هجرت په څلورم کال يې د مکې د مشرکانو له خوا په بې رحمانه ډول د خبيب بن عدي د شهادت منظر وليد او د اسلام حقانيت يې زړه ته ننکته شو، سعيد بن عامر مسلمان شو، مدينې منورې ته يې هجرت وکړ، د خيبر او ځينو نورو غزواتو ته حاضر شو، د حضرت عمر د خلافت پر مهال د حمص والي و، ويل کيږي چې هغه به بازار ته ووت، چې څه پيسې به ورسره وې په هغې به يې خپلې کورنۍ ته دومر څه واخيستل چې د هغوی بس شي، او نور به يې خيرات کړ، د نبوي هجرت په ۲۰ کال وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه موده وروسته له حمص څخه عمر ته یو شمیر خلک راغلل، عمر ورته وویل:
ستاسې د ښار د بې وزلو نومونه راته ولیکئ، چې اړتیاوې یې پوره کړم، عجیبه دا وه کله چې عمر لست ته وکتل؛ نو په سر کې یې د سعید بن عامر نوم لیکل شوی و، ویې پوښتل: سعید بن عامر څوک دی؟
هغوی ورته وویل:
دا زموږ امیر دی.
عمر:
ستاسې امیر بې وزله دی؟ نو څه چې ورکول کیږي، په هغې څه کوي؟
هغوی وویل، چې له ځانه سره هیڅ نه ساتي.
عمر سعید ته زر دیناره واستول، سعید د پیسو په کتلو سره انا لله و انا الیه راجعون ویل پیل کړل، چا وپوښت چې څه وشول، ایا امیر المؤمنین باندې څه شوي؟
له دې هم ستر کار دی.
د قیامت کومه علامه ښکاره شوه.
له دې هم ستر.
سعید زیاته کړه:
ماته دنیا راغله، فتنه راته راغله.
ورته وویل شول، هیڅ پروا نه کوي، په بې وزلو یې وویشه، هغه دغه زر دیناره د مسلمانانو په لښکر کې تقسیم کړل.

رښتیا ژغورونکي دي

روایت دی، کله چې بایزید بسطامي[۷۹] بغداد ته د علم په طلب روان و، مور یې څلوېښت دیناره ورکړل، چې د پلار میراث یې و، او ورته یې ویل:
لاس دې زما په لاس کې کیږده، او ژمنه وکړه، چې ته به رښتیا وایې، کله به هم دروا غ نه وایې.
هغه ورسره ژمنه وکړه، په یوه قافله کې بغداد ته روان شو، د لارې په اوږدو کې غلو قافله لوټ کړه، بسطامي یې ولید، جامې یې خیرنې وې، ورته یې وویل ستا سره څه شته؟
څلوېښت دیناره راسره شته.
هغوی ورپسې ملنډې ووهلې، او فرض یې کړه چې کوم کم عقل دی، بېرته خپل غار ته ستانه شول، هلته د غلو مشر ناست و، کله یې چې ولیدل ورته یې وویل:
له قافلې مو ټول هر څه واخستل؟

---

۷۹ - ابو یزید طیفور بن عیسی بن سرشان البسطامي، چې په بایزید بسطامي شهرت لري، په دریمه هجري پېړۍ کې یو صوفي او زاهد انسان تېر شوی دی، هغه د (سلطان العارفین) په لقب پېژندل کېدو، د بایزید نیکونه اور پرستان وو، نوموړی د خراسان د بسطام په سیمه کې په ۱۸۸ هجري کې زیږېدلی، (بسطام د اوسني ایران د سمنان ولایت یو ښار دی) ویل کیږي چې په ۲۶۱ هجري کې وفات شوی دی، په تصوف کې د نوموړي ډېرې کیسې مشهورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو تن وویل:

هو، خو له یو سړي مو پوښتنه وکړه، چې څه لري، هغه وویل ځلوېښت دېناره دي، موږ ته هسې ښکاره شو، پرې موښود، او فکر مو وکړ، چې دماغ یې ګډوډ دي.

د غلو مشر د بایزید بسطامي پسې سړی واستاوه، او ورته راوستل شو، مشر هم پوښتنه وکړه، او بایزید هماغه پخوانی ځواب ورکړ.

چرته دي دا ځلوېښت دیناره؟

هغه ځلویشت دیناره را وایستل او ورېې کړل، د غلو مشر ورته وویل، لیونی یې؟ څنګه خپلې پیسې ښیې، او په خپله خوښه یې سپارې؟

بایزید:

چې له کوره راوتلم، مور سره مې ژمنه کړې چې رښتیا به وایم، زه دا ژمنه نه ماتوم.

د غلو مشر وویل:

لا حول و لا قوة إلا بالله، ته وېرېږې چې د مور د ژمنې سره خیانت ونه کړې، او موږ د الله د ژمنې سره خیانت کوو؟

بیا یې قافلې ته د ټول مال د واپس کولو امر وکړ، او ویې ویل چې زه ستا په لاس توبه کوم، د هغه ملګرو هم وویل چې په لارې شکولو کې مو ته مشر یې، نن مو په توبه کې هم مشر یې، او ټول په ډله له غلا لاس په سر شول.

پلار قاضي زوی مدعي

ویل کیږي چې د شریح قاضي زوی هغه ته وویل، چې زما د فلاني خلکو سره لانجه ده، ته دا لانجه وګوره، که زما حق وي؛ نو پر مخ به لاړ شم، او که نه وي نو لانجه به نه کوم.

زوی پلار ته کیسه وکړه، او قاضي شریح ورته وویل، چې ورځه لانجه ورسره کړه.

هغه لانجه پیل کړه، خو شریح چې قاضي و، د خپل زوی پر ضد فیصله وکړه، زوی یې چې کور ته راغلو، پلار ته یې وویل:

که تاته مې له وړاندې کیسه نه وه کړې؛ نو ته به اوس ملامته نه وې، تا خو زه وشرمولم.

قاضي شریح زوی ته وویل:

بچیه! ته ماته له ټولې دنیا ګران یې؛ خو الله راته بیا له تا هم ګران دی، زه وېرېدم، که تاته له وړاندې خبره وکړم؛ نو ته به د هغوی سره سوله وکړې، او د هغوی ځینې حق به د سولې له لارې ځان ته واخلې.

تاته خبر نه لري

شعبي[۸۰] وایم له مغیره بن شعبة[۸۱] مې اوریدلي چې:

---

۸۰ - عامر بن شراحیل چې په امام الشعبي شهرت لري، فقیه، محدث او تابعي دی، په ۲۱ هجري کال کې د حضرت عمر بن الخطاب د خلافت پر مهال زېږېدلی، په کوفه کې یې ژوند کړی، په اموي دور حکومت کې یې دولتي دندې هم تر سره کړې دي، د عبد الملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ما د بني الحارث بن كعب د قبيلې له يو ځوان پرته كله هم بل څوك لاس برى شوى نه دى، او هغه داسې چې ما د دې قبيلې پر يوې ښځې مركه وكړه، او د همدې قبيلې يو ځوان هم راسره و، دې ځوان ماته وكتل او راته يې وويل:

ښاغليه دې ښځه كې خېر نه شته

ما وويل وراره ولې؟

هغه وويل چې ما يو سړى ليدلى چې دا ښځه يې مچوله.

زه له ښځې تېر شوم؛ خو وروسته خبر شوم چې هغه زلمي ورسره خپله واده كړى.

ما ورته وويل ايا تا نه ويل چې يو سړى مچوله او اخلاق يې ښه نه دي.

هغه وويل هو كنه ما يې پلار ليدلى و.

تلپاتې دريځ

كيسه كا چې د رى د ښار قاضي ته يوه ښځه عارضه شوه او دعوا يې كوله چې پر مېړه يې د مهر پنځه سوه ديناره پاتې دي؛ خو مېړه يې منكر دى، شاهدان راغلل، د ښځې په حق كې يې شاهدي وركړه؛ خو شاهدانو وويل، چې موږ به يو ځل دا ښځه ګورو، چې د هغه مېرمن ده كه نه؛ نو بايد مخ لوڅ كړي.

د هغوى د پرېكړې وروسته يې مېړه وويل چې دا كار مه كوئ، هغه رښتيا وايي، پر ما يې د مهر پنځه سوه ديناره دي، اقرار كوم، او اداء كوم يې.

سړي دا كار د دې لپاره وكړ چې د ښځې مخ يې څوك ونه ويني، دا پر ښځه د مېړه غيرت و.

خو كله چې ښځه له دې خبره شوه، هغې مېړه ته په دنيا او اخرت خپل حق وبانښه.

څومره ښكلى دريځ دى، دا د غيرت، وفا او نارينتوب يوه تلپاتې نمونه ده، چې مېړه پر مېرمن غيرت كوي، او مېرمن يې بېرته همداسې بدله وركوي.

ايا زموږ په زمانه كې به هم داسې څوك وي؟!

د امام احمد لور

امام احمد به خپلې لور ته د امام شافعي رحمه الله د علم او تقوا زياته يادونه كوله، امام احمد يوه ورځ هغه ته ميلمستيا وكړه، د ماښختن له ډوډۍ وروسته امام شافعي خپلې بسترې ته ولاړ، پريوت او اوده شو.

د امام احمد لور پلار ته وويل:

پلار جانه! دا هغه شافعي دى، چې تا به يې هر وخت ماته كيسې كولې؟

ابن مروان له خوا بيزانس ته د ځانګړي سفير په توګه هم ټاكل شوى و، عمر بن عبد العزيز قاضي ټاكلى و، په ۱۰۳ هجري كې په كوفه كې وفات شوى. بيزانس د ختيځې رومانيې د امپراتورۍ پلازمېنه وه، په قسطنطينيه هم پېژندل كيږي، عثماني واكمن محمد الفاتح دا ښار ونيو، په اسلام بول يې ونوماوه، اوس دا ښار په استانبول ياديږي.

[۸۱] - ابو عبد الله المغيرة بن شعبة د رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابي دى، د طائف د ثقيف په سيمه كې زېږېدلى، د هجرت په ۵ كال يې اسلام قبول كړى، د ډېرې مودې لپاره د كوفې والي و، د علي او معاويه رضى الله تعالى عنهما د اختلافاتو پر مهال بې طرفه پاتې شو، په ۵۰ هجري كې د اويا كلنۍ په عمر كې كوفه كې وفات شوى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام وویل هو.
لور یې زیاته کړه:
په ده کې ما درې کارونه ولیدل، چې نیوکه پرې لرم: اول دا چې کله دلته راغی؛ نو زیات خوراک یې وکړ، دویم دا چې خونې ته ننوت؛ نو د قیام اللیل او تهجدو لپاره بیا راپورته نه شو، او دریم دا چې د سهار لمونځ یې مونږ ته بې اودسه راکړ.
امام احمد د خپلې لور پوښتنې واخستې او له شافعي څخه یې توضیح وغوښته.
هغه وویل:
ای احمده! ما ځکه زیات خوراک وکړ، چې زه پوهېږم ستاسې طعام حلال دی، او ته سخي بنده یې، د سخاوتمندو طعام دواء وي، او د بخیلانو مرض وي، د دې لپاره مې نه دی خوړلی، چې ښه موړ شم، بلکې د دې لپاره چې ستا په طعام مې د ځان دواء کوله.
دا چې د شپې تهجد ته نه یم پاڅېدلی؛ ځکه چې کله مې د خوب لپاره سر کېښود، او په فکر کې شوم، داسې راته ښکاره شوه، لکه د الله تعالی کتاب او د نبي سنت زما د سترګو مخ ته پراته دي، نو دوه اویا مسائل مې استنباط کړل، چې مسلمانانو ته به زیاته ګټه ورسوي؛ نو د تهجد لپاره مې د شپې وخت پیدا نه کړ.
او د سهار لمونځ مې ځکه بې اوداسه ورکړ، چې په خدای قسم ټوله شپه مې سترګو د خوب خوند نه دی لیدلی؛ نو اړتیا نه وه چې اودس هم تازه کړم، ټوله شپه ویښ وم، سهار مې د ماسختن په اوداسه لمونځ وکړ.

د رسول الله پښه

خلیفه مهدي د عامو خلکو په منځ کې ناست و، یو تن راننوت او په لاس کې یې پڼه وه، په دستمال کې یې پېچلې وه، ویې ویل:
ای امیر المؤمنینه! دا د رسول الله پڼه ده، تاته یې ډالۍ کوم.
هغه وویل راوړه، پڼه یې واخسته، مهدي پڼه ښکل کړه، په سترګو یې پورې کړه، او امر یې وکړ، چې دې سړي ته لس زره درهمه ورکړل شي.
کله چې هغه ووت مهدي ناستو خلکو ته وویل:
تاسې به فکر کوئ، زه نه پوهېږم، چې دا پڼه رسول الله لیدلې هم نه ده، دا خو پرېږده چې په پښو کړې یې وي؟
خو خبره دا ده که چېرې ما ورته ویلي و، چې درواغ وایې؛ نو خلکو ته به یې ویل چې ما امیر المؤمنین ته د رسول الله پڼه راوړه؛ خو هغه رد کړه؛ نو ډېرو خلکو به هغه رښتیا ګڼله او پلټنه به یې نه کوله، ځکه عام خلک دغه ډول چارو ته میلان لري، او د ځواکمن پر ضد د کمزوري مرستې ته راوړاندې کېږي، اګر که کمزوری ظالم هم وي، نو ما د هغه ژبه واخیستله، د هغه ډالۍ مو قبوله کړه، هغه مو رښتیا وګڼله، او فکر کوم چې څه مې کړي، دا مې ښه کړي بریا په همدې کې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

والله زموږ کور ته روان دي

ابن دراج الطفیلي[۸۲] وايي، د لارې پر سر ولاړ وم، زوی مې هم راسره و، جنازه تېره شوه، يوه ښځه ورسره روانه وه، ژړل يې، او په ساندو کې يې ويل:
داسې کور ته دې وړي، چې هلته نه فرش شته، او نه داسې څه چې ته يې اوار کړې، نه ميلمستيا شته، او نه د اغوستلو څه، نه پکې ډوډۍ شته او نه اوبه.
زوی مې ماته وويل:
پلار جانه! والله دا جنازه زموږ کور ته وړي.

د ازاد زوی زېری

د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره مهاجر او انصار صحابه ناست وو، چې ابو بکر الصديق وويل:
ستا په ژوند مې دې قسم وي ای د الله رسوله! چې ما کله هم بوت ته سجده نه ده کړې، عمر بن الخطاب غوصه شو او ويې ويل:
ته دا خبرې کوې، او ته په جاهليت کې داسې او داسې نه وې؟
ابو بکر وويل :
هغه نو کله چې زه بلوغ ته ورسېدم؛ نو ابو قحافة له لاسه ونيولم او د بوتانو ځای ته يې بوتلم، راته يې وويل:
دا ستا لوی لوی خدايان دي سجده ورته وکړه، ولاړ او زه يې پرېښودم.
زه يو بوت ته ورنږدې شوم، ورته مې وويل:
زه وږی يم خوراک راکړه، ځواب يې رانه کړ، بيا مې وويل: زه تږی يم څښاک راباندې وکړه، ځواب يې رانه کړ:
بيا مې وويل زه بربنډ يم ما پټ کړه، ځواب يې رانه کړ، بيا مې يوه ډبره راواخسته، او ومې ويل، په دې ډبره دې ولم، که خدای يې نو له ځانه دفاع وکړه؛ خو ځواب يې رانه کړ، په ډبره مې وويشت، او پر مخ راوغورځېد، پلار مې راغلو، وايي دا څه دي زويه؟ ما ورته وويل هغه څه چې ته يې وينې.
زه يې مور ته بوتلم هغې ته يې کيسه وکړه، هغې وويل:
دا پرېږده، دا هماغه دی چې الله پرې ما سره مناجات کړی و، ما ورته وويل مورې! الله تاسره په څه مناجات کړی و؟
هغې راته وويل:
ستا د زېږېدو په شپه زما سره هيڅوک نه و، ما يو اواز واورېد چې اواز و؛ خو بنده مې نه ليده، داسې يې ويل:
ای د الله بنده ګۍ، د ازاد (عتيق) زوی زيری واخله چې نوم يې په اسمان کې صديق دی.

---

۸۲ - عثمان بن دراج الطفیلي د عباسي خليفه مأمون په زمانه کې ژوند کړی، (مامون له **۱۹۸** هجري څخه تر **۲۱۸** هجري پورې واکمن و)، عثمان بن دراج اديب و، شعرونه يې ويل، د هغه ډېرې ظريفانه او طريفانه کيسې مشهورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چغلي

یو سړی له بل څخه غلام واخست، خرڅوونکی ورته وویل، د چغلخورۍ ضمانت یې نه کوم؛ خو بیا هم هغه واخیست.
څه موده وروسته غلام د خپل بادار مېرمنې ته وویل، مېړه دې ستا سره مینه نه لري، له تا پټ بټ ګرځي او بله ښځه به کوي، ایا غواړې چې په تا مهربانه شي؟
هغې وویل: هو
غلام وویل، یوه چاړه واخله، د ږېرې له منځه یې څو ویښته پرې کړه، هغه په اوبو کې جوش کړه، او په دې توګه به وکولای شې چې په ځان یې مهربانه کړې.
له دې وروسته د ښځې خاوند ته ورغی، او ورته یې وویل:
ښځه دې باغي ده، د خلکو سره یاراني لري، وژني دې، ایا غواړې چې هر څه درته واضح شي؟
سړي وویل هو.
ښه نو ځان ورته په ویدو واچوه او بیا ګوره.
سړي همداسې وکړل، که ګوري چې ښځه راغله او لاس کې یې چاړه ده، چې ویښته یې پرې کړي؛ خو سړي پرې د وژلو د پلان ګومان وکړ، او ښځه یې ووژله، د ښځې خپلوانو سړی ونیو او ویې واژه.

ښایسته قرباني

واقدي[۸۳] وایي زما دوه ملګري وو، یو پکې هاشمي و، مور د یو تن او بدن په څېر وو، یو وخت مې لاس تنګ شو، او د اقتصادي مشکل سره مخ شوم، د اختر ورځې هم وې، مېرمنې مې راته وویل:
مونږ خو به په سختیو او تنګسیو صبر وکړو؛ خو دې ماشومانو مې زړه راوخېرلو، دوی د ګاونډیو ماشومان ویني، چې د اختر لپاره یې ځانونه ښایسته کړي، او نوې جامې یې هم اغوستي؛ خو دوی په هماغه زړو او خېرنو جامو کې دي، که څه دی کړې وای، تر څو مو دوی ته جامې رانیولې وای.
واقدي وایي ما هاشمي ملګري ته لیک واستاوه، مرسته مې ترې وغوښته، هغه ماته یوه کڅوړه راولیږله چې مهر پرې لګیدلی و، او پرې لیکلي و «زر درهمه» زه لا په کار نه وم اخته، چې ماته مې هغه دویم ملګري لیک واستاوه، او هماغه غوښتنه یې کړې وه، چې ما له هاشمي ملګري کړې وه، ما هم هغه کڅوړه په هماغه حال ورواستاوله، او مسجد ته ووتلم، ټوله شپه له مېرمنې شرم راتلو او کور ته نه تلم؛ خو کله چې هغې ولیدم؛ نو زما د کار ستاینه یې وکړه او هیڅ سختي یې راسره ونه کړه.
په همدې حال کې د خپل هاشمي ملګري سره مخ شوم، او هغه کڅوړه ورسره په هماغه شکل وه، ما ته یې وویل:
رښتیا ووایه ما چې څه در استولي وو، په هغې دې څه وکړل؟

[۸۳] - ابو عبد الله محمد بن عمر بن واقد چې په الواقدي مشهور دی، مشهور اسلامي مؤرخ دی، د حدیثو په علم کې هم شهرت لري، د عراق د بغداد په ښار کې یې ژوند کړی، په ۱۳۰ هجري کال کې په مدینه منوره کې زېږېدلی، هلته یې تجارت کاوه، خو شتمني یې له لاسه ووته، بغداد ته ولاړ، هلته خلیفه ته نږدې شو، او هارون الرشید د قاضي په توګه وټاکلو، په ۲۱۱ هجري کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ورته رښتیا وویل هغه راته وویل:
تا چې کله له ما مرسته وغوښته ما تاته خپل ټول شته در واستول چې دا زر درهمه وو، بیا مې له بل ملګري مرسته وغوښته، هغه راته دا کڅوړه راواستوله چې له تا یې غوښتې وه، ګویا موږ دریواړو دغه زر درهمه سره تقسیم کړل.
د وخت خلیفه مامون[۸۴] له دې کیسې خبر شو، هغه زه وغوښتم ما ورته ټوله کیسه وکړه، هغه موږ هر یو ته دوه دووه زره دریناره او زما مېرمنې ته زر دیناره راکړل.

اسماء د انصارو خطیبه

یوه ورځ رسول الله د اصحابو سره ناست و، چې یوه ښځه ورته راغله، اسماء بنت یزید الانصاریه[۸۵] نومېده، رسول الله ته یې وویل:
د الله رسوله! مور او پلار مې دې له تا قربان شي، زه ښځو تاته را استولې یم، بې شکه چې الله تعالی تاسې ټولو نارینه او ښځینه و ته استولې یاست، موږ پر تا او ستا پر الله ایمان راوړ، او موږ ښځې خو را ایسارې او محدودې یو، ستاسې (یعنی د نارینه وو) په کورونو کې ناستې، یو ستاسې اړتیاوې پوره کوو، او ستاسې اولادونه په نسونو کې ساتو؛ خو تاسې د نارینه وو ډله پر موږ برتري لرئ، راټولېږئ او لمونځونه په جمع کوئ، د ناروغانو پوښتنه کوئ، جنازو ته حاضرېږئ، پرله پسې حجونه کوئ، او تر ټولو غوره دا، چې د الله په لار کې جهاد کوئ.
او کله چې سړی د حج یا عمرې لپاره ووځي، یا د الله په لار کې جهاد ته ووځي؛ نو موږ ستاسې مالونه ساتو، ټوکر درته اوبدو، تاسې ته اولادونه روزو، ایا موږ ستاسې سره په دې نورو اجرونو کې نه شریکېږو؟
رسول الله مخ اصحابو ته واړولو او بیا یې وفرمایل:
ایا تاسې کله هم د دین په چارو کې د دې ښځې له وینا کومه ښه اورېدلې ده؟ او کما قال علیه السلام
هغوی وویل:
ای د الله رسوله! موږ فکر نه کاوه چې یوه ښځه دې تر دې بریده پوهه ولري.
بیا رسول الله هغې ته متوجه شو، او ورته یې وفرمایل:
پوهه شه ای ښځې! او نورې ښځې هم پوهې کړه، چې د خپل مېړه لپاره یوه ښه ښځه اوسېدل، د هغه خوښې لټول، د خپل مېړه سره په هر څه کې موافقه کول، د دې ټولو اجرونو سره برابر اجر لري. او کما قال علیه السلام

---

[۸۴] - عبدالله بن هارون الرشید المامون، عباسي خلیفه دی، چې په ۱۷۰ هجري کال کې زېږېدلی، د پلار هارون الرشید له وفات وروسته یې د ورور امین سره په مشرۍ مخالفت پیدا شو، خو وتوانید چې امین له مخې لرې او بالاخره ووژني، او د خلافت په ګدۍ کېني، شل کاله یې واکمني کړې، د هغه عهد سلطنت د مسلمانانو د ارتقاء زمانه بلل کیږي، په ۲۱۸ هجري کال کې وفات شوی، او د اوسني ایران د طرسوس په ښار کې دفن شوی دی.

[۸۵] - أسماء بنت یزید بن السکن صحابیة ده، د حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه د عمه لور کیږي، د هجرت په لومړي کال مسلمانه شوې، او په دې شهرت لري، چې په دین د پوهې پسې ښتېتې وه، هر وخت به یې له رسول الله د دیني احکامو پوښتنه کوله، کله به چې د نورو ښځو سره سوال پیدا شو، هم دا به یې رسول الله ته استوله، په خطیبة النساء یا خطیبة الانصار ځکه شهرت لري چې هر وخت به یې له مېرمنو دفاع کوله، او د هغوی د حقوقو غوښتنه به یې کوله،د رسول الله سره یې په خیبر غزا کې ګډون کړی، او د یرموک په غزا کې یې د ښځینه جنګیالیو قوماندانې په غاړه وه، په دمشق کې اوسېدلې، د هجرت په ۷۰ کال وفات شوی، او په دمشق کې یې قبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې له ځانه سره لااله الاالله زمزمه کول او ستنه شوه.

ځکه چې موږ د ماسختن لمونځ په جماعت کړی

دامام بخاري او مسلم[۸۶] استاد عبید الله القواریري[۸۷] وايي، له ما هیڅکله د ماسختن لمونځ په جمع نه دی قضاء شوی؛ خو یوه شپه مې مېلمانه راغلي وو، د هغوی سره مصروف شوم، او لمونځ رانه قضاء شو، ووتم د بصرې په مسجدونو کې وګرځېدم؛ خو ټولو خلکو جمعې کړې وې، او مسجدونه بند و، کور ته راغلم، او ومې ویل:
په حدیث کې راغلي چې د جمعې لمونځ له یوازې اوه ویشت ځله لمونځ سره برابر دی؛ نو د ماسختن لمونځ مې اوه ویشت ځله وکړ، او اوده شوم.
په خوب کې ګورم چې د خلکو سره یم، په اسونو سپاره یو، او یو له بله مخکې کیږو، زه اس په منډه کوم؛ خو د هغوی سره نه شم یو ځای کېدی، یو تن راته مخ کړ او راته یې وویل:
ځان مه ستړې کوه! ته موږ پسې نه شې رسېدې.
ما وویل ولې؟
هغه وویل:
ځکه چې موږ د ماسختن لمونځ په جمع، او تا یوازې کړی؛ له خوبه په خفګان سره راوېښ شوم.

قبوله شوې صدقه

رسول الله فرمایلي:
یو سړي وویل: زه به خامخا صدقه کوم، راووت صدقه یې وکړه؛ خو د غل لاس کې یې کېښوده؛ نو خبرې پسې پېل شوې، چې هله غل ته یې خیرات ورکړ.
هغه د الله جل جلاله ثناء وکړه او ویې ویل، چې زه به بیا هم صدقه کوم، خیرات یې وکړ؛ خو دا ځل په یوې زناکارې ښځې، بیا پسې خلکو وویل چې په زناکارې خیرات شوی.

---

۸۶ - ابو الحسن مسلم بن الحجاج بن مسلم النیسابوري، د حدیثو مشهور عالم، د صحیح مسلم ترتیبوونکی، کوم کې یې چې احادیث راټول کړي، او له صحیح البخاري څخه وروسته د حدیثو معتبر کتاب دی، مسلم د امام بخاري او احمد بن حنبل شاګرد و، نوموړی په **۲۶۰** هجري کال کې په نیسابور کې زېږېدلی، نیسابور د اوسني ایران د مشهد د ښار سره نږدې موقعیت لري، د زده کړې لپاره له هیواده مسافر شو، خو د زده کړې پر مهال یې هم تجارت او مزدوري کوله او د خپل لاس ګټه یې خوړه، هغه پر صحیح مسلم سربېره نور ګڼ کتابونه هم لیکلي چې شمېر یې لسګونو ته رسیږي، د صحیح مسلم جمع او تصنیف یې په پنځلسو کلونو کې تکمیل کړی، په **۲۶۱** هجري کې په خپل پلرني هیواد کې وفات شوی دی، مزار یې د نیسابور د نصر اباد په کلي کې دی.
۸۷ - عبید الله بن عمر بن میسرة الجشمي القواریري، د حدیثو مشهور عالم دی، لومړی په بصره کې اوسېدلی، او بیا بغداد ته کوچېدلی، په حدیثو کې د حافظ تر درجې رسیدلی، ابو العباس احمد بن یحي الشیباني وايي له القواریري مې سل زره احادیث اوریدلي، په **۱۵۲** هجري کال کې زېږېدلی، لکه څرنګه یې چې له مشهورو او سترو علماوو زده کړې کړي، همدا شان د امام بخاري او امام مسلم په څېر د لوړو علماوو استاد هم تېر شوی دی، په **۲۵۳** هجري کال کې په بغداد کې وفات شوی. هېره دې نه وي چې د القواریري د زېږېدو او وفات په نیټو کې د روایتونو اختلاف شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړي بیا هم د الله حمد او ثناء ویله او ویل یې چې بیا به هم زه خیرات کوم، بیا یې خیرات وویست، او د یو غني په لاس کې یې کېښود، خبرې پسې کېدې، چې په شتمن باندې خېرات شوی.
هغه سړي وویل:
الله په غل، زناکار، او غني باندې تاته شکر کوم.
د شپې خوب ویني چې ورته وویل شول:
غل ته دې چې خېرات ورکړ، نو کېدای شي هغه له غلا راوګرځوي، زناکارې ته دې چې ورکړ؛ نو کېدای شي، چې له زنا پاکي غوره کړي، او غني ته دې چې ورکړ؛ نو کېدای شي عبرت واخلي، او له خپله ماله هم خیرات او صدقه ورکړي.
دا حدیث بخاري او مسلم روایت کړی.

د خپلو ګناهونو حساب وکړه

د ابن الصمة په اړه کیسه کیږي، چې د خپل ځان سره یې محاسبه کوله، یوه ورځ یې وکتل په داسې حال کې چې شپېته کلن و، خپلې ورځې یې د ژوند وشمارلې یو ویشت زره او پنځه سوه وې، چغه یې کړه:
ای! هلاک شوم، د الله سره به یو ویشت زره ګناهونو سره مخ کیږم؟ او دا به لا څنګه وي، ما خو هره ورځ لس زره ګناوې کړي دي؟
بیا بې هوښه راپرېوت مړ شو، خلکو یو اواز واورېد چې ویل یې:
دا د لوړ فردوس په لور خومره ښه منډه وه؟

د مرسته کوونکي بدل

عبد الله بن مبارک به یو کال حج، او یو کال جهاد کاوه، د خپل ځان په هکله وایي:
یو کال چې باید حج مې کړی وای، د کوفې بازار ته ووتم، تر څو یو اوښ واخلم، پنځه سوه دیناره هم راسره وو، ګورم یوه ښځه د لارې څنډې ته ناسته ده، او له یوې مرغابۍ نه بڼکې باسي، فکر کوم چې هغه مرغابۍ هم مړه وه (حلاله کړای شوې نه وه) ورنږدې شوم ورته مې وویل:
ولې داسې کوې؟
هغې وویل:
ای عبد الله! هغه څه کې کار مه لره چې چاره دې ورپورې نه وي.
د هغې د خبرې په اړه مې سودا شوه، او د ځواب ټینګار مې وکړ.
هغې وویل:
اوس چې ته زما د راز د ښکاره کولو پسې ښتنې یې؛ نو واوره، زما څلور لور ګانې دي، څو ورځې مخکې یې پلارر مړ شوی دی، دا څلورمه ورځ ده چې څه یې نه دي خوړلي؛ نو اوس موږ ته مرداره هم حلاله ده، دا مرغابۍ مې واخیسته، څو یې خوراک ته جوړه، او لورګانو ته یوسم.
ما په زړه کې وویل چې هلاک شې ابن المبارکه! ته دې ته ګوره څه دې ورسره کړي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې ته مې وویل چې جولۍ ونیسه، او ټول پنځه سوه دیناره مې ورکړل، هغې سر ټیټ نیولی و، ما ورته وویل کور ته ځه او په دې پیسو ژوند روان کړه، دا کال مې له زړه د حج مینه ووته، بیا خپل ښار ته لاړم، خلکو حج وکړ، راستانه شول.

د خپلو ملګرو او ګاونډیانو لیدلو ته ورغلم؛ نو هر چاته به مې چې وویل الله دې ستا حج او زحمت قبول کړي، هر یو به ماته ویل چې الله دې ستا حج او زحمت هم قبول کړي، موږ او تاسې خو په فلاني فلاني ځای کې سره یو ځای وو، د خلکو دا خبرې ماته زیاتې شوې، زه هم حیران وم، په فکر کې وم، رسول الله مې په خوب کې ولید، چې راته یې وویل:

ای عبدالله! مه حیرانیږه، تا زما د امت د مجبور سره مرسته کړې ده؛ نو ما له الله څخه سوال وکړ، چې ستا په شکل یوه ملایکه پیدا کړي، چې ستا پر ځای حج وکړي.

ملګري ته پر ځان برتري ورکړه

حذیفة العدوی[۸۸] د یرموک په میدان کې په داسې حال کې چې د جګړې اور بل، او د مسلمانانو او مشرکانو تر منځ جنګ په شدت سره روان و، د خپل تره زوی خواته په داسې حال کې ورسید، چې هغه غوښتی و، او هغه د جګړې په ډګر کې تږی شوی و، جذیفه له ځانه سره اوبه هم یوړې؛ ځکه چې تږي تر ټولو زیات اوبو ته اړتیا لري.

د حذیفه د اکا زوی زیاته وینه ضایع کړې وه، حالت یې بد و؛ خو چې د تره زوی یې ولید د تږي جنګیالي پر شونډو خندا پورته شوه، له هغه یې د خپلو ملګرو او د جګړې د نتیجې پوښتنې کولې، د مسلمانانو د بریا او د روان جنګ سوالونه یې کول.

د تږي حالت بد و، حذیفه اوبو ته لاس کړ، چې د تره زوی شونډې پرې لمدې کړي، او وروبې څښي، هغه هم اوبو ته خوشحاله و؛ خو مخکې تر دې چې اوبه وروسیږي، لرې یې کړې؛ ځکه څنګ ته یې زوبرګی واورید، او حذیفه ته یې وویل:

اوبه هلته یوسه، اول یې هغه وڅښي، زه له هغه چا غوره نه یم، چې د الله په لار کې جنګیږي.

حذیفه هغې خوا ته ولاړ هلته تږي هشام بن العاص[۸۹] د زنکدن په حال کې پروت و، حذیفه ورته د ابو وړاندیز وکړ، هشام اوبو ته خوشحاله شو، لوښی یې خولې ته نژدې کړی و، چې نژدې یې د یو بل تږي آه او فریاد واورید، او هغه ته یې وویل:

هلته اوبه ورسوه، هغه له ما زیات اړ دی.

حذیفه هلته ورغلو، که ګوري چې تږي وروستۍ ساګانې ایستلې، او په شهادت رسیدلی، بېرته هشام ته راستون شو، ویې لیدل چې د هغه د زړه درزا هم دریدلې ده، په ژړا شو؛ خو چې د تره زوی ته راستون شو هغه هم له نړۍ کوچیدلی و.

---

[۸۸] - ابو جهم بن حذیفة القرشي العدوي، خپل نوم یې عبید دی، صحابي دی، د جاهلیت په زمانه کې یې د بیت الله شریف ودانۍ جوړه کړې وه، بیا یې د عبد الله ابن الزبیر سره هم د کعبې په ودانۍ کې مرسته وکړه، دا هماغه صحابي دی چې رسول الله ته یې یوه چپن یا لباس هدیه کړی و، خو نبي او نقوش پکې و، بیا بېرته رسول الله هغه ته ورواستولو، او له هغه یې بل لباس وغوښت.

[۸۹] - هشام بن العاص بن وائل، مشهور صحابي دی، په مکه مکرمه کې یې اسلام ومانه، بیا یې حبشې ته هجرت وکړ، له هغه ځایه بېرته مکې ته راغی، دلته یې پلار بندي کړ، خو بیا مدینې ته د احزاب له غزا وروسته ولاړ، ویل کیږي چې د هجرت په ۱۳ کال د اجنادین په معرکه کې او یاهم د هجرت په ۱۵ کال د یرموک په غزا کې وژل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر یو پر ځان خپل ملګري ته برتري ورکړه.

د دې لپاره نه یې پیدا شوی

ابراهیم بن بشار[۹۰]، د ابراهیم بن ادهم خادم وایي، ما یوه ورځ له هغه وپوښتل:
ابو اسحاقه! ستا لومړۍ ورځې څنګه تېرې شوې؟ هغه راته وویل:
زما پلار د بلخ و، د خراسان له باچاهانو یو و، د هغه او زموږ ټولو ښکار خوښېدو، یوه ورځ په اس سپور ووتم، ښکاري سپی مې هم راسره و، یوه سویکه، یا ګیدړ، مې ولید، ما هم پسې اس وزغلولو، له شا مې یو اواز واورید:
ته د دې لپاره نه یې پیدا شوی، او نه درته د دې امر شوی دی.
ودریدم، ښي او چپ لور ته مې وکتل، څوک مې هم ونه لیدل، ومې ویل، په ابلیس دې لعنت وي، بیا مې اس په منډه کړ، بیا مې یو بل لوړ اواز واورېد:
ای ابراهیمه! د دې لپاره نه یې پیدا شوی، او نه درته د دې امر شوی دی.
بیا ودرېدم، یو خوا بل خوا مې و کتل؛ خو څوک مې ونه لیدل، او بیا مې په ابلیس لعنت ووایه، بیا مې اس وزغلولو، بیا مې اواز د خپل اس د زین لاندې واورید چې وایي:
ای ابراهیمه! نه د دې لپاره زیږېدلی، او نه درته په دې امر شوی.
ودریدم ومې ویل:
ایا متوجه شوې، متوجه شوې، زه رب العالمین وېرولی وم، په خدای قسم، له دې ورځې وروسته به د الله تعالی نا فرماني ونه کړم، تر څو چې الله ساتلی او ژوندی یم.

ولې له دنیا ځان ساتنه؟

یو سړي له حسن بصري رحمه الله پوښتنه وکړه:
د دنیا په وړاندې ستا د بې پروایۍ راز څه دی؟
هغه وویل:
څلور شیان:
اول دا چې پوهیږم، زما رزق له ما بل څوک نه شي اخستلی؛ نو زړه مې ډاډه دی.
دویم دا چې پوهېږم، زما کار له ما پرته بل څوک نه شي کولای؛ نو یوازې په خپل کار اخته یم.
دریم دا چې پوهېږم، چې الله له ما خبر دی؛ نو شرم راځي چې ګناه کوم او هغه راته ګوري.
څلورم دا چې پوهیږم، مرګ مې منتظر دی؛ نو د خپل رب ملاقات ته مې توبنه چمتو کوم.

---

۹۰ - ابراهیم بن بشار بن محمد الخراساني د مشهور صوفي ابراهیم بن ادهم خادم و، خپله هم یو صوفي صفته انسان و، یو شمیر احادیث یې له علماوو روایت کړي، د ابراهیم بن ادهم سره ملګری و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه سړی چې ملايکې ترې حياء کوي

مسلم په يو روايت کې وايي:
عايشې رضی الله عنها فرمايلي: يوه ورځ رسول الله په کور کې تکيه وهلې وه، او پونډۍ يې لوڅه وه، ابو بکر رضی الله عنه د راتګ اجازه وغوښته هغه راغلو، خبرې يې کولې، چې عمر د راتګ اجازه وغوښته، هغه هم راغلو رسول الله په خپل حال و، او خبرې روانې وې، بيا عثمان اجازه وغوښته، رسول الله کېناست، جامې يې سمې کړې، عايشې وويل:
د الله رسوله! ابو بکر راغلو د ملاقات لپاره دې ځان سم نه کړ، بيا عمر راغلو پروا دې ونه کړه، بيا عثمان راغلو، او ته کېناستې، ځان او جامې دې سمې کړې ولې؟
هغه وفرمايل: ايا زه له هغه چا حياء ونه کړم، چې ملايکې ترې حياء کوي.

لقمان او د ملګرتيا تله

محمد بن اسحاق[٩١] وايي لقمان[٩٢] خپل زوی ته وويل:
بچيه چې د چا سره دې ورورلي کوله؛ نو اول يې غوصه کړه، که په غوصه او غضب کې يې درسره انصاف و کړ؛ نو ښه، کنه ځان ترې ساته.

دوی الله لري

مسلمة بن عبد الملک[٩٣]، عمر بن عبد العزيز ته په هغه مرض کې چې پکې وفات شو، ورغی، او ورته يې وويل:

---

٩١ - ابو بکر محمد بن اسحاق بن سيار په ٨٥ هجري کال کې په مدينه منوره کې زېږېدلی، هغه لومړنی هغه څوک بلل کيږي، چې د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم سيرت يې ليکلی، او خپل کتاب يې په (سيرة رسول الله) نومولی و، د مصر په اسکندريه، د عراق په کوفه او حيرة ښارونو کې تر ګرځېدو وروسته په بغداد کې ميشت شو، هلته يې د عباسي خليفة ابو جعفر المنصور په رعايت کې ژوند کاوه، او په ١٥١ هجري کال کې په بغداد کې وفات شو.

٩٢ - لقمان الحکيم په پخوانيو زمانو کې يو حکيم انسان تير شوی، په قرآنکريم کې يې يادونه شوې ده، ويل کيږي چې د داود عليه السلام همعصره و، د معلوماتو تر مخې د اوسني سوډان او مصر په کومه برخه کې يې د نيل د سيند پر غاړه ژوند کاوه، په ځينو روايتونو کې د ايوب عليه السلام خوريې يا د ترور زوی بلل شوی دی، له رسول الله په يو روايت کې راغلي چې هغه د لقمان الحکيم ځينو اوصاف بيان کړي، د حکمت نصيحتونه يې مشهور دی، په قرآن کريم کې يو سورت په لقمان ياديږي، الله تعالی د همدې سورت په دولسم او ديارلسم ايت کې فرمايي (وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ+وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ).

٩٣ - ابو سعيد مسلمة بن عبد الملک بن مروان د اموي دور يو مشهور عسکري قوماندان تېر شوی، پلار يې خليفة عبد الملک بن مروان و، مسلة په ٦٦ هجري کال کې زېږېدلېد دمشق په ښار کې لوی او زده کړه يې کړې، هغه د خپل پلار، کاکا محمد بن مروان، او ورونو هر يو وليد بن عبد الملک، سليمان بن عبد الملک، هشام بن عبد الملک، او يزيد بن عبد الملک، کاکا د زوی عمر بن عبد العزيز بن مروان په لښکرونو کې د يو عسکر او قوماندان په توګه دنده تر سره کړې، او په لومړي ځل يې د قفقاز په شمال کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر المؤمنینه! ته خپل اولاد پر خلکو بار پرېږدې، ماته یې وصیت وکړه، زه یې پالِلو ته کافي یم؛ ځکه تا ورته څه نه دي پرېښي، او نه دې څه ورکړي دي.
هغه وویل:
ای ابو سعیده! زما د اولاد لپاره هغه الله کافي دی، چې کتاب یې رانازل کړی، او د نیکانو ساتنه خپله کوي.
بیا عمر خپل اولاد راوغوښت، چې څوارلس هلکان وو، هغوی مبنلې جامې غوستې وې، سترګې یې له اوښکو ډکې شوې، او اولادونو ته یې وویل:
زه تاسې ته له الله د وېرې وصیت کوم، کشر دې د مشر احترام کوي، مشر دې په کشر رحم کوي.
بیا یې مسلمه ته وویل:
ای ابو سعیده! زما اولاد به یو کار خامخا کوي، یا به د الله طاعت او خپل کار کوي؛ نو الله به یې ضایع نه کړي، او یا به په ګناه عمل کوي؛ نو زه نه غواړم چې ته یې په مال مرسته وکړې، پاڅیږئ! نور.
بیا یې رجاء بن حیوة راوغوښت، ورسره یوازې شو، او ورته یې وویل:
ای رجاء! مرګ رانازل شو، زه تا نه یوه غوښتنه کوم، چې له بل چا مې نه ده کړې، که زه مړ شوم؛ نو قبر ته مې ته ښکته کړه، کله دې چې خښتې کېښودې؛ نو یوه خښته پورته کړه، او زما مخ ته وګوره، ما درې سرې په خپل لاس خښ کړي، او د هغوی مخونو ته مې کتلي دي؛ نو چې کتل مې، مخونه یې تور شوي وو، او سترګې یې په مخونو بوتې راوتې وې، زما مخ هم لوڅ کړه، او راته وګوره که همداسې څه دې ولیدل؛ نو په ما پرده واچوه، او چاته مه وایه، او که بل څه وو؛ نو د الله حمد او ثنا ووایه.
رجاء وایي:
ما همداسې وکړل، کله مې چې خښتې برابرې کړې، یوه مې اخر کې راپورته کړه؛ نو مخ یې د څوارلسمې سپوږمۍ په شان ځلېدو.

الله دې د خپل ځان پر ارزښت پېژندونکي رحم وکړي

عمر بن عبد العزیز ته خبر ورسید، چې یو زوی یې یوه ګوتمه اخستې، غمی یې د زر درهمو قیمت لري، هغه زوی ته ولیکل:
قسم درکوم چې دا ګوتمه خرڅه کړه، په پیسو یې زر غریبانو ته خوراک ورکړه، او ځان ته په یو درهم بله ګوتمه واخله، او په هغې نقش وباسه، الله دې په هغه چا رحم وکړي، چې د ځان ارزښت پېژني.

درهم

عون بن المعمر وایي، عمر بن عبدالعزیز خپلې مېرمنې ته وویل:

خزري قومونو پر ضد د یو لښکر مشري وکړه، دغه راز د رومي او خزري امپراتورۍ، خوارجو او نورو باغیانو پر ضد یې ګڼې جګړې کړې، د مسلمة د ژوند تاریخ له جګړو او فتوحاتو ډک دی، هغه ډېرې سیمې فتح کړې، زیاتې جګړې یې ګټلې، او له اموي خلافت څخه یې دفاع کړې، سربېره پر دې مسلمة یو سیاسي بصیرت څښتن قوماندان و، عسکري پوهه یې زیاته وه، د علماوو سره یې مینه وه، شعر یې خوښېدو، عمراني کارونه یې پر مخ وړي، او د ځینو سیمو مشر او والي هم پاتې شوی دی.په ۱۲۹ هجري کال کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاطمې! يو درهم درسره شته چې انګور پرې واخلم؟
هغې ورته وويل: نه
عمر بيا وپوښتله:
د درهم په اندازه نور څه لرې چې انګور روانيسو؟
هغې وويل:
ته امير المؤمنين يې، نه درهم لرې او نه يې ارزښت، چې انګور پرې واخلې؟
ده وويل: دا ماته د جهنم له ځنځيرونو ډېر اسانه دی.

دا د اميرالمؤمنين خوراک هم دی

د عمر بن عبدالعزيز غلام ابو امية وايي، يوه ورځ خپلې باداري (د عمر بن عبد العزيز مېرمن) ته ورغلم، هغې راته په غرمه ناري کې دال راکړل، ما ورته وويل:
هره ورځ دال؟
هغې وويل:
بچيه! دا د امير المؤمنين خوراک هم دی.

بل قميص نه لري

مسلمة بن عبد الملک وايي کله چې عمر بن عبدالعزيز ناروغ شو، چې بيا پکې وفات هم شو، زه يې پوښتنې ته ورغلم، يو خيرن قميص يې اغوستی و، ما فاطمې (يعنی خپلې خور) ته وويل:
ای فاطمې! د امير المؤمنين قميص ومينځه.
هغې وويل ان شاء الله وبه کړم.
بيا سبا ورغلم، قميص په خپل حال و، بيا مې وويل:
ماتاسې ته نه و ويلي، چې د اميرالمؤمنين قميص ومينځئ، چې خلک يې پوښتنې ته راځي؟
هغې وويل:
والله له دې پرته بل قميص لري نه، چې دا ترې وباسو او بل ورواغوندو او دا ومينځو.

وينه يې باطله کړه

يونس بن ابی اسحاق[٩٤] له خپل پلار او هغه له عبد الله بن معقل[٩٥] نه روايت کوي وايي:

---

٩٤ - يونس بن ابي اسحاق د حديثو عالم، پلار يې ابو اسحق السبيعي هم د حديثو د علماوو په پنځمه طبقه کې حسابيږي او تابعي و، ورور يې او تره يې هم ستر عالمان تير شوي، او زوی يې هم د حديثو عالم و، د عراق د کوفې د ښار دی، په ١٠٠ هجري کې زېږېدلی، ګڼو علماوو ترې د حديثو روايت کړی، ١٥٩ هجري کې وفات شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن ام مکتوم[۹۶] په مدینه منوره کې یوې یهودۍ ته ورغی، چې ملګرتیا یې هم ورسره وه، خو د نبی علیه السلام باره کې به یې ورته زیان رسولو؛ نو هغه یې ونیوله، ویې وهله، او ویې وژله، او موضوع رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورسېده، هلته ابن ام مکتوم وویل:
والله، که څه هم زما سره یې ملګرتیا وه؛ خو هغې ماته د الله او رسول په اړه زیان ورسولو.
رسول الله وفرمایل:
هغې خپله وینه باطله کړه. او کما قال علیه السلام

بې ګټې پوښتنې مه کوئ

مزني[۹۷] وایي له ځانه سره مې وویل:
یوازینی هغه څوک امام شافعي دی، چې د توحید په اړه زما په زړه او دماغ کې شته پټې خبرې چې ذهن مې پرې مشغول دی، زما له ذهنه ویستلی شي، هغه ته ورغلم، هغه دا مهال د مصر په یو مسجد کې و، کله چې د هغه مخې ته ولاړم، ورته مې وویل:
زړه کې مې د توحید په اړه پټې خبرې دي، پوهېږم چې بل څوک ستا په شان علم نه لري؛ نو ته پکې څه وایې؟
هغه غوسه شو او بیا یې وویل:
ته پوهېږې ته چرته یې ؟
ما وویل هو
هغه وویل:
دا هغه ځای دی چې الله پکې فرعون غرق کړی دی، ایا ته له داسې څه خبر شوی یې چې رسول الله د دې موضوع په اړه د سوال کولو امر کړی؟
ما وویل: نه
بیا یې وویل: صحابه و پکې خبرې کړي؟
ما وویل: نه

---

[۹۵] - عبد الله بن معقل بن مقرن المزني، د کوفې او یا هم د بصرې د ښار اوسیدونکی او د حدیثو راوي دی، تابعي و، او ثقه بلل کیږي، له علي او ابن مسعود رضی الله عنهما او نورو صحابه کرامو یې د حدیثو روایت کړی، ورور یې عبد الرحمن بن معقل بن مقرن هم د حدیثو راوي و، په ۸۸ هجري کې وفات شوی.

[۹۶] - عبد الله ابن ام مکتوم صحابي دي، د رسول الله د مېرمنې خدیجة الکبری د ماما زوی و، عبد الله ابن ام مکتوم په سترګو ړوند و، مدینې ته هغه دویم مهاجر دی، نوموړی د رسول الله مؤذن هم و، هغه سره له دې چې په سترګو ړوند و، رسول الله په په خپل ځای په مدینه منوره کې د نایب په توګه هم ټاکلو او ویل کیږي، دیارلس ځله یې خپل نایب ټاکلی، چې رسول الله به په غزواتو کې وتلی و، د قرآن کریم سورت عبس د نزول یو سبب هم همدا ړوند صحابي دی، عبد الله ابن ام مکتوم د جهاد زیات شوقي و، چې د قادسیه په معرکه کې یې دا شوق پوره شو (دغه غزا د مسلمانانو او فارسیانو ترمنځ په ۱۵ هجري کې شوې وه) ابن ام مکتوم په دې غزا کې د مسلمانانو بیرغ په لاس کې نیولی و، او د جګړې په ډګر کې په شهادت ورسېد.

[۹۷] - اسماعیل بن یحی المزني زاهد او مجتهد عالم و، د مصر اوسیدونکی و، شافعي مذهبی و، د هغه په هکله د امام شافعي زیات اقوال منقول دی، په یو قول کې راځي امام شافعي ویلي چې که شیطان هم د مزني سره مناظره وکړه نو شیطان به ملامته کړي، په ۱۷۵ هجري کې زېږېدلی، او په ۲۶۴ هجري کې په مصر کې وفات شوی دی، هغه د یو شمیر کتابونو مصنف هم دی، چې مشهور یې شرح السنة للمزني دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې وویل: ته پوهېږې اسمان کې څو ستوري دي؟
ما وویل: نه
بیا یې وویل: د یو ستوری جنس، راختل، پرېوتل، او دا چې له څه شي جوړ شوی، دا معلومات لرې؟
ما وویل: نه
بیا یې وویل نو دا خو مخلوق دی، او ته یې وینې هم؛ خو پېژنې یې نه، او بیا د دې ټولو د خالق په اړه خبرې کوې؟
بیا یې له ما په اوداسه کې یوه پوښتنه وکړه، زه په ځواب کې تېروتم، نو دا موضوع یې په څلور ډوله تشریح کړه، زه یې په یو ډول هم پوه نه شوم، بیا شافعي وویل:
داسې څه چې ته ورته په ورځ کې پنځه ځلې محتاج یې، د دې علم پرېږدې، او د خالق په علم کې خبرې کوې؟
چې په زړه او دماغ کې دې د اسې څه راغلل؛ نو الله ته رجوع وکړه، او د الله دې قول ته پام وکړه چې فرمایي:
﴿وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لاَّ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الأرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخِّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾
نو خالق ته د مخلوق له لارې ځان ورسوه، او د هغه علم پسې مه ګرځه چې عقل دې پرې نه رسیږي.
دا یې راته وویل او ما توبه وکړه.

پر پوښتنه پوهېدل

نافع[98] وايي، یو سړي له ابن عمر[99] نه د یوې مسئلې پوښتنه وکړه، هغه سر ښکته کړ، ځواب یې ونه وایه، تر دې چې خلکو فکر وکړ، چې هغه پوښتنه نه ده اورېدلې.
پوښتونکي وویل:
الله دې درباندې رحم وکړي، زما پوښتنه دې وانه اورېده؟
ابن عمر ځواب ورکړ:

---

[98] - ابو عبدالله نافع مولی عبدالله بن عمر، د مدینې منورې اوسیدونکی تابعي دی، نوموړی په یوه غزا کې بندي، او د ابن عمر په حصه ورسېد، له همدې کبله د مولی عبدالله بن عمر په نوم پېژندل کیږي، د ابن عمر سره کوچنی رالوی شوی دی، د فقهې لوی عالم و، احادیث ترې روایت شوي، امام مالک بن انس له هغه بیا روایت کړی دی، د حدیثو په اسنادو کې امام بخاري مالک عن نافع عن ابن عمر تر ټولو صحیح سندونه بولي، د عمر بن عبد العزیز د خلافت پر مهال نوموړی د یمن د صدقاتو مسئول ټاکلی و، او بیا یې مصر ته استولی و چې خلکو ته زده کړه ورکړي، په ۱۱۷هجري کې وفات شوی دی.
[99] - عبد الله بن عمر بن الخطاب صحابي دی، له ماشومانو صحابه و شمېرل کیږي، پلار یې عمر بن الخطاب دوهم راشد خلیفه و، له رسول الله صلی الله علیه وسلم یې زیات احادیث روایت کړي، له هجرت څخه ۱۰ کاله دمخه په مکه مکرمه کې زېږېدلی، په کوچنۍ والي کې د پلار سره یو ځای مسلمان شوی، او د پلار سره یې یو ځای مدینې منورې ته هجرت هم کړی، د کوچنیوالي له کبله رسول الله د بدر او احد په غزواتو کې د شرکت اجازه ورنه کړه، او د خندق په غزا کې شریک و، د رسول الله په ژوند او د هغه له وفات وروسته بیا په ډېرو غزواتو کې لکه د شام، عراق، فارس، مصر، افریقا، نهاوند او اذربایجان د فتحې په جنګونو کې هم شریک شوی دی، د علي او معاویه رضی الله عنهما د اختلاف پر مهال بې طرفه پاتې شو، په ۷۴ هجري کال کې په مکه مکرمه کې وفات شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې نه؛ خو تاسې فکر کوئ، لکه چې الله له موږ د هغه څه پوښتنه نه کوي، چې تاسې يې پوښتئ، موږ پرېږدئ، چې ستا په پوښتنه ځان پوه کړو، بيا که ځواب مو درلود؛ نو ښه کنه؛ نو درته به ووايو چې نه پوهېږو.

حاضر ځوابي

جاحظ وايي په خرې سپور په لاره روان وم، دوه ښځې هم رواني وې، د هغوی سره په څنګ کې د تېرېدو پر مهال خرې باد خوشې کړل.

يوې بلې ته وويل:

وی، د شيخ خرې خو باد وويستل.

دې خبرې زور راکړ، او غصه شوم، لږ کرار شوم، او ورته مې وويل:

زه چې کله هم په ښځينه ذات بار شوی يم؛ نو خامخا يې تيزونه اچولي.

جاحظ وايي زما له خبرې سره سم، هغې ښځې د دې بلې له اوږې ټپ پورته کړ او ويې ويل:

ملګرې د ده مور خو به هم له ده نهه مياشتې سخته په تکليف وه.

د مېرمنو طواف

امام بيهقي[100] له منبوذ بن ابو سليمان څخه او هغه له خپلې مور روايت کوي، چې د حضرت عايشې رضی الله عنها سره يوه ورځ ناسته وه، د هغې يوه وينځه راغله او ورته يې وويل:

ای ام المؤمنين! له بيت الله مې اوه طوافه وکړل، حجرت اسود مې دوه يا درې ځلې لمس کړ.

هغې ورته وفرمايل:

الله دې اجر نه درکوي، الله دې اجر نه درکوي، نارينه تيله راتيله کوې، ولې دې تکبير نه وايه او تېرېدې نه؟

قبوله شوې توبه

ابو نُجيد عمران بن الحصين الخزاعي رضی الله عنه وايي، د جهينة د قبيلې يوه ښځه رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغله، له زنا حامله شوې وه، ويې ويل:

ای د الله رسوله! پر ما حد لازم شوی، پر ما يې جاري کړه.

رسول الله د هغې ولي (سرپرست او مشر) را وغوښت، او ورته يې ويل:

---

[100] - احمد بن الحسين بن علي بن موسی الخراساني چې په امام البيهقي مشهور دی، د حديثو لوی عالم دی، په ۳۸۴ هجري کې په بيهق کې زېږېدلی، (د بيهق اوسنی نوم سبزوار دی، دا د اوسني ايران د خراسان ولايت اړوند ښار دی) د امام شافعي له فقهې متأثر و، د ګڼو کتابونو ليکوال دی، مشهور يې سنن البيهقي دی، چې احاديث پکې راټول شوي دي، دا دوه کتابونو مجموعه ده چې په سنن الصغری او سنن الکبری نومول شوي، په الکبری کې له شل زرو زيات احاديث دي، خو صغری يې بيا د کبری لنډيز ګڼل کيږي، چې نږدې څلور نيم زره احاديث پکې راټول شوي، امام البيهقي په ۴۵۸ هجري کال کې وفات شوی، په نيسابور کې وفات شوی و، خو جسد يې د بيهق خسروجرد سيمې ته يوړل شو، خسروجرد د امام بيهقي د پلرني وطن بيهق (سبزوار) اړوند سيمه ده، او هلته دفن کړای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ښه پالنه او پاملرنه وکړه، او چې اولاد يې وزېږېد، ماته يې راوله.
هغه همداسې وکړل، او بيا چې راوستل شوه، رسول الله د ستر لپاره د هغې د بدن پوري د هغې د جامو د تړلو امر وکړ، او بيا يې د سنگسار امر وکړ، وورسته يې په هغې د جنازې لمونځ هم اداء کړ.
عمر ورته وويل:
ای د الله رسوله! ته پر دې هم لمونځ کوې، او هغې زنا کړې؟
رسول الله وفرمايل:
هغې داسې توبه وکړه، که د مدينې په اويا تنو ووېشل شي؛ نو هم به ورته ورسيږي، ايا تا له دې غوره ليدلي چې خپله يې ځان الله ته وسپاره.
دا حديث مسلم روايت کړی.[101]

الله وژلی بدله نه لري

امام عبد الرزاق[102] له عبيد بن عمير[103] څخه روايت کوي وايي:
د هذيل قبيلې سره يو سړی ميلمه شو، ميلمه د دې قبيلې يوه نجلۍ وليده چې لرگي يې ټولول، خوښه يې شوه او ورپسې شو، له هغې يې د بدکارۍ غوښتنه وکړه؛ خو نجلۍ انکار وکړ، سړي ورسره لاس واچاوه او سره ونښتل، له شيبه پهلوانۍ وروسته ښځه ترې خوشې شوه او سړی يې په ډبره وويشت، او مړ شو.
نجلۍ خپلې کورنۍ ته خبر ورکړ، هغوی عمر رضی الله عنه ته ورغلل او په موضوع يې خبر کړ، عمر د پېښې ځای ته پلټونکي واستول او د خلکو خبره رښتيا ثابته شوه، عمر وويل:
دا الله وژلی، او هيڅ بدله يې نه شته.
او په دې توگه نجلۍ د خپل ناموس ساتنې په خاطر د قتل له کبله قصاص نه شوه.

پای

---

١٠١ - له دې حديثه پند اخستلای شو، چې بايد يو توبه کوونکي ته بد ونه ويل شي، شرعي حدود بنده پاکوي، علماوو د دې حديث د روايت پر مهال د سنگسار شوې ښځې سره د (رضی الله عنها) الفاظ هم ليکي، او ورته په صحابيت قايل دي.

١٠٢ - امام عبد الرزاق بن همام الصنعاني د يمن د صنعاء په ښار کې په کال ١٢٦ هجري کې زېږېدلی، د قرأن مفسر و، کتاب يې په تفسير القرأن للصنعاني مشهور دی، او په احاديثو کې يې کتاب په الجامع الکبير پېژندل کيږي، د الأمالي نوم يو بل کتاب هم د نوموړي تصنيف دی، ويل کيږي اولس زره احاديث يې ياد و، د يمن په محدث يې شهرت موندلی و، د اهل سنت و الجماعت امام احمد بن حنبل ترې زده کړه کړې و ه، په ٢١١ هجري کې وفات شوی، او د صنعاء ښار د دار الحديد په سيمه کې دفن دی.

١٠٣ - ابو عاصم عبيد ابن عمير الليثي د رسول الله په ژوند کې زېږېدلی، پلار يې عمير بن قتادة صحابی و، او عبيد تابعي دی، د حضرت عمر بن الخطاب د خلافت پر مهال به يې په مکه مکرمه کې خلکو ته وعظ کاوه، د هغه درس ته به عبد الله بن عمر هم کېناستو، حديث يې له خپل پلار، عمر بن الخطاب، علی بن ابی طالب، ابو ذر الغفاري، حضرت عايشة او نورو صحابه کرامو څخه روايت کړي، او له ده بيا د وخت سترو علماوو د احاديثو روايت کړی، نوموړی، په ٧٣ هجري کې وفات شوی.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library